

Hii ni Nakala ya Mtandao (Online Document)

BUNGE LA TANZANIA

MAJADILIANO YA BUNGE

MKUTANO WA KUMI NA TISA

Kikao cha Kwanza - Tarehe 12 Aprili, 2005

(Mkutano Ulianza Saa Tatu Asubuhi)

DUA

Spika (Mhe. Pius Msekwa) Alisoma Dua

TAARIFA YA SPIKA

SPIKA: Waheshimiwa Wabunge nina taarifa mbili, kwanza ni ya huzuni. Napenda kuliarifu Bunge rasmi kwamba aliyekuwa Mbunge wa Jimbo la Uchaguzi la Rahaleo Mheshimiwa Balozi Ahmed Hassan Diria, alifariki tarehe 13 Machi, 2005 katika hospitali moja wapo nchini Ujerumani.

Kwa utaratibu wetu wa kawaida naomba sasa Wabunge wote tusimame hapa kwa dakika moja ili kumwomba Marehemu Ahmed Hassan Diria, Mwenyezi Mungu aweke roho yake mahali pema peponi.

Waheshimiwa Wabunge, taarifa ya pili Waheshimiwa Wabunge, ni kwamba katika Mkutano wetu wa Bunge uliopita, tulipitisha Miswada mitano pamoja na Marekebisho ya Kumi na Nne ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Sasa taarifa ni kwamba Miswada yote Mitano imeshapata kibali cha Mheshimiwa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. *(Makofi)*

HATI ZILIZOWASILISHWA MEZANI

WAZIRI NCHI, OFISI YA WAZIRI MKUU (MHE. WILLIAM V. LUKUVI):

Matoleo yote ya Gazeti la Serikali pamoja na nyongeza zake zilizochapishwa tangu Kikao cha mwisho cha Mkutano wa Bunge uliopita.

MASWALI NA MAJIBU

Na. 1

Tume ya Kufuatilia Kasoro za Kutolipa Mafao Halali kwa Walimu

MHE. STEPHEN M. KAHUMBI aliuliza:-

Kwa kuwa, Mheshimiwa Waziri Mkuu aliteua Tume ya kufuatilia kasoro nyingi za kuwalipa walimu mafao yao halali:-

(a) Je, taarifa ya Tume hiyo italetwa lini Bungeni ili kutudhihirishia nia nzuri ya Waziri Mkuu ya kuyamaliza matatizo hayo kwa njia ya uwazi na ukweli wa Serikali yetu?

(b) Je, ni asilimia ngapi ya walimu wetu wamelipwa haki zao; na ni sababu gani kubwa iliyosababisha walimu wetu kutolipwa mafao yao ilipobainika na ni lini?

(c) Kwa kuwa, kuna baadhi ya wilaya ambazo zinadaiwa kuwaadhibu walimu waliotoa maelezo kwa Kamati/ Tume hiyo ya Waziri Mkuu; Je, Wilaya hizo zinachukuliwa hatua gani ili watumishi husika watendewe haki?

WAZIRI NCHI, OFISI YA WAZIRI MKUU (MHE. WILLIAM V. LUKUVI) alijibu:-

(a) Mheshimiwa Spika, ni kweli Tume ya kuchunguza madai ya walimu iliundwa na Waziri Mkuu mwezi Agosti, 2004 na kukamilisha kazi yake mwezi Oktoba, 2004 ambapo ilikabidhi taarifa yake kwa Waziri Mkuu.

Tume hiyo iliundwa kutokana na ahadi aliyotoa Mheshimiwa Waziri Mkuu Bungeni wakati wa kuhitimisha Bajeti yake ya Ofisi yake ya mwaka 2004/2005 na ilitokana na malalamiko ya wadau mbalimbali yaliyoletwa Bungeni kupitia Kamati ya Bunge ya Huduma za Jamii.

Hata hivyo hakuna ahadi iliyotolewa na Mheshimiwa Waziri Mkuu kupeleka taarifa ya Tume hiyo hapa Bungeni. Hivyo Mheshimiwa Mbunge muuliza swali anaweza kuomba kwa kutumia Kanuni na taratibu za Bunge zilizopo kama anahitaji taarifa hiyo ifikishwe hapa Bungeni.

(b) Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa taarifa zilizopo, HAZINA imewalipa jumla ya walimu wenye madai yaliyofanyiwa uhakiki na kuthibitika kuwa ni ya halali. Walimu 36,258 kwa mikoa yote 21 ya Tanzania Bara. Idadi hiyo ya walimu imegharimu kiasi cha Tshs 9,944,254,602.80 ambayo ni asilimia 100 ya idadi ya walimu wote waliotakiwa kulipwa haki zao kwa mujibu wa uhakiki wa madai uliofanywa.

(c) Serikali haijapokea tuhuma zilizothibitika kuwa baadhi ya wilaya zinawaadhibu walimu waliotoa maelezo kwa Tume hiyo ya Waziri Mkuu.

Endapo Mheshimiwa Mbunge ana taarifa au takwimu na vielelezo vinavyothibitisha kuwapo kwa Wilaya ambazo zinadaiwa kutenda hayo basi tunamwomba atupatie ili tuchukue hatua za mara moja.

Mwisho naomba niipongeze sana Kamati iliyoongozwa na Mbunge mwezetu Mheshimiwa Kwaangw kwa kazi nzuri ambayo imeleta matokeo hayo niliyoyasema.

MHE. STEPHEN M. KAHUMBI: Mheshimiwa Spika, nashukuru nina swali moja tu dogo la nyongeza. Kama jibu lilivyotoka kwamba, Tume hiyo ilikuwa ya Serikali, lakini kwa kuwa walimu wetu na walalamikaji mimi ni mmoja wa wajumbe wa Kamati inayohusika na huduma kwa walimu;

Je, Serikali haioni umuhimu wa sisi kufahamu wote matatizo yalivyokuwa na chanzo chake ni nini?

WAZIRI WA NCHI, OFISI YA WAZIRI MKUU (MHE. WILLIAM V. LUKUWI): Mheshimiwa Spika, ile taarifa kama nilivyosema ililetwa iliwasilishwa rasmi kwa Mheshimiwa Waziri Mkuu na kwa kweli ni taarifa kubwa sana, ni kitabu kikubwa ambacho kimetoa maelezo yote. Baada ya hapo Ofisi ya Waziri Mkuu ilifanya uchambuzi kwa mambo kadhaa yaliyojitokeza muhimu katika ile taarifa na ambayo yalitakiwa kuchukuliwa hatua. Tuliandika barua kwa wakuu wa mikoa wote kuwaelekeza na kuwaagiza namna ya kushughulikia. Zipo kero za jumla zilizojitokeza katika mikoa yote, ulaji wa fedha, uhamishwaji wa fedha, unyanyasaji wa kijinsia na hizi ziko nyingi ambazo viongozi wote wa mikoa wamepelekewa.

Lakini ziko tuhuma ambazo Kamati ilizileta kwa majina kwamba fulani ametuhumiwa kwa hili hizo nazo tumezipeleka mahali kuna husika na mikoa na tumewapa muda wa mwisho wa kushughulikia kwa mujibu wa Sheria ya Utumishi wa Umma ya mwaka 2002. Nafurahi kusema baadhi ya mikoa wameshaanza kuchukua hatua kali kwa mujibu wa Sheria ile na baadhi ya wengine waliohusika moja kwa moja na uchunguzi umefanywa umethibitika wamefanya makosa hayo wameshachukuliwa hatua za kinidhamu. Ndio maana nimesema kama taarifa hii inatakiwa Mheshimiwa Kahumbi tumia kanuni yako utapata hii taarifa hapa Bungeni.

SPIKA: Lakini bila kutumia kanuni Serikali inaweza ikawasilisha mezani tu hiyo taarifa. Tutawasiliana na Mheshimiwa Waziri ili taarifa hiyo iwasilishwe mezani katika mkutano huu. *(Makofi)*

MHE. STEPHEN M. KAZI: Mheshimiwa Spika, nakushukuru sana kunipa nafasi niulize swali la nyongeza. Pamoja na majibu yaliyotolewa lakini swala hili la malalamiko ya walimu bado lipo. Kuna maeneo ambako walimu wameandama, Mwanza ikiwa moja ya maeneo ambako waliandamana.

Sasa kwa kuwa, swala hili bado linahitaji kuangaliwa kwa undani kwa nini Tume isirudie tena kuhakiki jambo hili, ili kwamba malalamiko halisi kama yale ambayo yanajitokeza ya malipo ya walimu kama nauli, uhamisho, mishahara bado hayajafanyiwa kazi mpaka sasa hivi Mheshimiwa Spika.

WAZIRI WA NCHI, OFISI YA WAZIRI MKUU (MHE. WILLIAM V. LUKUWI): Mheshimiwa Spika, Tume hii ilipoundwa ilipewa hadidu za rejea na kwa kweli hatukutarajia kupitia Tume hii makero yote ya walimu yakamilishwe haiwezekani kero zipo nyingi hata mimi nimesikia maandamo ya Mwanza walikuwa wanadai Bima zao. Lakini moja ya hadidu za rejea walizopewa hawa Waheshimiwa hawakushughulikia madai yanayohusiana na mambo fulani fulani walishughulikia zile kero za msingi ambazo walipewa kwenye hadidu za rejea.

Kwa hiyo, nataka kusema kero inawezekana zikaendelea kuwepo na uchambuzi tumeshaufanya na hatua zimeshachukuliwa na ndio maana nimetaja hapa kwamba Serikali angalau imeshachukua ya kulipa yale madai yaliyothibitika na Tume kwa asilimia 100. Kwa hiyo, namwomba Mheshimiwa Mbunge kwa kuwa, *ruling* imeshatolewa maana mimi nisinge rule kinyume cha kanuni, lakini Mheshimiwa Spika, amesha-*rule out* kwamba tuwasilishe hapa mezani. Tutaleta hiyo taarifa hapa mezani na tutagawa kwa Wabunge wote na Mbunge yeyote atakayeona kuna mambo mengine yamejitokeza pengine anahoja au namna gani atapata nafasi ya kutoa maelezo hapa Bungeni

Na. 2

Jengo Lililo Mashariki Mwa Ukumbi wa Bunge Dodoma

MHE. PROF. DAVID HOMELI MWAKYUSA aliuliza:-

Kwa kuwa, mwaka 2001 Mheshimiwa Spika aliwatangazia Waheshimiwa Wabunge kwamba, Bunge limechukua jingo lililoko mashariki mwa ukumbi wa Bunge Dodoam na kwamba, jengo hilo lingetumika pamoja na mambo mengine kupata ofisi za ziada na kuweka vyombo vya kisasa vya mazoezi (*gymnasium*); na kwa kuwa, hadi sasa hakuna kilichofanyika:-

(a) Je, ni kitu gani kilichokwamisha utekelezaji wa mpango huo muhimu na ni lini sasa ahadi hiyo itatekelezwa?

(b) Je, Serikali haioni kwamba, kukosekana kwa nafasi kama hiyo ya mazoezi kunachangia kuzorotesha afya za Waheshimiwa Wabunge ambao hawadumu mazoezini ya asubuhi katika viwanja vya Jamhuri?

WAZIRI WA NCHI, OFISI YA WAZIRI MKUU (MHE. WILLIAM V. LUKUVI) alijibu:-

Mheshimiwa Spika, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Prof. David Homeli Mwakyusa, Mbunge wa Rungwe Magharibi, kama ifuatavyo:-

(a) Mheshimiwa Spika, Serikali iliamua kulikabidhi jengo hilo hapo nyuma lililokuwa mali ya *Tanzania Motors* kwa ofisi ya Bunge ili litumike kama ulivyoeleza na kama alivyoahidi Mheshimiwa Spika, humu Bungeni. Kwa bahati mbaya sana hadi sasa jengo hilo halijakabidhiwa rasmi kwa Bunge, kwani tuliona ni busara tumalize migogoro yote na Mjenzi wa jengo hilo ndipo tulikabidhi rasmi, japo uamuzi wa Serikali ulishatolewa kwa Mheshimiwa Spika wa kukabidhi jengo hilo.

(b) Mheshimiwa Spika, kufanya mazoezi ni muhimu kwa sababu kunaimarisha na kujenga afya ya mwili. Na kwa kushindwa kufanya mazoezi kwa kiasi fulani kunachangia kuzorotesha afya siyo kwa Waheshimiwa Wabunge tu bali ni kwa watu wote.

Pamoja na jitihada kubwa zilizofanywa, kwa hivi sasa utekelezaji wa nia njema kwama alivyowatangazia Mheshimiwa Spika, umekwama kwa sababu ya kesi iliyopo Mahahakani kati ya Mjenzi wa jengo hilo na Serikali yaani *PSRC*. Pindi kesi hiyo ikimalizika, jengo hilo litakabidhiwa rasmi Ofisi ya Bunge ili litumike kwa matumizi yaliyokusudiwa na Bunge.

MHE. DR. BATILDA S. BURIAN: Mheshimiwa Spika, nashukuru kupata nafasi ya kuuliza swali la nyongeza. Kwa kuwa swali la msingi lilikuwa linahusu umuhimu wa mazoezi kwa Waheshimiwa Wabunge na kuwa na jengo la mazoezi na kwa vile mazoezi ni muhimu kwa akina mama wote na hasa waliopata watoto hivi karibuni;

Je, Mheshimiwa Spika, katika jengo hilo ambalo litakuwa la mazoezi busara zako utaweza kutuwekea sehemu ambapo tutaweza kunyonyesha watoto hasa ukizingatia inabidi kunyonyesha watoto kila baada ya masaa mawili?

SPIKA: Mheshimiwa Mbunge, ombi hilo litafikiriwa kwa kufuata taratibu zilizopo.

Na. 3

Upatikanaji wa Maji Wilayani Kondo

MHE. PASCHAL C. DEGERA aliuliza:-

Kwa kuwa jitihada za Serikali zakuwaondolea shida ya maji wananchi wa wilaya ya Kondoa kwa kuchimba visima virefu zimeshindikana kutokana na ugumu wa kupata maji kupitia chanzo hicho:

- (a) Je, Serikali inalifahamu tatizo hilo na inachukua hatua gani kukabiliana nalo?
- (b) Je, Serikali haioni kwamba kuna haja ya kuelekeza jitihada zake katika uvunaji wa maji ya mvua kwa kuwapatia wananchi zana na mafunzo ya kutosha jinsi ya kuvuna maji hayo kuliko kuendelea na zoezi la uchimbaji visima ambalo halima mafanikio?

NAIBU WAZIRI WA WIZARA YA MAJI NA MAENDELEO YA MIFUNGO alijibu:-

Mheshimiwa Spika, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Paschal Degera, Mbunge wa Kondoa Kusini, lenye sehemu (a) na (b), kama ifuatavyo:

- (a) Mheshimiwa Spika, Wilaya ya Kondoa ina vijiji 169, na vijiji 119 kati ya hivyo vinapata huduma ya maji. Kati ya vijiji hivyo 119 vinavyopata huduma ya maji, vijiji 111 sawa na asilimia 93, vinatumia vyanzo vya maji vilivyopo chini ya ardhi. Hadi kufikia mwaka 2003, kati ya visima 160 vilivyochimbwa wilayani Kondoa, visima 133 sawa na asilimia 83 vinafaa kwa matumizi ya binadamu.

Mheshimiwa Spika, Wilaya ya Kondoa ni kati ya wilaya zitakazotekeleza Programu ya Maji safi na Usafi wa Mazingira vijijini kwa kutumia mkopo nafuu kutoka Benki ya Dunia. Katika Programu hiyo, Serikali imefanya uchunguzi wa upatikanaji wa maji chini ya ardhi katika vijiji 10 vilivyopo kwenye mpango wa mwaka wa kwanza wa matokeo, na matokeo yameonyesha kuwa kuna uwezekano wa kupatikana maji katika vijiji hivyo ni mkubwa.

Vijiji hivyo ni Magasa, Madaha, Mwaikisibe, Itwasi/Kwadinu, Idindiri/Kisondoko, Potea, Kidoka, Humekwa, Chase/Chinyika na Haimia. Uchimbaji utaanza mwezi Mei 2005 kama tulivyopanga hapa awali. Lakini kwa sasa hivi majatarajio yetu ni kuanzia mwezi wa sita baada ya Mkandarasi wa uchimbaji wa visima kupatikana.

Katika mpango wa mwaka wa pili wa Programu hii ya wilayani Kondoa, vijiji 10 vimeainishwa na wilaya. Vijiji hivyo ni Soera, Isongoro, Kwayondu, Choka, Kelema Kuu, Olboloti, Machiga, Ntomoko, Madisa na Gongga. Tunatarajia kwamba teknolojia muafaka itatumika katika kutekeleza mradi huu.

- (b) Mheshimiwa Spika, kama nilivyoeleza katika jibu langu katika sehemu (a), kuna maeneo mengi katika wilaya ya Kondoa ambapo uchimbaji wa visima virefu umefanikiwa na wananchi wanapata huduma ya maji. Hata hivyo, nakubaliana na Mheshimiwa Mbunge kuhusu kutumia teknolojia ya uvunaji wa maji ya mvua. Serikali inaendelea kuhamasisha wananchi na kutoa mafunzo kuhusu uvunaji wa maji ya mvua katika maeneo kame nchini, kulingana na upatikanaji wa fedha. Wizara yangu itaendelea

kutenga fedha kwenye bajeti yake ya kila mwaka ili kuendeleza teknolojia hii kwa wananchi hususan wale wanaoishi katika maeneo kame. Aidha, Halmashauri za wilaya zinashauriwa kuweka kipaumbele cha uvunaji wa maji ya mvua katika mipango yake.

MHE. PASCHAL C. DEGERA: Mheshimiwa Spika, nakushukuru kwa kunipa nafasi ya kuuliza swali la nyongeza. Aidha namshukuru Naibu Waziri wa Maji na Maendeleo ya Mifugo kwa majibu yake mazuri na jitihada kubwa za Serikali kuweza kutatua tatizo la maji katika Wilaya ya Kondoa. Hata hivyo nina maswali mawili ya nyongeza.

Kwanza kwa kuwa, katika miaka kama 20 iliyopita Serikali ilibuni mradi mkubwa wa bwawa la Muisanga kwa lengo la kutatua tatizo la maji kama Naibu Waziri alivyosema, na kwa kuwa, bwawa hilo halijakamilika mpaka leo. Sasa kauli ya Serikali ni nini kuhusu bwawa hilo. La pili kwa kuwa, katika bajeti ya mwaka huu 2004/2005 Wizara ilitenga shilingi milioni 20 ili kuendelea kuimarisha mtaro wa Intomoko pamoja na bwawa la Muisanga na kwa kuwa, pesa hizo bado hazijapokelewa kule wilayani. Je, wizara inaahidi nini kuhusu hiyo pesa ya milioni 20.

NAIBU WAZIRI WA WIZARA YA MAJI NA MAENDELEO YA MIFUGO: Mheshimiwa Spika, ni kweli bwawa la Muisanga tulikuwa tukilishughulikia kwa muda mrefu, na hiyo inaeleweka kwa sababu upatikanaji wa fedha hasa miaka ya nyuma ilikuwa ni tabu. Kwa hiyo, tunaweka fedha kwenye bajeti lakini fedha zilikuwa hazipatikani sasa hivi kinachosubiriwa kufanyika katika bwawa hilo ni chujio kwenye mfereji ambao Mheshimiwa Mbunge ameuelezea, na kama nia yetu ilivyo ya kila siku ni nzuri tuliweka kwenye bajeti. Kwa hiyo, tunasubiri tukipata fedha kutoka HAZINA nina hakika zitatumika kwa matumizi hayo hayo yaliyopangwa, na ninapenda nimshukuru sana Mheshimiwa Mbunge kwa ufuatiliaji wake mzuri na imetusaidia sana Serikali kutekeleza lililokuwa limepangwa kwenye mradi huo.

WAZIRI WA MAJI NA MAENDELEO YA MIFUGO: Mheshimiwa Spika, naomba kuongeza kwa majibu mazuri ya Naibu Waziri kwa Mheshimiwa Degera. Fedha zilizotengwa napenda kukuhakikishia kwamba wiki hii tumetuma shilingi milioni 10 kati ya milioni 20 zilizokuwa zimetengwa.

Na. 4

Dawa za Mifugo

MHE. LEKULE LAIZER aliuliza:-

Kwa kuwa, Serikali imesamehe kodi ya dawa za mifugo zinazolingizwa nchini; na kwa kuwa Wafanyabiashara ndio wanaonunua na kuuza dawa hizo kwa wafugaji:-

Je, Serikali imekuwa na utaratibu gani wa kudhibiti bei kwa wafanyabiashara wa dawa za hizo ili mfugaji aweze kumudu kuzinunua?

NAIBU WAZIRI WA WIZARA YA MAJI NA MAENDELEO YA MIFUGO alijibu:-

Mheshimiwa Spika, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Lekule Laizer, Mbunge wa Longido, kama ifuatavyo:-

Serikali baada kuamua kufuata mfumo wa uchumi unaoendeshwa na soko, imeondokana na upangaji wa bei za huduma na bidhaa kwa watumiaji na wazalishaji. Bei za huduma na bidhaa zinapangwa na wazalishaji na wasambazaji kufuatana na nguvu ya soko na thamani ya fedha zetu ikilinganishwa na fedha za kigeni. Hata hivyo, Serikali inadhibiti ubora na mfumo wa utoaji huduma hizo ili kuzuia madhara kwa watumiaji kupitia asasi na mamlaka zilizoundwa kisheria kwa kutokuwaruhusu wafanyabishara kuweka bei ya juu kwa bidhaa zenye msamaha wa kodi na ruzuku kwa kutathimini bei kabla na baada ya msamaha wa kodi. Kwa upande wa Wizara yangu, Serikali ina mpango wa kutoa ruzuku kwa dawa za kuogeshea mifugo na chanjo ya mdondo wa kuku. Chini ya mpango huo wafugaji watapata unafuu wa asilimia 20 ya bei halisi.

Mheshimiwa Spika, Serikali inawahamasisha wafugaji kujiunga katika vyama vya ushirika na vikundi vya wafugaji ili waweze kuagiza na kusambaza dawa za mifugo kwa bei nafuu zaidi kama kinavyofanya Chama cha Tanganyika Farmers Association kwa wanachama na wateja wake. Aidha, natoa wito kwa wananchi kununua madawa ya mifugo ya bei nafuu yatakayopatikana kupitia ruzuku ya Serikali na kuwaonya wafanyabiashara waache mtindo wa kuwalangua wafugaji kwa visingizio mbalimbali. Nawashauri Waheshimiwa Wabunge akiwemo Mheshimiwa Laizer Mbunge wa Longido wawahamasisha wafugaji katika maeneo yao waunde vyama vya Ushirika na vikundi ili kupitia umoja huo waweze kuagiza madawa na kuyasambaza kwa urahisi na kwa gharama nafuu.

MHE. LEKULE M. LAIZER: Mheshimiwa Spika, nakushukuru kwa kunipa nafasi niulize maswali mawili ya nyongeza. Kwa kuwa, mwaka 2000 Rais aligawa Wizara ya Mifugo na Kilimo, lakini tangu ilipogawanywa fedha za madawa ya mifugo bado ziko Wizara ya Kilimo. Je, Serikali ina maana gani kuacha fedha za mifugo katika Wizara ya Kilimo. La pili kwa kuwa, kipindi cha bajeti niliuliza kwenye vifungu kwamba ni lini hizo fedha zitapelekwa ili kuwasaidia wafugaji wapate madawa. Waziri Mkuu aliamka kujibu hilo swali na kusema kwamba katika kipindi hiki cha bajeti tutapeleka fedha hizo katika Wizara ya Mifugo, Je, hizo fedha zimehamishwa kwenda Wizara ya Mifugo?

NAIBU WAZIRI WA MAJI NA MAENDELEO YA MIFUGO: Mheshimiwa Spika, nadhani suala la fedha zinapitia wapi ni taratibu tu ambazo zipo na kama unavyofahamu mtiririko ulivyo ni kwamba kodi zinakusanywa na *TRA* zinapelekwa HAZINA, HAZINA inapeleka kwenye Wizara. Sasa matumizi ya fedha hizo sisi kati ya Wizara ya Kilimo na Wizara ya Maji na Maendeleo ya Mifugo huwa tunakaa pamoja na fungu ambalo limetengwa kwa ajili ya matumizi ya mifugo huwa tunakuwa na maamuzi nayo. Sasa inatokana na nini, inatokana ni kwamba tatizo lililopo kwenye Halmashauri za Wilaya mpaka leo maofisa na waangalizi wa Sekta hizi mbili ni ofisa mmoja, ni ofisa wa kilimo na mifugo sasa mpaka pale ambapo upande wa Halmashauri akaunti zao zitakapotenganishwa. Nadhani itakuwa ni rahisi zaidi sisi kupeleka fedha moja kwa moja

kwenye kitengo ambacho kitahusiana na Wizara ya Maji na Maendeleo ya Mifugo. Kwa hiyo, tatizo hilo linashughulikiwa na nina hakika kwamba katika muda mfupi ujao halitakuwa tatizo tena. Lakini fedha zote tunazopata kupitia Wizara ya Kilimo tunazipata, kwa hiyo Waziri Mkuu alikuwa sahihi aliposema kwamba tatizo hilo tunalishughulikia.

MHE. GWASSA A. SEBABI: Mheshimiwa Spika, nakushukuru kunipa nafasi kuuliza swali moja la nyongeza. Baada ya Serikali kujiondoa katika kuagiza madawa ya mifugo, wafanyabiashara sasa wanaagiza madawa ambayo kusema kweli sio mazuri yana maelezo yaliyo katika lugha zisizoeleweka, wakati mwingine ni madawa ambayo yanaonekana yanawadhuru hata binadamu wanayoyatumia. Je, wizara au Serikali ina mpango gani wa kudhibiti madawa haya ikiwa ni pamoja na kutazama hali ya bei ya madawa yanayoagizwa na wafanyabiashara wasio kuwa waaminifu.

NAIBU WAZIRI WA MAJI NA MAENDELEO YA MIFUGO: Ni kweli kuna udanganyifu mkubwa ambao unafanywa na wafanyabiashara, na hiyo inatokana na ule utaratibu ulioko mtu yeyote anaagiza madawa hayo. Kwa hiyo, uwezekano wa udanganyifu au kwa waagizaji wenyewe kutofuata masharti au madawa yanapofika kwa wanaoyasambaza kwa kuchanganya na vitu vingine na kupunguza ubora wake ni mkubwa sana. Kwa hiyo, Serikali imeshaliona hilo na sasa hivi tunaandaa utaratibu ambao utatusaidia sana katika kudhibiti.

Lakini utaratibu huo utakuwa na maana tu kama watumiaji wenyewe kwenye maeneo yao, watakapokuwa na vikundi kama nilivyoeleza kwenye jibu la msingi vikundi hivyo wanaweza kuwa na idara zao ambazo zinaweza kuwa zinapeleka madawa haya sehemu zinazohusika kwa ajili ya kucheki ubora kabla hawajaanza kuyatumia. Lakini kwa hali ilivyo sasa hivi ni vigumu sana na hilo tatizo tumeliona na ninamshukuru Mheshimiwa Mbunge kulileta hapa. Ni tatizo na tunajaribu kulitafutia ufumbuji Serikali imechukua jukumu kwanza kwenye upande wa madawa mfano ya binadamu na vyakula tumeunda tayari mamlaka. Sasa madawa haya mengine tunajaribu kuangalia utaratibu mwingine ambao utazidhibiti madawa ya mifugo. Asante.

Na. 5

Askari Polisi Waliostaafu Miaka ya 1990

MHE. PARMURH SINGH HOOGAN aliuliza:-

Kwa kuwa Askari ambao walistaafu kazi katika miaka ya 1990 walipata Pensheni kidogo sana kiasi ambacho wanashindwa kumudu maisha yao, ikilinganishwa na Askari ambao wamestaafu katika miaka ya hivi karibuni.

Je, Serikali ina mpango gani wa kuwaongezea Askari wastaafu wa miaka 1990 kiasi kidogo kwenye Pensheni yao ingawa siyo lazima kilingane na kiwango cha Pensheni wananchopata Askari waliostaafu kwenye miaka ya hivi karibuni ili kiwasaidie kupunguza makali ya maisha?

NAIBU WAZIRI WA MAMBO YA NDANI YA NCHI alijibu:-

Mheshimiwa Spika, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Parmukh Singh Hoogan kama ifuatavyo.

Mheshimiwa Spika, malipo ya Pensheni kwa watumishi wote wa Serikali hutolewa kwa mujibu wa Sheria inayotumika wakati husika. Askari Polisi na Watumishi wengine wa Serikali waliostaafu miaka ya 1990 walilipwa mafao yao kwa kuzingatia Sheria ya Pensheni iliyokuwepo wakati huo, yaani Pensheni ‘*Ordinance Cap. 37*’. Wizara ya Fedha baadaye iliifuta Sheria hiyo na kutunga Sheria mpya ya Pensheni Na. 2 ya 1999; hivyo watumishi wastaafu wa Serikali wa sasa, wakiwemo Askari Polisi, wanalipwa mafao yao chini ya Sheria hiyo.

Mheshimiwa Spika, mabadiliko ya viwango vya malipo katika Sheria za Pensheni hutegemea hali ya uchumi nchini kuweza kubeba ongezeko la malipo. Serikali imekuwa inaongeza viwango vya Pensheni kwa kadri hali ya uchumi na bajeti inavyokuwa bora zaidi, na hivyo kuwapunguzia ukali wa maisha watumishi waliostaafu ikiwa ni pamoja na Askari Polisi. Kwa mfano mwaka 1995 kiwango cha chini cha Pensheni kiliongezwa hadi kufikia Shs. 2,000/=; mwaka 2003 kiwango kiliongezwa tena hadi kufikia Shs. 20,077.20/=.

Aidha kama ilivyoielezwa na Waziri wa Fedha kwenye hotuba yake ya bajeti ya mwaka 2004/2005, wastaafu wote wa miaka ya nyuma ambao walilipwa Pensheni kwa mkupuo ikiwa ni pamoja na Askari Polisi, watarudishwa kwenye daftari la Pensheni na kuanza tena kulipwa Pensheni kwa viwango vya sasa kuanzia mwaka huu 2005.

Mheshimiwa Spika, hizi zote ni jitihada za Serikali ya Chama cha Mapinduzi katika kuwapa nafuu ya maisha wastaafu wa miaka ya nyuma wakiwemo Askari Polisi.

MHE. KHALIFA S. KHALIFA: Mheshimiwa Spika, nashukuru kwa kunipa fursa ya kuuliza swali moja la nyongeza.

Pamoja na majibu mazuri sana ya Mheshimiwa Naibu Waziri mimi nina swali dogo la nyongeza. Inawezekana Serikali ina nia nzuri katika kuondoa matatizo ya wastaafu hawa. Lakini je, anayo habari kuwa mbali na suala la Pensheni lakini hata vile viinua mgongo vya askari waliofariki Dunia vinacheleweshwa sana, kama inavyotokea kwa askari Rashid Ally wa kituo cha Wete ambaye karibu miaka mitatu sasa amefariki na kiinua mgongo chake hakijapatikana, Serikali inayo habari hii? Na kama inayo ni hatua gani zinachukuliwa ili kuondoa matatizo madogo kama hayo ili kupunguza manung’uniko?

NAIBU WAZIRI WA MAMBO YA NDANI YA NCHI: Mheshimiwa Spika, kuhusu suala la kuchelewesha malipo ya viinua mgongo kwa waliofariki na mirathi.

Mheshimiwa Spika, ucheleweshaji huu upo kwa sababu baadhi ya askari na hasa warithi na ndugu ambao wanarithi mali ya huyu aliyefariki kutokuelewa taratibu sawa

sawa. Kwa sababu kwa mfano askari akishafariki wale ndugu jambo la kwanza wanatakiwa wateuwe mshika mirathi. Sasa ile hatua tu ya kuteuwa mshika mirathi ndugu hukaa wakasema fulani atakuwa ndio mshika mirathi na jina lile likapelekwa Mahakamani, wanakaa karibu hata miezi sita hawajafanya.

Nikienda Mahakamani kwa Sheria zetu lazima lile jina likae pale Mahakamani kwa miezi mitatu ili pasitokee mtu wa kuweka pingamizi, asipotokea mtu wa kuweka pingamizi sasa ndio utaratibu uanza. Kwa hiyo natoa tu wito kwamba wanaofiwa wajaribu kuomba ushauri kwa vituo vyao vya Polisi ili waelezwe utaratibu. Taratibu zikifuatwa kwa haraka kwa kweli malipo yaletwa haraka. Sasa hivi kule Hazina hawacheleweshi kabisa malipo ya mirathi kama taratibu hizi na nyaraka muhimu zitawasilishwa mapema.

Kuhusu suala la huyu askari Rashid Ally nashukuru umelileta hapa na baada ya hapo unipe taarifa zake kwa kirefu ili tushirikiane mimi na wewe tuweze kusaidia familia ya hawa ndugu.

MHE. YAHYA KASSIM ISSA: Mheshimiwa Spika, kwa kuwa wako askari kwa bahati mbaya katika kujaza mikataba yao, na kumaliza shughuli zao za kazi hawapati Pensheni badala ya kupata kiinua mgongo. Kwa kuwa Serikali shughuli moja ambayo ya kuanza ni kuondoa ukali wa maisha ya vijana wetu.

Je, Serikali imewafikiria nini askari kama hao ambao walijaza mikataba kwa kutokujua matokeo hayo?

NAIBU WAZIRI WA MAMBO YA NDANI YA NCHI: Mheshimiwa Spika, ni kweli kwamba katika majeshi yetu hasa Jeshi la Polisi askari anao uhuru wa kuamua, aingia katika mfumo wa Pensheni au aendelee katika utaratibu wa mikataba.

Mkataba anakwenda nao mpaka akishafikia miaka 12 ya kazi anaamua aingie katika Pensheni au aendelee na utaratibu wa Mikataba. Baadhi na hao ndio anaowasemea Mheshimiwa Mbunge wanaamua kuendelea na Mikataba, huyu anayeendelea na mikataba anapostaafu analipwa kiinua mgongo.

Kwa hiyo, hata utaratibu huo tuliosema wa Wizara ya Fedha ya kuwaingiza kwenye Pensheni wale waliostaafu miaka ya nyuma, hawa waliochagua mikataba ambayo walishalipwa kiinua mgongo chao kwa utaratibu huu ulitangazwa juzi wenyewe hauwahusu.

Baada ya kuwasiliana na Wizara ya Fedha wametujulisha kwamba utaratibu wao unaandaliwa jinsi ya kuwasaidia hawa ambao hawapo sasa kwenye Pensheni utaratibu wao unaandaliwa na ukishakamilika utatangazwa siku za usoni.

Na. 6

Vidhibiti Mwendo

MHE. TEDDY L. KASELLA-BANTU aliuliza:-

Kwa kuwa mabasi ya abiria kufunga vidhibiti mwendo na madereva kuvilegeza huku wakipunguza mwendo na kupeana ishara (*signals*) pindi wawaonapo *Traffic* na kuendelea na mwendo wa kasi:-

(a) Je, Serikali ipo tayari kuongeza ajira na ujira wa Polisi hao ili kumudu vizuri kazi yao na kuondokana na tatizo la ajali mbaya za mara kwa mara?

(b) Je, ni lini Serikali itaweka taa za kupiga picha nchini kote ikianzia barabara kubwa kama Dar es Salaam Dodoma - Mwanza?

NAIBU WAZIRI WA MAMBO YA NDANI YA NCHI alijibu:-

Mheshimiwa Spika, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Teddy Kasella-Bantu, lenye sehemu (a) na (b) kwa pamoja kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, nakubaliana na Mheshimiwa Mbunge kwamba nchi yetu inakabiliwa na tatizo kubwa la ajali za barabarani zinazosababisha Taifa letu kupoteza maisha ya raia wake na kuathiri vibaya uchumi wa nchi. Ajali hizi husababishwa na mambo mengi, mojawapo ikiwa ni uzembe wa madereva wa kwenda mwendo wa kasi baada ya kulegeza vidhibiti mwendo.

Serikali imekuwa inapambana na madereva wa jinsi hii kwa kuendesha doria barabarani za mara kwa mara chini ya kikosi cha Usalama Barabarani. Wenye magari wanaobainika wamelegeza vidhibiti mwendo, hukamatwa na huadhibiwa kwa mujibu wa Sheria. Aidha, tayari tunatekeleza mpango wa kuongeza idadi ya Askari Polisi kwa jumla, pamoja na wale wa kikosi cha Usalama Barabarani kila mwaka, kwa kadri ya uwezo wa Bajeti zetu. Zoezi hili la kuongeza Askari wa Usalama Barabarani linaloendelea kufanyika kila mwaka linalokwenda sambamba na uboreshaji wa maslahi na vitendea kazi vya Askari, ili wafanye kazi zao kwa ufanisi zaidi.

Mheshimiwa Spika, moja ya vitendea kazi vya kisasa vya *Traffic Police* kama alivyoshauri Mheshimiwa Mbunge ni uwekaji wa Kamera maalum katika barabara kuu, ili kuwabaini madereva wanaovunja Sheria za Barabarani na kuwachukulia hatua za kisheria. Mpango wa kuweka Kamera hizo upo na utanza kutekelezwa katika Mkoa wa Dar es Salaam na baadaye utasambazwa katika Mikoa mingine hatua kwa hatua kwa kadri hali ya Bajeti itakavyoruhusu.

MHE. TEDDY L. KASELLA-BANTU: Mheshimiwa Spika, ahsante kwa kunipa nafasi ya kuuliza swali la nyongeza. Pamoja na majibu mazuri ya Mheshimiwa Waziri naomba kuuliza swali dogo tu la nyongeza. Kwa kuwa watu wengi wanakufa katika ajali hizo na kwa kuwa hakuna duka la roho ukienda umekwenda.

Je, anaonaje kuanza hiyo sera ya vipande kutengeneza hizo taa za barabarani za kupiga picha akianza Mwanza, Shinyanga, Nzega na kuendelea kwa sababu huko ndiko kuna watu na wapiga kura wengi?

NAIBU WAZIRI WA MAMBO YA NDANI YA NCHI: Mheshimiwa Spika, hayo maeneo aliyataja kwamba tunganzia huko, si hayo tu nina hakika ajali zinatokea sehemu nyingi hata kule kwangu Manyoni vile vile zinatokea tungependa Kamera zije huko. Lakini ukweli ni kwamba tunaanza na Dar es Salaam kwa sababu ya msaada mkubwa tuliopewa na rafiki zetu wa China. Ni mtambo ambao marafiki zetu wa China wamelipatia Jeshi la Polisi na wao walisema kwamba wangependa hizo Kamera zianzie pale Dar es Salaam ndio maana tunaanza na Dar es Salaam.

Lakini Waheshimiwa Wabunge kama mnavyojua mwishoni mwa mwaka jana Mheshimiwa Rais alizindua mtambo wa kisasa wa Mawasiliano wa Jeshi la Polisi na katika mtambo ule ambao Mheshimiwa Rais aliuzindua, mtambo ule una uwezo vile vile wa kubeba Kamera mbalimbali kwa nchi nzima.

Sasa kwa sababu uwezo wa kuzisambaza kwa nchi nzima bado hatuna ndio maana tumesema kwamba tunakwenda hatua kwa hatua. Kwa hiyo, huko Mwanza, Shinyanga na Nzega vile vile Mheshimiwa tutafika uwe na subira.

Na. 7

Dawa za Kutibu Ugonjwa wa Kichaa cha Mbwa

MHE. MOHAMED H. MISSANGA aliuliza:-

Kwa kuwa wananchi wa wilaya Singida wanafuga mbwa wengi kwa sababu za kiulinzi hasa mifugo yao; na kuwa, dawa ya sindano kwa ajili ya kutibu wananchi wanaojeruhiwa na mbwa wenye kichaa inapatikana kwa shida katika hospitali ya Mkoa wa Singida ambayo pia ni hospitali ya wilaya:-

(a) Je, Serikali haioni kuwa wakati umefika sasa kubadilisha sera iliyopo ili dawa hizo zipatikane katika Vituo vya Afya kama njia ya kuwaondolea wananchi kero na usumbufu wanaoupata?

(b) Je, kwa nini Serikali haitoi kibali kwa hospitali ya *Mission* ya Makiungu kuweka dawa hizo au kuwapatia mgao wa dawa hizo ili hospitali hiyo iweze kutoa huduma kwa wananchi hasa wale wa Kata za Mungaa, Sinyu, Misughaa, Ntuntu na Dun'gunyi kama ambavyo Hospitali ya *Mission* ya Itigi inafanya ikizingatiwa kuwa Hospitali ya Makiungu ni hospitali iliyo kamili na ina uwezo kitaaluma?

NAIBU WAZIRI WA AFYA alijibu:-

Mheshimiwa Spika, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Mohamed Missanga, Mbunge wa Singida Kusini, lenye sehemu (a) na (b) kama ifuatavyo:-

(a) Mheshimiwa Spika, kwa kuzingatia tatizo la watu kuumwa na mbwa, Wizara yangu imeamua kutoa huduma ya chanjo ya kichaa cha mbwa bila malipo kwa watu wote wanaopatwa na tatizo hilo. Wizara yangu husambaza chanjo hizi kupitia kwa Waganga Wakuu wa Mikoa na wao pia huzisambaza dawa hizo kwa Waganga Wakuu wa Wilaya ambao nao wana jukumu la kuzitumia na kuzigawa kutokana na mahitaji katika vituo mbalimbali katika wilaya zao husika.

(b) Mheshimiwa Spika, kama nilivyoeleza awali, Hospitali zote na Vituo vya Afya vinapaswa kupata huduma hiyo kutoka katika Ofisi ya Mganga Mkuu wa Mkoa na Mganga Mkuu wa Wilaya. Hospitali ya Makiungu ambayo haiko mbali sana na Hospitali ya Mkoa ilikuwa ikipata huduma hiyo kutoka hospitali ya Mkoa, lakini kutokana na kuongezeka kwa tatizo la kuumwa na mbwa na ili kuwapunguzia usumbufu wananchi, Hospitali ya Makiungu ilianza kupatiwa mgao wa chanjo ya kuzuia ugonjwa wa kichaa cha mbwa kuanzia Novemba 2004.

Mheshimiwa Spika, ufumbuzi wa kudumu wa kudhibiti tatizo la watu kuumwa na mbwa kwa wananchi kuhamasishwa kuwachanja mbwa wote wanaofugwa na kuwaua mbwa wanaozurura ovyo bila kuwa na wenyewe.

MHE. MOHAMED H. MISSANGA: Mheshimiwa Spika, nashukuru kwa kunipa nafasi ya kuuliza swali moja la nyongeza. Kwanza nimshukuru Mheshimiwa Naibu Waziri na Serikali kwa kuanza kutekeleza ushauri ambao nimeueleza kwa sababu suala lile ni la siku nyingi. Hata hivyo naomba niulize swali moja la nyongeza kama ifuatavyo:-

Kwa kuwa mgao wa sasa wa chupa za sindano za kichaa cha mbwa ni chupa 200 ambao uliwekwa muda mrefu ulipita, na kwa kuwa toka ulipowekwa idadi ya watu imekuwa ikiongezeka na mbwa vile vile wameongezeka na hivyo matatizo ya kuumwa na mbwa yameongezeka.

Je, Serikali haioni sasa ni wakati muafaka wa ku-*review* hicho kiwango ili walau chupa 400 ziweze kutolewa katika Hospitali za Mikoa ili kukidhi haja inayopatikana?

NAIBU WAZIRI WA AFYA: Mheshimiwa Spika, utaratibu anaousema Mheshimiwa Mbunge tayari tumeshaurekebisha. Hivi sasa dawa hii inatolewa kutokana na mahitaji ndio maana Waganga Wakuu wa Mikoa wamepewa maelekezo kwamba baada ya kutumia chupa zile za dawa zinazotumika, zirudi Wizara ya Afya ili kuthibitisha kwamba zimetumika ndipo hutolewa chupa mpya kwa ajili ya kwenda kutumia sehemu zinazohitajika.

Mheshimiwa Spika, nikitoa mfano Mkoa wa Singida umepata chupa 2,600 kuanzia mwaka 2004 mpaka hivi sasa, zenye thamani ya shilingi milioni 19.5. Kwa

hivyo napenda nirudie tu kusema kwamba dawa hizi hazitolewi kwa mgao maalum bali hutolewa sasa kwa mujibu wa mahitaji.

MHE. DIANA M. CHILOLO: Mheshimiwa Spika, nashukuru kwa kuniona. Kwa kuwa wananchi wanaofuga mbwa wanajitahidi sana kuwapa chanjo mbwa wao, na kwa kuwa mbwa wanaoleta maambukizo ni wale wanaozuru ovyo yaani hawafugwi.

Je, Serikali ina mkakati gani wa kutokomeza kabisa mbwa wanaozurura ovyo ili kuondokana kabisa na tatizo hili la wananchi kuumwa bila sababu?

NAIBU WAZIRI WA AFYA: Mheshimiwa Spika, ni kweli kama nilivyosema katika jibu langu la msingi kwamba ufumbuji wa tatizo hili ni kuwapa chanjo mbwa wote. Nina kiri kwamba wale wanaofugwa huwa wanapata chanjo hii na tatizo bado limebaki kwa wanaozurura.

Mheshimiwa Spika, Wizara yangu ikishirikiana na Wizara ya Maji na Maendeleo ya Mifugo na Ofisi ya Rais TAMISEMI, wameandaa mkakati wa kushughulika na uchanjaji wa mbwa. Hivi sasa kiwango cha chanjo hakivuki 20% na imeonekana dhahiri kwamba tutakapofika 75% mpaka 80% basi tatizo la ugonjwa wa kichaa cha mbwa litatoweka kabisa. Hivyo Wizara zetu sasa hivi ziko katika mpango wa kuhakikisha kwamba mbwa wote wanapatiwa chanjo.

SPIKA: Inaelekea Singida ina tatizo maalum la mbwa.

MHE. HAMISI J. NGULI: Mheshimiwa Spika, nashukuru kwa kunipa nafasi ya kuuliza swali moja la nyongeza.

Kwa kuwa ugonjwa wa kichaa cha mbwa unazidi kujitokeza katika sehemu nyingi za Tanzania pamoja na Singida na kwa kuwa dawa yake kwa kweli ni ghali pamoja na kutolewa bure kwa wananchi kuchanjwa wakipata tatizo hili.

Je, Serikali haioni kuwa sasa ni wakati muafaka wa kutunga Sheria juu ya ufugaji salama wa mbwa kwa kuwafuga ndani kuwafungia badala ya kuendelea kwa mbwa kuzurura nje bila ya ufugaji mzuri?

NAIBU WAZIRI WA AFYA: Mheshimiwa Spika, ni dhahiri kwamba chanjo kwa mbwa ndio itakuwa ufumbuji wa tatizo hili ambalo kama alivyosema Mheshimiwa Mbunge linaongezeka kwa kiwango kikubwa. Ninaomba nipokee ushauri wake wa kuwa na Sheria maalum, lakini hata hivyo ninapenda tuhakikishe tukishirikiana na Wabunge kwamba tunahamasisha wananchi wote wanaofuga mbwa wahikikishe wanawapatia chanjo, na wale wanaozurura ovyo basi lazima utaratibu utengenezwe wa kuweza kuwadhiti ili wasisababisha ugonjwa huu.

Na. 8

Dawa Itokanayo na Mti wa Mbuyu

MHE. KIDAWA HAMID SALEH aliuliza:-

Kwa kuwa, kuna taarifa kuwa mti wa mbuyu unasaidia sana kujenga afya ya binadamu kutokana na uwezo wake wa kutibu baadhi ya magonjwa ikiwemo kuongeza kinga mwilini kwa wagonjwa wa UKIMWI: -

- (a) Je, Serikali imefanya utafiti wowote juu ya mti huo?
- (b) Kama jibu la sehemu (a) ya swali hili ni ndiyo je, ni maradhi gani hasa yanaweza kutibiwa kutokana na mti huo na kwa utaratibu gani?
- (c) Je, Serikali inawaeleza nini wananchi juu ya umuhimu wa mti huo ambapo upo katika maeneo mengi ya Tanzania ikiwemo Dodoma?

NAIBU WAZIRI WA AFYA alijibu:-

Mheshimiwa Spika, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Kidawa Saleh, Mbunge wa Viti Maalum, lenye sehemu (a), (b) na (c) kama ifuatavyo:-

- (a) Mheshimiwa Spika, napenda nikubaliane na Mheshimiwa Mbunge kuwa mti wa mbuyu (kwa kitaalam *Adansonia digitata* au *Adansonia sphaerocarpa*) hususan majani yake na ubuyu wenyewe unasaidia sana kujenga afya ya binadamu kutokana na uwezo wa kutibu baadhi ya magonjwa.

Mheshimiwa Spika, Wizara yangu haijafanya utafiti wowote kuhusu mti wa mbuyu. Hata hivyo, tafiti mbalimbali zimefanywa na Taasisi za Kimataifa kuhusu mti wa mbuyu na taarifa zake zimepatikana na ziko kwenye vituo mbali mbali vya *Natural Product Data Bank* Duniani kote.

- (b) Mheshimiwa Spika, tafiti zilizofanywa zinaonyesha kuwa maradhi yafuatayo yanaweza kutibika kutokana na mti wa mbuyu na utafiti zaidi unaendelea:

- * Homa ya malaria;
- * *Sickle cell* anaemia;
- * Vidonda vya tumboni;
- * Kuzuia kuharisha na kuharibu damu;
- * Kutibu ugumba kwa wanawake;
- * Kuongeza nguvu za kiume kwa wanaume;
- * Magonjwa ya zinaa ;
- * *Herpes zoster & simplex* (mkanda wa jeshi);

- * Inadhaniwa kuwa mbuyu una uwezekano wa kudhoofisha virusi vya UKIMWI (*HIV - Type 1*) suala hili bado linatafitiwa. Mti wa mbuyu pia ni chanzo kizuri cha vitamini a na c. Aidha majani ya mbuyu yanaweza kutumika kuwaongezea virutubisho mwilini wagonjwa wa UKIMWI kwa sababu ya vitamini nilizozitaja hapo juu.

(c) Mheshimiwa Spika, kutokana na taarifa zilizopatikana kuhusu mti wa ubuyu Taasisi ya Madawa Asilia imeamua kuanza kulima mibuyu ambao utakatwa na kuizuia kurefuka na kubakia kimo cha maua katika bustani ili uweze kutoa majani ambayo wanaweza kupatiwa wagonjwa wa UKIMWI.

Napenda kuwafahamisha wananchi kuwa mti wa mbuyu umeonyesha kuwa na manufaa sana kama dawa ya binadamu. Natoa rai kwa wananchi wote kuitunza na kutoiangamiza miti ya mibuyu kutokana na umuhimu niliyoeleza hapo awali. *(Makofi)*

MHE. KIDAWA HAMID SALEH: Mheshimiwa Spika, ahsante sana naomba niulize swali dogo tu la nyongeza. Kwa kuwa mti huu kama ilivyoelezwa una manufaa makubwa kiafya.

Je, Serikali haioni kuwa ipo haja ya kuandaa mkakati mahsusi ya kutengeneza dawa hizi viwandani kwa kutumia malighafi ya mti huo, na kuweza kuwasambazia wananchi kupata dawa za uhakika na kulikoni kufanya wenyewe? Ahsante.

NAIBU WAZIRI WA AFYA: Mheshimiwa Spika, kama nilivyosema ni kwamba sasa hivi katika mwaka ulipita tulitunga Sheria ya Tiba Asilia ambayo Baraza la Tiba Asilia limeshaundwa rasmi. Bila shaka moja katika kazi zao itakuwa ni kuhakikisha kwamba Tiba Asilia inaimarishwa katika nchi yetu. Kwa hivyo sina shaka kwamba kwa kuwa mti wa mbuyu umeshadhihirika kuwa na manufaa nao utapewa nafasi katika kutibu wananchi.

Na. 9

Utafiti wa “*Barrick Africa Corporation*”

MHE. LEONARD M. SHANGO aliuliza:-

Kwa kuwa kipindi cha miaka kadhaa Kampuni ya *Barrick African Corporation* ya Canada iliendesha utafiti (*Mineral Prospecting*) wa madini ya dhahabu katika Wilaya ya Iramba mpaka walipohitimisha hatua ya kwanza ya utafiti mwaka 2003:-

(a) Je, Serikali ina taarifa gani kuhusu utafiti huo na kuna matumaini gani kwa uwezekano wa kufungua mgodi wa machimbo ya madini ya dhahabu katika Wilaya ya Iramba?

(b) Je, Serikali imetumia kigezo gani kwa kutoa tena leseni kwa kampuni hiyo kuendelea na utafiti wa madini ya dhahabu?

(c) Je, Serikali inazo sababu gani za kutohimiza kampuni hiyo kuona umuhimu wa kuhusisha Halmashauri ya Iramba na Serikali ya Mkoa wa Singida kama wadau wakubwa angalau kwa kupewa taarifa kamili za matokeo ya shughuli za utafiti wa madini hayo?

WAZIRI WA NISHATI NA MADINI alijibu:-

Mheshimiwa Spika, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Leonard Shango, Mbunge wa Iramba Magharibi, lenye sehemu (a), (b) na (c) kama ifuatavyo:-

(a) Mheshimiwa Spika, napenda kuliarifu Bunge lako Tukufu ya kwamba shughuli za utafiti wa madini hasa madini ya dhahabu huchukua muda mrefu hadi kufunguliwa au kutofunguliwa kwa mgodi. *Barrick Exporation Africa Ltd.* ilianza utafiti mwaka 2000 kwa kuingiza mkataba wa kufanya utafiti na Watanzania wenye leseni kubwa 51 zenye eneo la kilomita za mraba 4284, katika maeneo hayo ya Iramba. Hadi sasa baada ya utafiti, kampuni imebaki na leseni 7 tu zenye eneo la kilomita mraba 726 ambazo zinafaa kuendeleza utafiti. Kampuni imetumia dola za Marekani 4,370,000. Ili kuongeza ufanisi wa utafiti, kampuni ya *Barrick Exploration Africa Ltd.* inafanya mazungumzo na Kampuni ya *Lakota Resources* ya Canada kuendeleza utafiti kwenye maeneo hayo saba. Suala la kufungua mgodi utategemea na matokeo ya utafiti kwenye leseni hizo saba.

(b) Mheshimiwa Spika, kufuatana na Sheria ya madini ya mwaka 1998 na kanuni zake 1999, leseni ya madini inahuishwa baada ya miaka 2 au 3 kutegemeana na aina ya leseni na mwenye leseni ana uhuru wa kuamua kuendelea na leseni hiyo au hapana. Kampuni imeamua kuendelea na utafiti, na kuomba maeneo mengine na maombi yao yalikubaliwa kwa mujibu wa Sheria.

(c) Mheshimiwa Spika, Serikali inafanya kazi zake kwa kufuata sheria ambazo tayari zipo. Kampuni inayofanya utafiti au kuchimba madini inatakiwa kutoa taarifa kila baada ya miezi mitatu. Taarifa hizi zinatumiwa kwenye ofisi ya madini kanda husika na Wizarani. Aidha, Ofisi za Madini Kanda zina jukumu la kuingia eneo la utafiti au uchimbaji na kufanya ukaguzi bila idhini ya mwenye leseni.

MHE. LEONARD M. SHANGO: Mheshimiwa Spika, pamoja na majibu mazuri ya Mheshimiwa Waziri, nina maswali mawili ya nyongeza.

Kwanza, kwa kuwa kampuni hii wakati ilipohitimisha hatua ya kwanza ya utafiti iliondoka na shehena kubwa ya mawe kwenda kuendeleza utafiti kwenye maabara zao. Je, Serikali ina taarifa ya matokeo ya shehena ile?

Pili, kwa kuwa wadau wakubwa katika utafutaji wa madini katika eneo lile ni Halmashauri ya Iramba na Ofisi ya Mkuu wa Wilaya.

Je, Serikali imeelekeza kampuni hii wakati wakiendelea na hatua ya pili wawe wanatoa taarifa za mara kwa mara kwa Halmashauri ya Wilaya ya Iramba pamoja na Ofisi ya Mkuu wa Wilaya?

WAZIRI WA NISHATI NA MADINI: Mheshimiwa Spika, swali la kwanza ni kwamba kwa kawaida jambo hilo linafanyika wale wachimbaji wanachukua sampuri za udongo au mawe kwenda kufanyia utafiti, na majibu yakiwa mazuri au mabaya tunaletewa katika zile ripoti ambazo nimesema tunapewa kila miezi mitatu. Kwa hiyo, mzigo aliouona Mheshimiwa Mbunge naamini kabisa kama ilikuwa siku za zamani

tumeshapata taarifa yake na kama ni hivi karibuni basi tutapata taarifa hiyo kwamba ulikuwa na kitu chochote au ulikuwa ni udongo mtupu ambao hauna chochote.

Mheshimiwa Spika, kuhusu swali la pili jibu langu ni kwamba taarifa za kila kampuni inayofanya shughuli hizi kama nilivyosema inatolewa kwa Afisa Kanda. Afisa Kanda yuko karibu kabisa na Halmashauri hizo na vile vile zinaletwa Wizarani na Halmashauri hawapewi taarifa hizo moja kwa moja kwa sababu kwa kweli hawahusiki katika utafutaji wa madini hayo. Lakini yakipatikana basi Halmashauri na Serikali na Wizara tunahusika kwa sababu tuna-*inspectors* wetu wako pale na tunafuatilia kodi zetu na ukaguzi wa migodi ile kuona kwamba inafanyika kitaratibu na kodi zote zinalipwa.

MHE. EMMANUEL E. KIPOLE: Mheshimiwa Spika, ahsante kwa kunipa nafasi niulize swali moja dogo la nyongeza. Kwa kuwa Mheshimiwa Waziri amekubali kwamba taarifa hazitolewi kwa Halmashauri, lakini vile vile taarifa hazitolewi hata kwenye vijiji ambavyo utafiti unafanyika na kwa kuwa wanapoingia kwenye vijiji watafiti hao wakati mwingine wanaharibu mazao ya wananchi na wanavuruga hata misitu ambayo imehifadhiwa na wananchi kwa muda mrefu. Je, Serikali sasa itakuwa tayari kuwasukuma watafiti hao waweze kulipa fidia za uharibifu wanaoufanya kwenye maeneo waliopitia?

WAZIRI WA NISHATI NA MADINI: Mheshimiwa Spika, nakubaliana na ushauri wake kwamba tutawahimiza hawa wachimbaji kuanza kushirikiana na wale wenyeji pale ambapo wanachimba lakini fidia kwa kweli ililipwa pale ambapo inastahili kulipwa. Kila wakianza tunashirikiana kabisa kuna ushirikishwaji mkubwa kati ya Serikali, wachimbaji na wenye kijiji, kuona kwamba hakuna ambaye anaondolewa au nyumba yake inaondolewa au mazao yake bila kulipwa fidia. Kama kuna mahali Mheshimiwa Emmanuel Kipole ameona tatizo la namna hiyo basi tuko tayari kulifuatilia ili tuone kwamba wananchi wanapata haki yao.

Na. 10

Bidhaa Zitokanazo na Madini ya Bati

MHE. BENEDICTO M. MUTUNGIREHI aliuliza:-

Kwa kuwa, bidhaa zitokanazo na madini ya bati zimepanda bei katika soko la dunia hasa nchini China na vile vile bidhaa kama bati na misumari vimepanda bei hapa nchini na kwa kuwa, katika jimbo la Kyerwa kunapatikana madini mengi ya bati:-

- (a) Je, Serikali ina mpango gani wa kushawishi wawekezaji wa kuchimba madini hayo?
- (b) Kwa kuwa uchimbaji huo utahitaji umeme, Je, Serikali itapeleka lini umeme kwenye jimbo hilo?

WAZIRI WA NISHATI NA MADINI alijibu:-

Mheshimiwa Spika, kabla ya kujibu swali la Mheshimiwa Benedicto Mutungirehi, Mbunge wa Jimbo la Kyerwa, lenye sehemu (a) na (b) naomba kutoa maelezo yafuatayo:-

Madini yanayochimbwa Kyerwa ni *cassiterite* ambayo yana metali ya *tin* inayotumika kama *alloy*, makopo ya kuhifadhia vyakula na dawa za meno, *electroplanting* na kadhalika. Bidhaa kama mabati na misumari vinatengenezwa kwa kutumia chuma, *zinc* na *aluminium* na wala sio madini ya bati (*tin*).

Mheshimiwa Spika, baada ya maelezo hayo naomba kujibu swali Mheshimiwa Mutungirehi, Mbunge wa Kyerwa, lenye sehemu (a) na (b) kama ifuatavyo:-

(a) Mheshimiwa Spika, kutokana na sera za nchi na sheria ya madini ya mwaka 1998, Tanzania imefungua milango kwa wawekezaji kote duniani kuomba leseni ya utafutaji kote duniani kuomba leseni ya utafutaji juu ya eneo lolote ili mradi liwe wazi. Serikali imeweka vivutio mbali mbali katika sekta ya madini ili kuwawezesha wawekezaji watafute na kuchimba madini. Kwa mfano mfumo wetu wa kodi katika sekta ya madini umerekebishwa kwa kuweka viwango vya chini ili kodi iwe ndio kivutio kikubwa cha wawekezaji. Uhamasishaji katika uwekezaji kwenye sekta ya madini yakiwemo madini ya bati unaendelea kwa kutangaza utajiri wa nchi ndani na nje ya nchi.

Mheshimiwa Spika, Serikali tayari imeshatoa leseni za uchimbaji mdogo 28, leseni za utafutaji mkubwa 3 za madini ya bati wilayani Karagwe. Hata hivyo hakuna mgodi mkubwa uliokwishafunguliwa, utafiti unaendelea katika eneo hilo ili kujua mashapo ya madini ya bati (*tin deposits*).

(b) Mheshimiwa Spika, jimbo la Kyerwa liko wilaya ya Karagwe na ni kweli kuwa lina *Deposits* za Madini ya chuma, bati na madini mengineyo. Wilaya ya Karagwe inapata umeme kutoka Uganda kupitia njia ya umeme wa Kilovoti 132, toka Masaka hadi Bukoba.

Kiwango cha umeme tunachopata toka Uganda ni Megawati 9 tu. Mahitaji ya umeme katika mkoa wa Kagera kwa sasa ni megawati 8. Kwa sasa Uganda haina uwezo wa kutoa na kusafirisha umeme zaidi ya Megawati tisa kuja Tanzania wakati uchimbaji wa Madini kama hayo utahitaji zaidi ya Megawati 20.

Njia bora kwa sasa ambayo Serikali ikishirikiana na *TANESCO*, ni kutoa umeme wa gridi wa Kilovolti 220 toka Bulyankulu kwenda mgodi wa dhahabu wa Geita. Kisha kutoka Geita njia hiyo ya umeme iendelezwe hadi Ngara na Biharamulo, wilaya ambazo zipo karibu na Karagwe. Kwa kufanya hivi kutahakikisha kuwa migodi kama hiyo inapata umeme wa kutosha na wa uhakika ambao utatoka gridi ya Taifa.

Mheshimiwa Spika, Serikali itapeleka umeme katika jimbo la Kyerwa, baada ya *TANESCO* kufikisha umeme mkubwa wa Kilovolti 220 kwanza kwenye mgodi wa Geita.

Kutoka hapo itaangalia uwezekano wa kufikisha umeme wa gridi Ngara na Biharamulo ambapo ni karibu na Wilaya ya Karagwe. Kutoka hapo umeme huu wa gridi unaweza kupelekwa Karagwe na hasa pale *TANESCO* itakapopata maombi au taarifa sahihi za mahitaji ya umeme kutoka kwa wawekezaji wa uchimbaji wa Madini.

MHE. BENEDICTO M. MUTUNGIREHI: Mheshimiwa Spika, ahsante. Kwa kuwa majibu ya Waziri sijayaelewa vizuri basi nimemwachia tu.

SPIKA: Sasa tufanyaje? Hujaelewa vizuri kwa hiyo ungependa arudie kujibu au tukupe majibu ya maandishi usome mwenyewe?

MHE. BENEDICTO M. MUTUNGIREHI: Mheshimiwa Spika, nadhani hata wewe alivyoeleza madini yaliyoko kule kuhusu bati nadhani ni majibu mageni kwa watu wote kuhusu mabati na vitu vingine kwa hiyo siwezi kuendelea kuuliza swali lingine.

SPIKA: Basi tuende na maswali mengine, maswali kwa Wizara ya Ujenzi Mheshimiwa Athumani Janguo.

Na. 11

Ubovu wa Barabara ya Pugu - Manerumango

MHE. ATHUMANI S. M. JANGUO aliuliza:

Kwa kuwa mara nyingi nimewasilisha Bungeni malalamiko ya wananchi wa Kisarawe kuhusu ubovu wa barabara ya Pugu - Manerumango na kuiomba Serikali ijenge barabara hiyo katika kiwango cha lami lakini suala hili halipewi uzito unaostahili na Serikali:

- (a) Je, Serikali itaishughulikia lini suala hilo?
- (b) Je, ujenzi uliositishwa pale Minaki baada ya kujenga km. 3 itaanza tena lini ili ifike Makao Makuu ya Wilaya ya Kisarawe?
- (c) Je, Serikali ina mpango gani wa muda mrefu wa kuiendeleza barabara hiyo katika kiwango cha lami hadi katika kijiji cha Vikumbulu inakoishia barabara hiyo?

NAIBU WAZIRI WA UJENZI alijibu:-

Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Waziri wa Ujenzi kabla ya kujibu swali la Mheshimiwa Athumani Janguo, Mbunge wa Jimbo la Kisarawe, napenda kutoa maelezo ya utangulizi kama ifuatavyo:-

Barabara ya Pugu - Kisarawe hadi Manerumango na kuelekea Vikumbulu yenye yenye urefu wa Kilometa 100 ni barabara ya Mkoa ambayo inahudumiwa na Wakala wa Barabara Mkoa wa Pwani. Kuanzia mwaka wa fedha 2000/2001 Serikali ilianza kutenga fedha kidogo kidogo kwa ajili ya kugharamia ujenzi wa kiwango cha lami

kilometa 6 za barabara hiyo kutoka Pugu hadi Kisarawe. Tayari kilometa 3.6 kutoka Pugu hadi Minaki zimeshakamilika na sehemu ya kilometa 2.4 iliyobaki, zabuni imeshatangazwa ili kumpata Mkandarasi wa kuendelea na kazi.

Sehemu ya barabara hiyo kutoka Kisarawe - Manerumango hadi Msanga (km.60), imeimarishwa kwa kiwango cha changarawe na hali yake ni nzuri. Kutoka Msanga hadi Vikumbulu (km 36) inaendelea kuimarishwa ili iweze kupitika wakati wote. Katika mwaka huu wa fedha 2004/2005 kiasi cha shilingi 121,711,000/= zitatumika kugharamia kazi za matengenezo maalum (jumla ya km12) na matengenezo ya kawaida. Kazi zitakazofanyika ni kuchonga barabara, kusafisha mifereji, kujenga makalvati na kuweka changarawe. Kazi hizo zilianza mwezi Desemba 2004 na zinatarajiwa kukamilika mwezi Mei 2005.

Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Waziri wa Ujenzi baada ya maelezo hayo ya utangulizi, sasa naomba kujibu swali Mheshimiwa Athumani Janguo, lenye sehemu (a), (b) na (c) kama ifuatavyo:-

(a) Kama nilivyoeleza kwenye maelezo ya utangulizi, Serikali imeshaanza kuishughulikia barabara hii kwa kujenga kilometa 6 kutoka Pugu hadi Kisarawe kwa kiwango cha lami na kuimarisha sehemu iliyobaki kwa tabaka la changarawe.

(b) Mheshimiwa Spika, kazi ya ujenzi ya awamu ya pili, kilometa 2.4 zilizosalia kutoka Minaki hadi Kisarawe kwa kiwango cha lami itaanza mara tu Mkandarasi wa kuendelea na kazi hiyo atakapopatikana. Zabuni kwa ajili ya kumpata Mkandarasi zimeshatangazwa na zilitegemewa kufunguliwa tarehe 8 Aprili, 2005.

(c) Mpango wa Serikali uliopo kwa sasa ni wa kujenga sehemu ya barabara hiyo kutoka Pugu hadi Kisarawe (km 6) kwa kiwango cha lami. Hakuna mpango wa muda mrefu wa kuiendeleza barabara ya kutoka Kisarawe hadi Vikumbulu kwa kiwango cha lami kutokana na ufinyu wa Bajeti. Aidha, mpango uliopo na ambao unaendelea ni wa kuimarisha barabara hiyo kwa kiwango cha changarawe ili ipitike wakati wote.

MHE. ATHUMANI S. M. JANGUO: Mheshimiwa Spika, pamoja na majibu ambayo hayaniridhishi naomba niulize maswali mawili ya nyongeza.

Kwanza, Je, Mheshimiwa Waziri anakumbuka kwamba tarehe 12 Mei, 2000 saa 11 jioni Mheshimiwa Rais wa Jamhuri hii baada ya kumwomba aliwatangazia wana Kisarawe kwamba barabara ya Kisarawe itatiwa lami mpaka Wilayani kabla hajaondoka madarakani na kwa kuwa sasa imebaki miezi kama sita tu, je, haoni kwamba kwa kutokuimaliza barabara hiyo mpaka Kisarawe kwamba anatia dosari ahadi ya Rais ambaye ana *record* nzuri sana ?

Pili, kwa kuwa hizo kilometa 3.6 ambazo zimeshajengwa zinaleta ajali sasa hivi tayari zimetokea ajali zaidi ya 15 na katika hizo 5 watu wamekufa na mimi nimemshauri Waziri pamoja na na Meneja wake wa Mkoa wa Pwani wa *TANROADS* kwamba yawekwe matuta ili kupunguza ajali wamekataa kwamba wana utaratibu wa kiutaalam

ambao mpaka sasa hivi haujatokea. Lini wataweka huo utaratibu wa kitaalam ili vifo visitokee katika sehemu hiyo?

NAIBU WAZIRI WA UJENZI: Mheshimiwa Spika, kwanza nasikitika kwamba Mheshimiwa Mbunge hakuridhika na jibu tulilompa, lakini hilo ndilo jibu halisi, naogopa sana kwenda kuzungukazunguka kwa kuongopeana na hili ndilo jibu halisi la Wizara.

Pili ningependa kujibu maswali mawili ya nyongeza ambayo Mheshimiwa Mbunge Janguo ameyauliza, ahadi ya Rais aliyoitoa tarehe 15/02/2000 tunayo taarifa tumeipata kutoka Ikulu tukashauriana na Ikulu, tukashauri Ikulu kwamba ahadi hii hatuwezi kuitimisha kwa sababu ya ufinyu wa *budget* na ahadi Rais anapoitua vile vile inarudi kwetu ama Wizara yoyote ile baada ya kuangalia uwezekano wa kutimiza ahadi hiyo lakini Rais huyo bado ataendelea kuwa Mwenyekiti wa taifa wa CCM. Kwa hiyo, bado anaweza kushinikiza barabara hii ikatengenezwa katika miaka miwili ijayo ambayo yeye atakuwa Mwenyekiti wa Taifa.

(a) Kilometa 3.6 zinaleta ajali sana, kweli kabisa Mheshimiwa Mbunge ameleta taarifa hiyo na ameshauri na *Regional Manager* wa Pwani ameleta ushauri huo sasa katika kutengeneza kilometa zilizobakia 2.4 tunaangalia vilevile na uwezekano wa kujaribu kuangalia barabara hii ajali zipunguzwe kutoka kilometa 0 mpaka kilometa 6 tunakokwenda. Kwa hiyo, wakati wa utengenezaji wa barabara kufikia kilometa 6 na hatua za nyuma za barabara zimeshatengenezwa inachukuliwa kutokana na ushauri wake.

MHE. DR. ZAINAB A. GAMA: Mheshimiwa Spika, naomba kuuliza swali moja la nyongeza. Kwa kuwa ni hivi karibuni tu nilikuwa nazunguka Kata 11 za Wilaya ya Kisarawe kuzungumzia suala la Daftari la kupiga kura kwa hiyo ndiyo njia niliyopitia kutoka Kisarawe mpaka Manarumango. Mheshimiwa Naibu Waziri amesema barabara hii nzuri na imewekwa changarawe. Ninaomba anipe *definition* ya changarawe kwa sababu nilichokiona mimi imewekwa udongo mwekundu. Sasa changarawe ni udongo mwekundu au mawe madogomadogo sana?

NAIBU WAZIRI WA UJENZI: Mheshimiwa Spika kwa niaba ya Waziri wa Ujenzi, ningependa kujibu swali la nyongeza la Mheshimiwa Dr. Zainab Amir Gama, kama ifuatavyo:-

Ni matumaini yangu kwamba wakati alipokuwa anatembelea Kata 11 za Wilaya ya Kisarawe, alikuwa hakagui barabara, alikuwa amekwenda huko kwa madhumuni mengine na hicho alichokiona ndiyo changarawe. (*Kicheko*)

Na. 12

Barabara ya Mbuyu wa Jerumani - Mbulu

MHE. PHILIP SANKA MARMO aliuliza:-

Kwa kuwa barabara ya Mbuyu wa Ujerumani katika barabara ya Arusha - Babati hadi Mbulu imefupisha sana safari kati ya Arusha na Mji wa Mbulu, Kiomboi, Meatu, Shinyanga na maeneo ya Singida na Mwanza:-

Je, Serikali haioni kuwa sasa ni wakati wa kujenga barabara hiyo kwa kiwango cha lami?

Mheshimiwa Spika, kabla ya swali hili kujibiwa naomba kufanya sahihisho kidogo kwenye mstari wa pili eneo lililotajwa pale.....

SPIKA: Ngoja kidogo sisikii vizuri, anza tena maelezo yako.

MHE. PHILIP SANKA MARMO: Mheshimiwa Spika, kabla ya swali hili kujibiwa naomba sahihisho dogo lifanywe katika mstari wa pili eneo lililotajwa pale siyo Mbuyu wa Ujerumani badala yake ni Mbuyu wa Jerumani herufi u iondolewe. Baada ya sahihisho hilo dogo naomba naomba swali sasa lijibiwe.

NAIBU WAZIRI WA UJENZI : Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Waziri wa Ujenzi ningependa kujibu swali la Mheshimiwa Philip Sanka Marmo Mbunge wa Mbulu kama ifuatavyuo :-

Barabara ya Mbuyu wa Jerumani inayochepeka kutoka barabara ya Arusha - Minjingu hadi Babati ni barabara ya Mkoa. Kama inavyofahamika kuwa sera ya barabara kwa sasa ni kujenga kwa kiwango cha lami barabara zote kuu kwanza, Serikali kwa sasa kupitia *TANROADS* itaendelea kufanya matengenezo ya kawaida ili barabara hii iendelee kupitika.

Mheshimiwa Spika, Serikali kwa kusaidiana na Wahisani mbalimbali inaendelea kujenga kwa kiwango cha lami barabara kuu kutoka Mwanza (Ilula) - Shinyanga - Nzega - Shelui - Singida kwa nia ya kuunganisha Kanda ya Ziwa na Kanda za Kati, Tanzam na Kanda ya Kaskazini Mashariki na Kanda ya Kaskazini inayohusiana na swali la Mheshimiwa Philip Sanka Marmo.

Aidha, katika mwaka 2002/2003 Serikali ilikamilisha Upembuzi Yakinifu wa barabara ya Singida - Babati - Minjingu. Matekeo ya Upembuzi Yakinifu huu yamethibitisha kwa kujengwa kwa kiwango cha lami barabara kuu iliyopo kati ya Singida na Minjingu kupitia Babati ina faida zaidi kuliko kufuata mchepuo anaopendekeza Mheshimiwa

Mheshimiwa Spika, kufuatia hayo ya Upembuzi Yakinifu katika mwaka wa fedha 2004/2005 Serikali kwa kutumia fedha za mkopo kutoka Benki ya Dunia na Mfuko wa Maendeleo wa Nchi za *NORDIC* imeitisha Zabuni ya Usanifu wa Kina kwa ajili ya kujenga barabara ya Singida - Babati - Minjingu kwa kiwango cha lami.

MHE. PHILIP SANKA MARMO : Mheshimiwa Spika ahsante, pamoja na majibu mazuri ya Mheshimiwa Naibu Waziri nina maswali mawili ya nyongeza.

(a) Kwanza, majibu ya Naibu Waziri kuhusu barabara ya Kanda ya Kati naipongeza Wizara, lakini Waziri akumbuke kwamba kero kubwa wanayoipata wasafirishaji wa Mkoa wa Mara na Mashariki mwa Shinyanga na Mwanza ni kutokuruhusiwa kupita katika Mbuga za Serengeti na Ngorongoro na barabara ya kukwepa Mbuga hizi ni kati ya Lamadi, Manago, Masuzi, Mbulu, Arusha na utafiti umekwisha fanyika sasa Waziri anataka kuliambia Bunge hili kwamba mpango huu au mradi huu umefutwa na badala yake watu wa mkoa wa Mara wasifike Mkoa wa Mara wazunguke hadi Mwanza, Shinyanga, Shelui, Singida, Babati na Arusha ?

(b) Kipande cha barabara kati ya Mbuyu na Mbulu nyaraka zinaonesha kwamba zilikwisha wekwa katika mpango wa kuweka lami katika miaka ya 1959,60 na 61 ikiwa ni pamoja na barabara ya Mombo - Lushoto na kwa upande wa Mbulu sehemu chache ilikwisha kuwekwa lami lakini bahati mbaya baada ya barabara ya Mombo kushindwa kukamilika ilikutwa kwamba umuhimu wa Mbuyu - Mbulu ulikuwa umepungua kwa sababu Mbulu iligawanyika katika wilaya nyingi baadaye. Sasa basi umuhimu uko pale pale je, Serikali itarejea nyaraka za zamani ambazo zilionyesha kwamba barabara hii hi muhimu kama ilivyokuwa barabara ya Mombo - Lushoto ?

NAIBU WAZIRI WA UJENZI: Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Waziri wa Ujenzi napenda kujibu maswali mawili ya nyongeza ya Mheshimiwa Philip Sanka Marmo, Mbunge wa Mbulu.

Nakubaliana naye kabisa kwamba kutokuruhusiwa kupita kwenye sehemu ya Ngorongoro na Serengeti kunakuwa ni bugudha lakini hii ipo nje ya Wizara ya Ujenzi ni mipango kabisa ambayo na kiwango kimepangwa kwa Wizara ya Maliasili na Utalii na wmaeona wasipitishie mizigo huko kwa hiyo tunajitahidi kutengeneza njia zingine kadri tunavyoweza.

Lakini ule mpango wa barabara ya kuzunguka kukatisha hiyo siyo kwamba umefutwa hapana, umuhimu wake uko pale pale ila kwanza na sisi Wizara ya Ujenzi tumesema mpaka kufikia mwaka 2012 basi Makao Makuu ya Mikoa yote yawe yameunganishwa kwa barabara za lami sasa ukiisha chukua hilo maana yake unaingia kwenye hatua ya uwezo wa Serikali kuweza kutimiza kila lengo ambalo limepangwa na kwa uwezo wa Serikali tunachukua kipaumbele na kipaumbele chetu sasa hivi ni barabara ya Arusha - Minjingu - Babati. Juu ya program ya nyuma kuhusu barabara ya Mbulu kweli ipo, ukichukua nyaraka za zamani mnamo mwaka 1957 mpaka 1960/61 barabara nyingi zilipangwa na Waingereza ambazo sisi hatukuzitilia maanani sasa hivi tumeziacha na tumeziacha kwa sababu hii hii kwamba wao hawakuchukua Makao Makuu ya Mikoa yote ili waweze kuunganisha , sisi tumeona ni muhimu naomba nirudie tumeona ni muhimu kwamba Makao Makuu ya Mikoa yote Tanzania yaunganishwe kwa barabara za lami na mwaka 2012 tuna uhakika kwa mipango hii tutakuwa tumkamilisha barabara kuu zote kwa ujenzi wa kiwango cha lami kwa hiyo itakuwa rahisi baada ya hapo kuchukua hatua za kutengeneza barabara za Mikoa kwa kiwango cha lami.

Utata wa Mpaka Kati ya Wilaya za Arumeru na Hai.

MHE. TALALA BANA MBISE aliuliza:-

- (a) Je, kuna utata gani kati ya mpaka wa Wilaya za Arumeru na Hai, na utata huo umekuwapo kwa muda gani?
- (b) Je, suala la mpaka huo limepelekwa lini kwenye Wizara ya Ardhi kutoka katika ngazi ya Mkoa, na itachukua muda gani kufikia uamuzi wa kuridhisha kwa wanaohusika na tatizo hilo?

NAIBU WAZIRI WA ARDHI NA MAENDELEO YA MAKAZI alijibu: -

Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Waziri wa Ardhi na Maendeleo ya Makazi, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Talala Bana Mbise, Mbunge wa Arumeru Mashariki, lenye sehemu (a) na (b) kama ifuatavyo:-

- (a) Mheshimiwa Spika, chanzo cha utata wa mpaka kati ya Wilaya ya Arumeru Mkoani Arusha na Wilaya ya Hai iliyoko Mkoani Kilimanjaro ni pande zinazohusika kutokutambua Tangazo la Serikali Na. 135 (*Government Notice No. 135*) la tarehe 21 Mei, 1954 lililoweka mpaka huo.

Kwa mujibu wa tangazo hilo, mpaka unaanzia Kaskazini kwenye alama ya Jiwe la Upimaji *TC. 4*, pembe ya mpaka wa shamba la plani ya upimaji A.81. Toka eneo hilo, mpaka huo unafuata ukingo wa Mashariki wa Mto Ngarenanyuki hadi kwenye alama ya jiwe *TC.147* ambayo ni pembe nyingine ya shamba. Kutoka kwenye alama hiyo, mpaka huo unafuata mstari wa alama za mawe za pembe za mashamba hadi pembe ya kusini Mashariki ya shamba Na. 320.

Kutoka kwenye shamba hili (shamba Na.320), mpaka unakwenda moja kwa moja hadi kwenye Mtoa Kikuletwa.

Ni dhahiri kuwa vielelezo vya mpaka kwa eneo kubwa katika Wilaya hizo ni alama za mawe za mipaka ya mashamba yaliyopimwa.

Mheshimiwa Spika, utata wa mpaka katika Wilaya hizo, ulijitokeza mwaka 1961. Tangu kipindi hicho, Wizara imekuwa ikichukua hatua mbalimbali za kubainisha mpaka huo kwa kuzikutanisha pande zinazohusika. Kwa mfano, mwaka 1971 Wapima Ardhi wa Mikoa husika, walitambua mpaka huo kwa ajili ya kubainisha maeneo ya Uwanja wa Ndege wa Kimataifa wa Kilimanjaro ambapo mpaka huo ulikubalika.

- (b) Mheshimiwa Spika, Wizara yangu ilipokea mgogoro wa mpaka huo mwaka 1994 baada ya kujitokeza utata wa mpaka kati ya kijiji cha Majengo Wilaya ya Arumeru

(Arusha) na Mtakuja kilichopo Wilaya ya Hai (Kilimanjaro). Wizara kwa kushirikiana na wapima katika Mikoa husika walifanya kazi ya kutambua mpaka kuanzia barabara kuu ya Arusha /Moshi na kusimika mapipa 24 ya zege kuelekea kusini kila umbali wa nusu kilomita hadi mwisho wa vijiji vya Majengo na Mtakuja kwenye Mto Kikuletwa.

Kwa sasa Wizara yangu, kwa kushirikiana na Mikoa ya Arusha na Kilimanjaro tunakamilisha maandalizi ya kuweka alama za mawe zaidi kwenye mpaka kuanzia barabara ya Arusha /Moshi kuelekea Kaskazini. Baadhi ya Kata zitakazohusika katika uimarishaji wa mapaka huo ni King'ori, Leguruki na Ngarenanyuki. Muda wa kumalizika kwa kazi hii unategemea ushirikishwaji wa wananchi katika maeneo yenye mgogoro huo.

MHE. PONSIANO D. NYAMI: Mheshimiwa Spika, nashukuru. Kwa kuwa suala hili la utata wa mipaka kati ya mikoa na mikoa na hata ndani ya wilaya na wilaya umekuwa ni mkubwa mahali pengi.

Je, Wizara isingeweza kuweka mkakati maalum wa kuhakikisha kwamba unatambulisha mipaka hiyo ieleweke kwa mfano kati ya mpaka wa Nkasi na Mpanda ambao muda wote viongozi tunagombana kwamba mpaka halisi ni upi?

Je, kwa mikoa mingine na wilaya nyingine zenye utata kama huo isingekuwa vizuri mkafanya hilo kama mlivyofanya wakati upande wa eneo la Mheshimiwa Mbise Talala?

NAIBU WAZIRI WA ARDHI NA MAENDELEO YA MAKAZI: Mheshimiwa Spika kwa niaba ya Waziri wa Ardhi na Maendeleo ya Makazi, ningependa kujibu swali la Mheshimiwa Nyami kama ifuatavyo:-

Ni kweli kumekuwa na migongano ya mipaka ya mara kwa mara lakini yote haya yanatokana na viongozi na wananchi wanaokaa katika maeneo hayo. Kwanza tunasema waheshimu mipaka iliyowekwa ambayo tumeikuta tokea wakati wa mkoloni tangu 1954 watu wakakubaliana mpaka 1961 wakati ambapo tulipata uhuru, bado mipaka ikapimwa kutokana na majimbo yaliyokuwa yameongezwa au kukatwa sasa tukaomba kwamba wananchi waendeleo kuheshimu mipaka ile lakini bado kukaendelea kila wanavyogawa wilaya wananchi na viongozi wanakuwa wa kwanza kukataa mipaka hiyo aidha kutokana na sehemu iliyokuwa na madini au wananchi wengi kwa ajili ya kodi au kuna maliasili nyingine yoyote ile kwa manufaa ya wale wanaogombea mpaka.

Tunaomba muendeleo kuheshimu pande zote mbili ili Serikali kuu kwa maana Wizara iweze kuja kuweka mipaka ambayo mtakubaliana, tumefanya kazi hii kwa ushirikishwaji na wananchi, tumewahi kushirikiana Viongozi, Wabunge wote, Madiwani na Wananchi tukubaliane mipaka na siyo kugombea mali.

Na. 14.

Mawasiliano ya Simu za Mkononi Serengeti

MHE. IBRAHIMU W. MARWA (k.n.y MHE. DR. JAMES M. WANYANCHA) aliuliza:-

Kwa kuwa Jimbo la Serengeti halina mtandao wa mawasiliano ya simu za mkononi kama vile Celtel, Vodacom, Mobitel n.k, na kwa hali hiyo imeleta kero ya mawasiliano ya simu kwa wananchi wa Jimbo hilo.

(a) Je, ni lini Serikali itawapatia wanachi wa Jimbo la Serengeti mtandao wa simu za mkononi na kazi hiyo itamalizika lini?

(b) Je, kazi hiyo itagharimu fedha kiasi gani?

NAIBU WAZIRI WA MAWASILIANO NA UCHUKUZI alijibu:-

Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Waziri wa Mawasiliano na Uchukuzi, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Dr. James Mnanka Wanyanacha, Mbunge wa Serengeti, lenye sehemu (a) na (b) kwa pamoja kama ifuatavyo:-

Makampuni yote yanayotoa huduma za simu za mkononi Tanzania yameonyesha nia kubwa ya kuweka mitandao yao katika Jimbo la Serengeti. Taarifa kutoka Kampuni ya *Celtel* ni kwamba wanategemea ifikapo Juni mwaka huu watatoa huduma za simu za mkononi katika eneo la Mugumu, Makao Makuu ya Wilaya ya Serengeti. Aidha, watafikisha huduma hiyo katika maeneo ya Nyarasiga, *Sopa Lodge* na *Nabhill Gate* ambayo yako katika Mbuga ya Wanyama ya Serengeti.

Mheshimiwa Spika, Taarifa tulizonazo kutoka kwenye Makampuni ya simu za mkononi ni kwamba gharama husika ni kati ya shilingi milioni 100 na milioni 350 kwa kila mnara.

Mheshimiwa Spika, katika awamu hii ya tatu juhudi kubwa za kusogeza huduma za mawasiliano kwa wananchi zimefanyika. Hadi kufikia mwishoni mwa mwaka jana Watanzania milioni 2 na laki moja walikuwa wamepata huduma za simu za mkononi.

Napenda nichukue nafasi hii kuyaongeza makampuni yetu ya simu na kuendelea kutoa changamoto kwao kazi kubwa imefanyika na ambayo kazi kwa kiasi kikubwa imewezesha Chama Chetu cha Mapinduzi kutekeleza ilani yake ya uchaguzi. (*Makofi*)

Napenda niahidi kwamba tutaendelea kushirikiana nao kuona kwamba malengo tuliyoyaweka yamefikiwa.

MHE. IBRAHIMU W. MARWA: Mheshimiwa Spika, pamoja na majibu mazuri ya Mheshimiwa Naibu Waziri wa Wizara ya Mawasiliano na Uchukuzi nilikuwa na maswali mawili ya nyongeza.

Kwa sababu Sekta ya Utalii inatoa mchango mkubwa sana katika ujenzi wa uchumi wa nchi yetu na kwa sababu Mbuga za Serengeti ziko katika Jimbo hili la Serengeti.

Je, Serikali ina mpango wa kuboresha mawasiliano katika eneo hili la Mbuga za Serengeti ili kuwezesha mawasiliano kuwa mepesi?

La pili, kwa kuwa kampuni hizi zimeonyesha nia ya kwenda kuwekeza katika Sekta hii ya Mawasiliano kwa maana ya kampuni ya simu hizi za mikononi na kwa kuwa sasa hivi Serengeti umeme haujafika. Je, hizi kampuni zitatumia umeme wa namna gani wakati wakileta huduma hizi za simu?

NAIBU WAZIRI WA MAWASILIANO NA UCHUKUZI: Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Waziri wa Mawasiliano na Uchukuzi napenda kujibu maswali mawili ya Mheshimiwa Mbunge, kama ifuatavyo:-

Nakubaliana naye kwamba huduma za utalii zimeboreka na Mbuga ya Serengeti inatumika sana na Watalii wetu, napenda nimuhakikishie Mheshimiwa Mbunge kwamba nia na madhumuni ya kampuni zote za simu ni kuona kwamba yanafikisha huduma zake kila inapofikisha huduma na wao ndipo wanapata tija katika shughuli zao na serikali nayo inafaidika.

Labda tu nimwombe Mheshimiwa Mbunge kwamba kampuni ya simu ya *Mobitel* ilitaka kufikisha huduma za simu katika maeneo hayo husika ambayo Mheshimiwa Mbunge aliyasema lakini mpaka hadi hii leo bado hatujapata kibali.

Hawajapata kibali kutokana na yaleyale ambayo Mheshimiwa Mbunge aliyepita aliyasema kwamba kule ni sehemu za wanyama inawezekana ni lazima tufanye na taratibu za kuwa na minara maalum ambayo haitawatisha wanyama kama ile minara ambayo iko *South Africa* kwa hivyo juhudi zinaendelea kuwasiliana na wenzetu kuona ni namna gani tunaweza kulitatua suala hili *through genuine situation*.

Mheshimiwa Spika, la pili, napenda nimhakikishie Mheshimiwa Mbunge kama nilivyosema kwamba makampuni haya ya simu yanapopeleka simu katika maeneo ambayo hayana umeme huwa wanaweka *solar* na *standby generator*, lakini juhudi za Serikali Kuu kupitia Wizara ya Nishati na Madini ni kufikisha umeme Serengeti mapema iwezekanavyo na nina hakika shughuli hii itafanyika.

MHE. SALOME J. MBATIA: Mheshimiwa Spika, ahsante. Kwa kuwa siku za hivi karibuni mawasiliano kwa simu za mikononi hasa za *Vodacom* na *Celtel* yamekuwa ya usumbufu mkubwa wa mara kwa mara nchini na hasa kwa Mkoa wa Kilimanjaro. Kwa mfano, kwa kukosa *network* hukatikatika na kadhalika. Na kwa kuwa moja ya majukumu ya Serikali ni kusimamia ufanisi mzuri wa makampuni haya binafsi yaweze kutoa huduma nzuri kwa wananchi. Je, Serikali inasema na kuahidi nini katika kushughulikia tatizo hili? (*Makofi*)

SPIKA: Halitokani na swali la msingi lakini kama unayo majibu tafadhali yatoe.

NAIBU WAZIRI WA MAWASILIANO NA UCHUKUZI: Mheshimiwa Spika, ni kweli swali lake halitokani na swali la msingi, lakini napenda nimhakikishie kwamba *regulator* analielewa hilo na hivi sasa analishughulikia hilo suala. (*Makofi*)

Na. 15

Idadi ya Ndege Tulizonazo

MHE. KHALIFA SULEIMAN KHALIFA (k.n.y. MHE. HAMAD RASHID MOHAMMED) aliuliza:-

(a) Je, Serikali inazo ndege ngapi zilizo chini ya Wizara ya Mawasiliano na Uchukuzi?

(b) Je, kila ndege moja hugarimu kiasi gani kila saa moja ya kuruka?

(c) Je, gharama ya kuendesha ndege hizo ni kiasi gani?

NAIBU WAZIRI WA MAWASILIANO NA UCHUKUZI alijibu:-

Mheshimiwa Spika, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Hamad Rashid Mohammed, Mbunge wa Kuteuliwa lenye sehemu (a), (b) na (c) kama ifuatavyo:-

(a) Serikali kwa kupitia Wakala wa Ndege za Serikali inazo aina nne za ndege ambazo zinatoa huduma. Ndege hizo ni *Gulfstream 550*, hii inatoa huduma za masafa marefu, *Fokker Friendship 28*, inatoa huduma ya masafa ya kati, *Fokker 50* ya pangaboi ni ya biashara na *Piper Navajo* ambayo ni ndege ya kukodi ya safari ndogo ndogo.

(b) Mheshimiwa Spika, gharama ya ndege hizo kwa kila saa moja ya kuruka ni kama ifuatavyo:-

* *Gulfstream 550* ni shilingi za Kitanzania milioni nne.

* *Fokker 28* ni shilingi za Kitanzania milioni mbili.

* *Fokker 50* ni shilingi za Kitanzania milioni moja na laki tano.

* *Piper Navajo* ni shilingi za Kitanzania laki tatu.

(c) Gharama za kuendesha ndege hizo ni shilingi za Kitanzania billioni saba kwa mwaka.

SPIKA: Waheshimiwa kwa mujibu wa kanuni muda wa maswali umekwisha, kwa hiyo.....

Sijasikia Mheshimiwa Dr. Zainab, unasemaje?

MHE. DR. ZAINAB A. GAMA: Mwongozo wa Spika.

SPIKA: Kuhusu.

MHE. DR. ZAINAB A. GAMA: Mheshimiwa Spika, naomba mwongozo wako. Ni imani yangu Bunge ni moja ya nguzo tatu kuu na limewekwa Kikatiba na Wabunge wanapofika ndani ya Bunge huwa ni wawakilishi wa wananchi, je, pale inapotokea Waziri anapolifanya Bunge kama chombo cha mzaha anapoulizwa maswali, kwa sababu sio mara moja, leo ni mara ya pili; mara ya kwanza nilipouliza swali la rushwa, Kibaha na ushahidi nilikuwa nao. Waziri akajibu kama mzaha au kulidharau Bunge na leo amelijibu Bunge nilivyouliza kwamba, mimi ninatembea nimefumba macho, maana yake sijui hata mchanga na changarawe. Hii inaonekana ni dharau kwa Bunge au kwa Mbunge! Je, Mheshimiwa Spika naomba mwongozo wako tufanyeje? (*Makofi*)

SPIKA: Kanuni zinasema endapo Mheshimiwa Mbunge yeyote ataomba mwongozo wa Spika au atatoa hoja ya kuhusu utaratibu, Spika anaweza kujibu wakati huo huo ama anaweza kusema nitatafakari na kujibu baadaye. Kwa hili nitatafakari na kujibu baadaye. (*Kicheko/Makofi*)

Muda wa maswali umekwisha. Waheshimiwa Wabunge sina matangazo isipokuwa kusema tu kwamba, kwa madhumuni ya kikao cha leo tulipanga Muswada mmoja tu ule wa *Mwalimu Nyerere Academy*, ule mwingine wa *Universities* umepangiwa kuwasilishwa kesho sio leo. Kwa hiyo mpaka sasa nina wachangiaji sita, bado orodha ipo wazi kama kuna mwingine anataka kuchangia, lakini nataka ijulikane kwamba tukimaliza Muswada huu basi tunaahirisha Bunge mpaka kesho. Marekebisho ya Muswada huu wa *Mwalimu Nyerere Academy* yamegawiwa, naomba yazingatiwe na Waheshimiwa watakapokuwa wanachangia.

Mwisho wa matangazo tuendelee na *Order Paper* Katibu.

MISWADA YA SHERIA YA SERIKALI

Muswada wa Sheria ya Uanzishwaji wa Chuo cha Kumbukumbu ya Mwalimu Nyerere wa Mwaka 2005 (*The Mwalimu Nyerere Memorial Academy Bill, 2005*)

(*Kusomwa Mara ya Pili*)

NAIBU WAZIRI WA SAYANSI, TEKNOLOJIA NA ELIMU YA JUU: Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Waziri wa Sayansi, Teknolojia na Elimu ya Juu naomba kutoa hoja kwamba Bunge lako Tukufu lipokee, lijadili na hatimaye kupitisha Muswada wa Sheria wa kubadili Chuo cha Sayansi ya Jamii, Kivukoni kuwa Chuo cha Kumbukumbu ya Mwalimu Nyerere (*The Mwalimu Nyerere Memorial Academy*).

Mheshimiwa Spika, kwa vile ni mara yangu ya kwanza kuzungumza katika Mkutano huu wa Bunge, ningependa kuungana na Watanzania wenzangu kutoa rambirambi zangu kwa ndugu, jamaa na marafiki kutokana na msiba wa Mheshimiwa Balozi Ahmed Hassan Diria, Mbunge wa Rahaleo. Aidha, napenda kutumia fursa hii kutoa rambirambi zangu kwa familia, ndugu, jamaa na marafiki kutokana na msiba wa Mheshimiwa Balozi Paul Bomani, aliyekuwa Mkuu wa Chuo Kikuu cha Dar es Salaam. Mungu aziweke roho za marehemu mahali pema peponi. Amina.

Mheshimiwa Spika, naomba kutumia fursa hii kuishukuru Kamati ya Bunge ya Huduma za Jamii iliyo chini ya Mheshimiwa Omar Kwaangw', Mbunge wa Babati Mashariki, kwa maoni na ushauri ambao umesaidia sana kuboresha Muswada huu. Aidha, napenda kuwashukuru wadau mbalimbali ambao michango yao imesaidia sana kuboresha hoja hii.

Mheshimiwa Spika, sasa naomba nizungumzie muswada wenyewe.

Mheshimiwa Spika, Muswada ninaouwasilisha unakusudia kubadili Chuo cha Sayansi Jamii, Kivukoni kuwa Chuo cha Kumbukumbu ya Mwalimu Nyerere (*The Mwalimu Nyerere Memorial Academy*) kwa lengo la kuongeza udahili wa wanafunzi katika vyuo vya elimu ya juu.

Mheshimiwa Spika, Chuo cha Kivukoni kilianzishwa rasmi tarehe 29 Julai, 1961 chini ya Sheria ya Makampuni, Sura ya 212. Jukumu kuu la Chuo wakati huo lilikuwa kutoa mafunzo kwa Watanganyika ambao hawakubahatika kupata nafasi ya elimu katika mfumo rasmi wa elimu na kufundisha masomo ya uchumi, siasa, historia, jiografia, utawala, sheria, lugha na masomo mengine kwa lengo la kuwaandaa viongozi wa Tanganyika huru kutoka Chama Tawala wakati huo kikiwa *TANU*, Serikali, Mashirika na Taasisi za Umma.

Mheshimiwa Spika, kutokana na mabadiliko ya siasa nchini mwaka 1992 Tanzania ilirejesha rasmi mfumo wa Vyama Vingi vya Siasa. Aidha, Chuo cha Kivukoni kilifutwa na kusajiliwa upya tarehe 20 Novemba, 1992 chini ya Sheria ya Makampuni Sura 212. Namba yake ya Usajili ni 22032.

Usajili huu ulikitambua Chuo kwa jina la Chuo cha Sayansi Jamii, Kivukoni na umewezesha chuo kutoa mafunzo ya taaluma katika nyanja za sayansi jamii, kufanya utafiti na kutoa ushauri wa kitaalam chini ya Bodi ya Wadhamini wa Chuo hicho.

Mheshimiwa Spika, kutokana na mabadiliko ya kiuchumi duniani na mfumo wa elimu nchini, kumekuwa na umuhimu wa kuongeza udahili wa wanafunzi katika vyuo vya elimu ya juu. Hivyo kubadili Chuo cha Sayansi Jamii, Kivukoni na kuwa *The Mwalimu Nyerere Memorial Academy*, kutakidhi mahitaji haya yakiwa ni pamoja na:-

(i) Kuendeleza dhana ya awali ya chuo ya kutoa mafunzo kwa uongozi na umma kwa jumla;

(ii) Kuongeza idadi ya wanafunzi wenye elimu ya juu nchini ili kutekeleza sera ya elimu ya juu inayoelekeza upanuzi wa nafasi za elimu ya juu nchini na;

(iii) Kutumia majengo yaliyopo ipasavyo.

Mheshimiwa Spika, Chuo cha Sayansi Jamii, Kivukoni kinatambuliwa na Baraza la Taifa la Elimu ya Ufundi (*NACTE*).

Mheshimiwa Spika, madhumuni ya Muswada huu ni kutunga Sheria mpya itakayobadili jina la Chuo cha Sayansi Jamii, Kivukoni na kuwa *The Mwalimu Nyerere Memorial Academy* ili kutatua tatizo la ongezeko kubwa la mahitaji ya mafunzo ya muda mfupi, *program* za masomo zinazotengenezwa maalum, mafunzo ya vyeti, stashahada na degree kwa Watanzania.

Tatizo hili limesababishwa na mabadiliko makubwa ya mwaka 1995 katika Sheria ya Elimu iliyoruhusu kuanzishwa kwa shule nyingi za sekondari za binafsi na kusababisha ongezeko kubwa la mahitaji ya elimu ya juu kwa vijana wengi wanaohitimu na kufaulu masomo ya sekondari.

Aidha, kubadilishwa muundo wa Chuo cha Sayansi Jamii, Kivukoni kunategemewa kuongeza idadi ya vyuo vya elimu ya juu na hivyo kuchangia kwa kiasi fulani ongezeko la utoaji wa nafasi za masomo ya elimu ya juu.

Mheshimiwa Spika, baadhi ya mambo muhimu yaliyozingatiwa katika Muswada huu ni kama ifuatavyo:-

(i) Kuunda chombo cha kusimamia shughuli za chuo kisheria.

(ii) Kuunda chombo kitakachosimamia masuala ya kitaaluma.

(iii) Vyanzo mbalimbali vya fedha katika uendeshaji wa shughuli za chuo.

(iv) Taratibu na kanuni mbalimbali chini ya Waziri mwenye dhamana ya Chuo.

(v) Kinga dhidi ya wajumbe wa Bodi, Kamati ya Taaluma pamoja na wafanyakazi katika utekelezaji wa majukumu ya Chuo.

Mheshimiwa Spika, kutokana na umuhimu wa mambo yaliyozingatiwa katika Muswada huu, Muswada umegawanyika katika sehemu kuu saba. Sehemu ya kwanza inaelezea jina na tarehe ya kuanza kutumika. Matumizi na tafsiri ya maneno maalum na dhana mbalimbali ambayo yametumika katika sheria hii.

Mheshimiwa Spika, sehemu ya pili, inaelezea masharti yanayohusu uundaji, majukumu na idara za Chuo cha Kumbukumbu ya Mwalimu Nyerere. Shughuli za Chuo ikiwa ni pamoja na mafunzo yatakatotolewa, utafiti, ushauri wa kitaalam kwa sekta ya

umma na sekta binafsi zimebainishwa. Aidha, idara za Chuo pia zimezingatiwa katika sehemu hii.

Mheshimiwa Spika, sehemu ya tatu inaelezea masharti yanayohusu uanzishwaji, muundo, madaraka, muda wa wajumbe na taratibu za uendeshaji wa mikutano katika Bodi ya Chuo cha Kumbukumbu ya Mwalimu Nyerere.

Mheshimiwa Spika, sehemu ya nne, inaelezea masharti yanayohusu uanzishwaji, muundo, madaraka, muda wa wajumbe na taratibu za uendeshaji wa mikutano katika Kamati ya Taaluma ya Chuo cha Kumbukumbu ya Mwalimu Nyerere.

Mheshimiwa Spika, sehemu ya tano, inaelezea masuala yanayohusu utawala wa Chuo ikiwa ni pamoja na uteuzi wa Mkuu wa Chuo na majukumu yake. Sehemu hii pia inazungumzia uteuzi, majukumu na muda wa Naibu Mkuu wa Chuo na Msajili wa Chuo. Aidha, uteuzi wa wafanyakazi wanataaluma na wasio wanataaluma pia umefafanuliwa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, sehemu ya sita inaelezea masharti yanayohusu mambo ya fedha. Masharti hayo ikiwa ni pamoja na vyanzo vya fedha, fedha inayotengwa na Bunge kwa ajili ya Chuo, uanzishwaji wa makadirio ya bajeti ya mwaka kwa Waziri husika katika kipindi kisichozidi miezi mitatu kabla ya mwaka mpya wa fedha kuanza. Madaraka ya kuwekeza sehemu ya mapato ya Chuo pia yamefafanuliwa. Ukaguzi na uanzishwaji wa hesabu zilizokaguliwa katika ngazi husika pia zimefafanuliwa.

Mheshimiwa Spika, sehemu ya saba, inaelezea masharti mbalimbali ya kiujumla ambapo Waziri husika hutengeneza kanuni na taratibu mbalimbali chini ya sheria hii. Kinga dhidi ya Wabunge wa Bodi ya Chuo na Kamati ya Taaluma kutoshtakiwa binafsi kwa jambo linaloweza kufanywa kwa nia njema katika utekelezaji wa majukumu hayo imefafanuliwa.

Mheshimiwa Spika, mwisho, kwa mara nyingine tena naliomba Bunge lako Tukufu lipokee, kujadili na hatimaye kupitisha Muswada wa Sheria ya Kubadili Chuo cha Sayansi Jamii, Kivukoni kuwa *The Mwalimu Nyerere Memorial Academy*.

Mheshimiwa Spika, naomba kutoa hoja.

WAZIRI WA MAWASILIANO NA UCHUKUZI: Mheshimiwa Spika, naafiki.

(Hoja ilitolewa iamuliwe)

MHE. OMAR S. KWAANGW' - MWENYEKITI WA KAMATI YA HUDUMA ZA JAMII: Mheshimiwa Spika, kwanza nakushukuru kwa kunipa nafasi ya kutoa maoni ya Kamati yangu kwa mujibu wa kanuni ya 70(2), toleo la 2004 kuhusu Muswada wa Sheria unaolenga kubadilisha muundo wa Chuo cha Jamii, Kivukoni na kupewa hadhi ya kuwa na jina la Chuo cha Kumbukumbu ya Mwalimu Nyerere *(The Mwalimu Nyerere Memorial Academy, 2005)*.

Mheshimiwa Spika, kabla ya kutoa maoni ya Kamati, naomba vile vile kuchukua nafasi hii kutoa rambirambi zangu kwa kifo cha Mheshimiwa Balozi Ahmed Hassan Diria, Mbunge wa Rahaleo na aliyekuwa Mkuu wa Chuo Kikuu cha Dar es Salaam Mzee wetu mpendwa Paul Bomani. Michango yao itakumbukwa daima na tunaomba Mwenyezi Mungu azilaze roho zao mahali pema peponi. Amina.

Mheshimiwa Spika, katika kufikiria Muswada wa Sheria uliotajwa hapo juu Kamati yangu kwa kuzingatia kanuni ya 60(2) ilikutana na wadau mbalimbali wa sekta ya elimu ya juu kwa lengo la kupata maoni yao kuhusu Muswada huu, hivyo naomba nichukue fursa hii kuwashukuru wadau wote waliofika mbele ya Kamati na kutoa maoni yao kuhusu Muswada huu na pia wale waliotuletea maoni yao kwa kutumia teknolojia ya mawasiliano.

Mheshimiwa Spika, wadau waliofika mbele ya Kamati ni pamoja na uongozi wa Vyuo na wawakilishi wa Serikali za wanafunzi toka asasi na vyuo vifuatavyo: Chuo Kikuu cha Dar es Salaam, Chuo Kikuu Mzumbe, Chuo cha Usimamizi wa Fedha, Chuo Kikuu cha Serikali ya Zanzibar, Chuo Kikuu cha Tumaini, Chuo cha Mipango ya Maendeleo Vijijini, Dodoma, Taasisi ya Teknolojia Dar es Salalam, Chuo Kikuu Agakhan, Chuo cha Ustawi wa Jamii, Baraza la Ithibati ya Elimu ya Juu, Chuo Kikuu Kishiriki cha Ardhi na Usanifu wa Majengo, Chuo Kikuu cha Kilimo cha Sokoine, Chuo Kikuu Kishiriki - Muhimbili, Chuo Kikuu Kishiriki-Bugando, Mamlaka ya Elimu Tanzania, Chuo Kikuu cha Kumbukumbu ya Herbert Kairuki, Chuo Kikuu Kishiriki cha Ushirika Moshi, Chuo cha *IMTU*, Chuo cha Sayansi ya Jamii - Kivukoni na Chama cha Wafanyakazi katika Asasi na Taasisi ya Elimu ya Juu.

Mheshimiwa Spika, wote hawa tunawashukuru sana na kwa hakika wamesaidia sana na hivyo Muswada huu ukipita, basi itakuwa ni sheria iliyopata ushauri mzuri kutoka kwa wadau.

Mheshimiwa Spika, Kamati yangu ilichambua Muswada huo na kupitia vifungu vyote vya Muswada na kupendekeza kwa Mheshimiwa Waziri wa Sayansi, Teknolojia na Elimu ya Juu kufanya mabadiliko au marekebisho muhimu. Kamati imezingatia maoni ya wadau na maelezo ya Serikali katika kushauri marekebisho hayo.

Mheshimiwa Spika, marekebisho muhimu yameelekezwa katika sehemu, Ibara na vifungu vifuatavyo kwa kuongeza maelezo, kwa kuondoa au kwa kupunguza maneno kuhusu Muswada. Sehemu ya kwanza ambayo ilikuwa inahusu tafsiri, katika sehemu hii Kamati inapendekeza kufanya marekebisho yafuatayo, kwamba katika maeneo yote yanayoonekana neno *Council* isomeke *Governing Board*.

Mheshimiwa Spika, pili, maana ya maneno *Academic Staff*, kuna maneno machache ambayo yalikuwa yameongezwa, kwa hiyo sasa inaweza ikasomeka *academic staff engaged by the academy for the purpose of teaching, research and consultancy*.

Mheshimiwa Spika, tatu, *award includes certificates, diplomas, degrees, post graduate diplomas, post graduate degrees, honorees degrees and any other award as*

may be determined by the governing board and approved by the National Council for technical education

Mheshimiwa Spika, nne, ni sehemu ambayo ilikuwa inatoa maelezo ya neno *student*. Kuna neno moja limeongezwa pale na kwa hiyo itasomeka, *student means any person admitted to an academy as a candidate for a degree, diploma, certificate or other award of the academy and includes the distance, a part time and an occasion also term student*.

Mheshimiwa Spika, kwenye sehemu ya tatu inayohusu kazi na majukumu ya chuo, Kamati inashauri kuwa pamoja na ibara ya 4(11) ya Muswada iliyoorodhesha kazi na majukumu ya chuo ni vema chuo kikapewa vile vile uwezo wa kubuni na kuandaa kozi au masomo kama itakavyoona inafaa.

Aidha, Kamati inashauri chuo kiwe na uwezo wa kuanzisha vitivo na idara mbalimbali kwa lengo la kukidhi matakwa ya chuo. Kwenye ibara ya pili, Kamati inashauri chuo kianzishe tawi lake huko Zanzibar na pia kupewa uwezo wa kuanzisha vitivo au matawi kadri itakavyoonekana inafaa kwa lengo la kufanikisha utekelezaji wa malengo ya chuo.

Mheshimiwa Spika, kwenye sehemu ya nne ya *Academic Committee*, katika sehemu ya tisa kifungu cha 1(f), Kamati ilishauri kuwa Serikali ione uwezekano wa kuwepo mwakilishi kutoka katika Kitivo cha Sayansi ya Jamii (*Faculty of Social Science*) cha Chuo cha Elimu ya Juu badala ya mwakilishi toka Baraza la Taifa la Elimu ya Ufundi ikizingatiwa kuwa Chuo cha Kumbukumbu ya Mwalimu Nyerere kitafundisha taaluma za Sayansi ya Jamii.

Mheshimiwa Spika, kwenye sehemu ya tano, Kamati inapendekeza kuwa ibara ya 11(3) ya Muswada inayopendekeza kuwa Mkuu wa Chuo kuwa Katibu wa Bodi ya Chuo ni muhimu ifanane na mtiririko wa muundo wa Bodi wa Vyu vya Elimu ya Juu.

Mheshimiwa Spika, kwenye sehemu ya sita, Kamati inapendekeza kuwa Ibara ya 16(3) ya Muswada irekebishwe ili matumizi ya fedha yalenge kukidhi majukumu ya chuo hasa katika maeneo ya kufundisha, kufanya utafiti na kutoa ushauri wa kitaaluma, kulipa mishahara na gharama nyingine za uendeshaji, kuimarisha majengo na vifaa vya chuo ili kiweze kutekeleza majukumu yake vizuri zaidi.

Mheshimiwa Spika, kwenye sehemu ya saba, katika sehemu hii Kamati inapendekeza kuwa, Serikali ifanye juhudi za makusudi za kuandaa na kukabidhi hati ya kumiliki ardhi ya Chuo cha Kumbukumbu ya Mwalimu Nyerere mapema iwezekanavyo ili kukiwezesha chuo kupanga jinsi ya kuendeleza ardhi hiyo kwa manufaa ya maendeleo ya elimu.

Mheshimiwa Spika, Serikali pia iweke utaratibu mzuri wa kipindi cha mpito kwa upande wa wanafunzi na wafanyakazi wa Chuo kilichokuwa cha Sayansi ya Jamii, Kivukoni ili kuondoa uwezekano wa malalamiko baada ya kuanzishwa kwa Chuo kinachopendekezwa.

Mheshimiwa Spika, ni imani yangu kuwa marekebisho niliyoyataja hayo machache yataweza kuonekana kwenye karatasi ya marekebisho yaliyofanywa na Serikali.

Mheshimiwa Spika, kuhusu maoni ya jumla, Kamati inaipongeza Serikali kwa kutafakari na kufanya uamuzi sahihi wa kuanzisha Chuo cha Kumbukumbu ya Mwalimu Nyerere ikiwa ni njia mojawapo ya kuenzi mchango wa Baba wa Taifa Mwalimu Nyerere na kuongeza idadi ya Vyuo vya Elimu ya Juu ambavyo sasa ni muhimu mno katika kukabiliana na ongezeko kubwa la mahitaji ya vijana wanaohitimu na kufaulu masomo ya sekondari na pia kukabiliana na ushindani katika soko la ajira na utandawazi.

Mheshimiwa Spika, wote tunafahamu kuwa jina la Baba wa Taifa linaheshimiwa sana ndani na nje ya nchi kwa michango yake mwenyewe na vile vile kwa falsafa yake iliyotambua utu, uhuru, usawa na haki za binadamu, umoja na pia falsafa yake ilikataa unyanyasaji na unyonyaji wa aina yoyote ile kama ilivyodhihirishwa kwenye maandishi na hotuba zake mbalimbali.

Mheshimiwa Spika, Kamati inashauri kuwa katika kuanzisha Chuo hicho, ni vema Serikali basi ihakikishe kuwa vitabu vyote alivyoandika Mwalimu Nyerere viwepo katika Chuo hiki. Pia hotuba zote alizowahi kuzitoa katika uhai wake ndani na nje ya nchi, ziandaliwe vizuri na zihifadhiwe katika chuo hicho ili viweze kutumika na vizazi vijavyo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, vile vile Kamati inashauri kuwa, ili kukiandaa vizuri Chuo cha Kumbukumbu ya Mwalimu Nyerere ni vema Serikali ifanye juhudi za makusudi za kujifunza kutoka nchi zenye taasisi au chuo kama kinachoanzishwa na sheria hii ili kuwa na chuo chenye hadhi ya Baba wa Taifa la Tanzania kama ambavyo nchi zingine duniani zinavyowaenzi viongozi wao mashuhuri. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, Kamati yangu ilitembelea Chuo hicho na kuona kuwa majengo yake yamechakaa sana na inashauri majengo ya chuo hicho yafanyiwe ukarabati wa hali ya juu ili yakidhi mahitaji ya hadhi ya Chuo cha Mwalimu Nyerere ambacho kutokana na historia ya Mwalimu Nyerere kinatazamia kupata wageni wengi wa nje na ndani ya nchi. Aidha, Kamati inashauri kuwa Chuo hicho kiendelezwe na hatimaye kifikie ngazi ya kuwa Chuo Kikuu cha Kumbukumbu ya Mwalimu Nyerere *(The Mwalimu Nyerere Memorial University)* katika siku za usoni. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, baada ya mapendekezo hayo, naomba niseme tena kwamba naunga mkono hoja na namshukuru Mheshimiwa Waziri na Naibu wake kwa kufika mbele ya Kamati na kutoa maelezo kwa kina. Nashukuru sana. *(Makofi)*

MHE. BENEDICTO M. MUTUNGIREHI - MSEMAJI MKUU WA UPINZANI KWA WIZARA YA SAYANSI, TEKNOLOJIA NA ELIMU YA JUU:

Mheshimiwa Spika, nakushukuru kwa kunipa nafasi hii ili niweze kutoa maoni ya Kambi ya Upinzani Bungeni kuhusu Muswada wa kuanzisha Sheria ya Kuanzisha Chuo cha Kumbukumbu ya Mwalimu Nyerere (*The Mwalimu Nyerere Memorial Academy Act, 2005*).

Mheshimiwa Spika, nianze kwa kuipongeza Wizara pamoja na Serikali kwa ujumla kwa kuweza kuleta Muswada huu wa kuanzisha Chuo ambacho kimebeba jina la Hayati Mwalimu Nyerere. Tunawapongeza na ni mwanzo mzuri. Ninaunga mkono Muswada huu. (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, napenda kukiri kuwa wadau mbalimbali wakiwemo Makamu Wakuu wa Vyuo Vikuu vya Umma na Binafsi, Uongozi wa Wanafunzi wa Vyuo Vikuu na wale wa Chuo kinachobadilishwa jina yaani Chuo cha Sayansi za Jamii Kivukoni walishiriki katika kutoa maoni yao kuhusu Muswada wakati unajadiliwa katika Kamati ya Bunge ya Huduma za Jamii. Ingawaje hatuna uhakika kama kushirikisha wadau katika hatua ya mwisho kuna uzito na faida kama kuwashirikisha wakati wa kuanza mchakato wa kuandaa Muswada unapoanza. Hata hivyo maoni na mapendekezo ya wadau wengi yalipokelewa na Wizara ya Sayansi, Teknolojia na Elimu ya Juu na Kamati ya Huduma za Jamii na kuyafanyia kazi.

Mheshimiwa Spika, kwa vile mimi ni mjumbe wa Kamati ya Huduma za Jamii nimebahatika kujua mapema mabadiliko yatakayowasilishwa na Muswada huu hii leo Bungeni, na ndio maana maoni haya ya Kambi ya Upinzani yamezingatia mabadiliko hayo. Kwa misingi hiyo Kambi ya Upinzani itatoa maoni yake katika vile vipengele ambavyo maoni ya wadau hayakuzingatiwa na vile vile maoni kuhusu mambo mbali mbali yanayohusu chuo chenyewe.

Mheshimiwa Spika, Kambi ya Upinzani inakubaliana na maoni ya wadau kuwa katika Muswada huu kila mahali linapoonekana neno *Council* lifutwe na badala yake liandikwe neno *The Governing Board*. Aidha, katika sehemu ya 2 ya Muswada ibara ya 6(1)(k) ilipendekezwa Mkuu wa Chuo ndiye awe Katibu wa Bodi na baadaye kukawa na maoni kuwa Katibu wa Bodi awe Msajili wa Chuo.

Tunapendekeza Mkuu wa Chuo awe ndiyo Katibu wa Bodi hivyo kipengele hicho kibaki kilivyo kwani tayari Msajili wa Chuo ni Katibu wa Kamati ya Taaluma (*The Academic Committee*) kama ilivyopendekeza katika sehemu ya 4 ibara ya 9(1)(i) ambayo inasomeka *The Registrar who shall be the Secretary to the Committee*.

Mheshimiwa Spika, Kambi ya Upinzani inapendekeza kufanywa marekebisha katika sehemu ya 5 ya Muswada ibara ya 11 (1) ambaye inamtaka Rais kumchagua Mkuu wa Chuo kama inavyosomeka: "*There shall be a Principal of the Academy who shall be appointed by the President upon recommendation by the Minister after consultation with a council.....*" na maneno mengine yanaendelea pale.

Tunapendekeza kwamba Mamlaka ya Uteuzi wa Mkuu wa Chuo yawe kwa Waziri badala ya Rais kwa sababu:

1. Hiki chuo hakijawa na hadhi ya Chuo Kikuu.
2. Kuna Vyuo Vikuu mfano Chuo Kikuu Huria cha Tanzania, Mzumbe ambavyo Makamu Wakuu wa Vyuo hivyo hawakuteuliwa na Mheshimiwa Rais bali wameteuliwa na Wakuu wa Vyuo hivyo ambao wao japo na wao wameteuliwa na Rais kama alivyomteua Waziri mwenyewe. Mantiki ni kwamba kama Mkuu wa Chuo aliteuliwa na Rais akamteua Makamu wa Mkuu wa Chuo Kikuu hivyo inafaa kwa Waziri kumteua sasa Mkuu wa Chuo hicho tunachotaraji kianzishwe.

Mheshimiwa Spika, vile vile kwa kuzingatia itifaki haitakuwa vyema kwa Makamu Mkuu wa Chuo kama cha Mzumbe au Chuo Kikuu Huria cha Tanzania anapokutana na Mkuu wa Chuo ambacho ni cha kawaida wakati yeye ameteuliwa na mtu ambaye si Rais na huyu ameteuliwa na Rais kwa kweli pale itifaki inakuwa haizingatiwi vizuri. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, Kambi ya Upinzani inatoa taarifa muhimu kuhusu hali ya chuo kifedha kimajengo na mipaka yake. Kiutawala chuo hiki kilipoanzishwa kilikuwa chuo cha kufundishia itikadi ya chama kimoja cha Mapinduzi na kilikuwa na Bodi yake ya uongozi na kwa muda Bwamo Mawaziri kwa mfano Mheshimiwa Dr. Juma Ngasongwa, yuko Mheshimiwa Kingunge na wengine. Ni maoni ya Kambi kuwa kunahitajika mabadiliko katika Bodi hiyo si kwa sababu tunataka kuwaonea wazee tunajua mchango wao lakini tunadhani Waziri kuwa kwenye Bodi si sahihi kabisa.

Mheshimiwa Spika, majengo ya Chuo cha Sayansi ya Jamii Kivukoni ni ya muda mrefu yamechakaa hivyo kwa heshima ya hayati Baba wa Taifa Mwalimu Julius Kambarage Nyerere majengo hayo yakarabatiwe ili kulingana na hadhi yake ili hata akija mwanafunzi kutoka nje ya Tanzania akubaliane na jina la chuo hicho kipya. Tunajua yako maelezo kutoka Serikalini kuhusu uboreshaji wa majengo ya chuo, lakini tunachotaka na kusisitiza ni kwamba lazima fedha ziwepo katika Bajeti. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, Kambi ya Upinzani inajua kuna mgogoro wa mipaka ya chuo na Wizara ya Maliasili na Utalii. Tayari zimeshamegwa zaidi ya ekari 13 kutoka ardhi ya chuo na kupewa Wizara ya Maliasili na Utalii kwa lengo la kujenga Maabara ya Uchunguzi wa Minofu ya Samaki. Eneo hilo ni kubwa kwa ajili ya Maabara hiyo. Hata hivyo Wizara ya Maliasili na Utalii wanayo ardhi inayopakana na chuo hicho hasa ile iliyokuwa mali ya *TAFICO*. Tunaiomba Serikali Wizara ya Sayansi, Teknolojia na Elimu ya Juu na ile ya Maliasili na Utalii wakae pamoja kutatua mgororo huo.

Mheshimiwa Spika, madhumuni na malengo ya Chuo cha Kumbukumbu ya Mwalimu Nyerere yameelezwa na Waziri katika sehemu ya madhumuni na sababu za Muswada huu. Ni kawaida ya Watanzania ingawa ni baadhi na sio wote kudakia majina ya watu maarufu na kuyatumia katika majengo yao, magari au sehemu za kazi kama vile mwenye gari, duka au mkokoteni kuandika Ossama, Bush, Tolabora, Kossovo na

kadhalika ukiwauliza ni kwa nini wanaandika maneno hayo sababu hawanazo. Lakini pengine ni kwamba wanashabikia misimamo, mawazo na matendo ya watu hao.

Mheshimiwa Spika, katika hiki Chuo cha Kumbukumbu ya Mwalimu Nyerere tunaomba tusifanye mzaha kama wale niliowataja hapo juu. Ndiyo maana Kambi ya Upinzani tunajiuliza.

(a) Je, katika chuo hiki tena *Academy* chenye jina la Baba wa Taifa Serikali inataka kuendeleza nini?

(b) Je, wataalamu wa chuo hiki watafanya utafiti wa falsafa ya Mwalimu Nyerere kuhusu elimu, wananchi kumiliki uchumi wao, msingi muhimu wa usawa katika kuendeleza Umoja wa Watanzani?

(c) Je, hiki chuo kitatoa wahitimu waliofundishwa mbinu bora za kujenga hoja na kujibu hoja kama alivyokuwa akifanya Mwalimu Nyerere?

(d) Je, Chuo kinaweza kuweka utaratibu wa kufundisha mambo mbalimbali ya uongozi viongozi wetu, Wakuu wa Wilaya, Mikoa, Wabunge, Mawaziri na Wakuu wa Vyama vya Siasa ili kujifahamisha na kuzingatia matakwa ya itikadi mpya ya mfumo wa Vyama Vingi, Soko Huria na Utandawazi? (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, tumelazimika kuuliza masuala haya kwa sababu viongozi wa sasa wa Serikali wamekuwa mstari wa mbele katika kupuuza mawazo sahihi ya Mwalimu Nyerere. Iwapo mawazo fulani ya Mwalimu Nyerere yakitumiwa na watawala yanawanufaisha wao wenyewe hayo wanayanukuu na kuyatumia. Lakini yale mawazo ya Mwalimu Nyerere ambayo yanaonekana yakifuatwa na kutumiwa yatawanufaisha wananchi yanakataliwa na kupuuzwa kwa mfano:-

1. Mwaka 1995 Mwalimu Nyerere alipendekeza kuundwa kwa Serikali ya Umoja wa Kitaifa huko Zanzibar watawala wakapuuzwa ushauri huo kwa maslahi yao kwani kufanya hivyo kungewapunguzia baadhi ya watawala nafasi na vyeo vyao na zawadi iliyotokea ambayo ni mbaya ni vifo zaidi ya watu 23. (*Makofi*)

2. Mwalimu Nyerere aliwahi kupendekeza mwaka 1995 alishauri kwamba si busara kwa Serikali na Bunge kufuta haki za msingi za raia kama vile haki ya kuwepo kwa mgombea binafsi kwa Udiwani, Ubunge na Urais lakini kwa maslahi ya watawala na sio ya Taifa ushauri huo ulipuzwa. (*Makofi*)

3. Mwalimu alipinga ubaguzi wa rangi kwa misingi ya udini, ukabila, ujimbo na tabaka la mtu lakini sasa umezaliwa udini mpya kwa jina la uchama huyu anatoka chama gani kitu ambacho kinapelekea kumwagwa kwa damu ya Watanzania mfano kijana aliyepigwa risasi na vyombo vya dola wakati wa Uchaguzi wa Serikali za Mitaa mwaka 2004 kule Dar es Salaam na yule aliyeuawa kule Pemba wakati wa zoezi la kujiandikisha katika daftari la wapiga kura. (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, naelewa kuwa hoja ni Muswada wa Sheria ya Kumbukumbu ya Mwalimu Nyerere lakini ni muhimu kumbukumbu ya Mwalimu Nyerere kwa kutekeleza mema aliyotuachia kwa ajili ya amani na maendeleo ya Watanzania. Kumbukumbu halisi sio kuandika vibao kwenye mitaa ya barabara zetu, majengo ya shule au vyuo vyetu bali ni kuandika ushauri wake mzuri katika mioyo yetu, akili zetu na dhamira zetu na kutekeleza kikamilifu.

Mheshimiwa Spika, hata wewe unaweza kuwa shahidi pale ilipo picha ya marehemu Hayati Sokoine badala ya kuweka sanamu ambayo ni kubwa ambayo ni kumbukumbu inaeleza mambo ambayo kila anayepita pale aweze kuyaona wamechorachora tu rangi kama wanavyochora Ossama kwenye vibanda vya watu wengine na kuweka tunguo badala ya kuchora kama picha aliyekuwa kiongozi wa Watanzania wote ila hata chama kingine kikija kiweze kujua hilo.

Mheshimiwa Spika, baada ya kuyasema hayo Mungu aibariki Tanzania naomba kuwasilisha na naunga mkono hoja. *(Makofi)*

MHE. AGGREY D. J. MWANRI: Mheshimiwa Spika, nakushukuru sana kwa kunipa nafasi hii ya kwanza ya kuchangia katika mjadala huu.

Ninaomba kabla ya kuendelea kwa niaba ya wananchi wa Jimbo langu la Siha nitoe salamu za rambirambi kwa ndugu, jamaa na marafiki wa ndugu yetu mpendwa Balozi Ahmed Hassan Diria, ambaye ametutoka kama ulivyotutangazia asubuhi ya leo. Naomba pia nichukue nafasi hii kutoa pole sana kwa jamaa wote wa Mheshimiwa Paul Bomani ambaye alikuwa Mkuu wa Chuo chetu Kikuu cha Dar es Salaam. Wote hawa tunamwomba Mwenyezi Mungu aweke roho zao mahali pema peponi. *(Amin)*

Mheshimiwa Spika, mimi naomba nianze kwa *ku-declare interest*. Mimi niliyesimama hapa, Mbunge wa Siha, kabla ya kuja hapa niliwahi kukaa Kivukoni na nilikuwa Mwalimu Kivukoni. Kwa hiyo, nakushukuru sana kwamba umenipa nafasi hii kwa sababu nitatumia nafasi hii ya dakika 15 kutoa ushuhuda kuhusu Kivukoni.

Utaniuliza nilitokaje Kivukoni? Sikuondoka kwa mgogoro. Niliondoka Kivukoni kwa kuteuliwa na Rais wa Nchi hii Mheshimiwa Benjamin Mkapa kuwa Mkuu wa Wilaya ya Arusha.

Kwa hiyo, rekodi yangu iko *very clear*. Na mkuu wangu wa chuo yuko pale Dr. Magoti ambaye namsifu sana na nampongeza sana kwa kazi nzuri ambayo amefanya na kwamba wameweza kuwepo Kivukoni mpaka siku ya leo. *(Makofi)*

Kwa sababu najua nitakwenda mbio na sauti itapanda naomba nianze kuzungumza hapa na kusema kwamba hoja iliyoletwa hapa ni murua na ni muafaka na ni ya wakati wake na naunga mkono hoja hii. *(Makofi)*

Nataka niseme kwamba kufanya kazi inayofanyika hapa leo ni kuonyesha kukomaa kwetu katika mambo ya kuendesha nchi. Tumechukua muda mrefu sana

kufanya maamuzi haya ambayo tunayafanya lakini leo tunamshukuru Mwenyezi Mungu kwamba tunaamua sisi Watanzania kuitazama Kivukoni kwa sura hii ambayo imeletwa leo. Naipongeza Serikali kwa kazi nzuri ambayo imefanya wameeleza mambo haya vizuri sana. Hoja aliyoleta Mheshimiwa Naibu Waziri imekuwa na uzito mkubwa kwa sababu ameangalia mambo *in a historical perspective*.

Ukiangalia mambo katika *historical perspective you are trying to be scientific* katika *arguments* zako na ndiyo *strength* ya hii *argument* inayoletwa hapa. Nataka niwaambie Wabunge wenzangu wala msiumize kichwa suala la kupitisha jambo hili ni suala ambalo linatuletea sisi sifa kubwa katika dunia. Kivukoni ndiyo iliyokuwa inazungumza habari ya *The Political of Economy of Capitalism and the Political Economy of Socialism*. Ukizungumza habari ya *Political Economy* huzungumzii habari ya *Politics na Economics put together you are talking about the relations of production*. Ndiyo mambo tuliyokuwa tunajifunza Kivukoni. Kwa hiyo, ukizungumza hili unazungumza *The Industrial society and the rise of the working class* Kivukoni. Unazungumza habari ya *Cooperative Development* katika nchi hii. Unataka kuzungumza habari ya wafanyakazi nenda Kivukoni. Vuguvugu la uhuru na mapambano ya ukoloni nenda Kivukoni ndiyo mahali pake. *(Makofi)*

Mimi nimechukuliwa Chuo Kikuu kwenda kufundisha Kivukoni sio kwenda kusoma akina Mzee Kirungu wameangalia wakasema huyu anafaa kwenda Kivukoni; mimi ni sehemu ya historia ya Kivukoni. Namshukuru sana mwenzetu wa *Opposition* wa amezungumza vizuri hapa. Anazungumza mambo ya Kivukoni *history ya opposition* iko ndani ya Kivukoni. *History* yake ipo na mpaka tuna *develop* tunafika hapa. Mwanzoni ukitaka kupata viongozi wa nchi huhitaji kwenda Chuo Kikuu kujua ulikuwa huna watu wa kuweza kuendesha nchi lazima uwapeleke mahali wakajifunze namna ya kuongoza nchi Kivukoni. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, sema habari yoyote Kivukoni, Kivukoni ndio pampu na ndio roho ya uongozi wa nchi yetu na vyama vile ambavyo vilipita kwa wakati huo i.e *TANU, ASP* na vyama vingine vile vilivyokuja mpaka tukafikia CCM. Kwa hiyo, akisimama mtu hapa akasema napinga hoja inayoletwa hapa anaikataa historia. Leo kinachofanyika hapa tunataka ku-*reconstruct history* ya nchi yetu na tume-*attach* pale, Mheshimiwa Waziri anazungumza habari ya kumweka mtu muhimu katika Taifa letu Baba wa Taifa Mwalimu Julius Kambarage Nyerere anamweka pale aliyeonyesha uongozi wa kutukuka katika nchi hii. Yeye ameondoka hapa ameanzisha Mwalimu Nyerere Foundation alianzisha yeye mwenyewe sisi hatuna cha kwetu cha kusema hiki ndicho tumeanzisha. Leo nchi na Bunge hili linataka kuonyesha uongozi wa kutukuka katika ulimwengu na Tanzania kwa kupitia kitu kinachoitwa Mwalimu Nyeree Memorial Academy. Apinge mtu asimame hapa aseme kwamba mnafanya makosa kumuenzi Mwalimu Nyerere msikie kama Tanzania haitatikisika na Butiama ikatikisika hapa. Kwa hiyo nawaomba Wabunge wenzangu hili hapa tuliunge mkono moja kwa moja kwa sababu tunapitisha historia ya nchi yetu. Hilo moja. *(Makofi)*

Ulikuwa unafundisha uongozi, kimekuja Chama cha Mapinduzi *TANU* wakati ule wamekuja wanafundisha itikadi ya chama; tulikuwa na chama kimoja tu wakati huo

hatukuwa na vyama vingi kwa hiyo usingekuwa na mawazo mengi tunafundisha itikadi ya chama kuweka fikra sahihi katika vichwa vya Watanzania ili kuongoza nchi. Ilifanywa kazi hiyo na imeendeleza kufanya na Kivukoni. Kivukoni ikahama hapo ilipoona tumeingia katika mazingira ya Vyama Vingi ikabadilika haiko static. Ikafika mahali ikaunda kitu kinachoitwa *Kivukoni Academy of Social Sciences* angalia inavyokwenda na kubadilika na wakati. Imefika mahali inafundisha *social sciences, gender issues*, mambo ya vijana (*youth development*) na mambo mengine. Leo tumefika mahali tunaona bado Kivukoni inatakiwa ifanye jambo lingine.

Mheshimiwa Spika, tumeingia hapa kwetu hatuna mfumo wa Kibepari wala hatuna mfumo wa Kijamaa tuna mwelekeo wa Kijamaa na tuna mwelekeo unaofikiria tuelekee katika mambo ya Kibepari. Mfumo wa Kibepari unaendeshwa kwa sheria ya utashi na urari, sheria ya mashindano na sheria ya thamani, *the law of demand and supply the low competition and low value* ndiyo inayofanya kazi. Kuianzisha leo *Mwalimu Nyerere Memorial Academy* ni ku-respond kwa demand ya sasa. Unasema hivi mimi nataka watu wa aina hii na nitaeleza hapa. Watu wengine wanasema unajua tunataka baadaye tutapenda kiwe Chuo Kikuu cha wapi? Sisi tunasema iwe *academy. Academy* inakupa cheti inakupa stashahada, shahada na inakupa watu wenye *Philosophy, Doctor of Philosophy* katika *Academy*. Nenda kasome historia ya nchi nyingine wanazo hizi *academy*.

Mimi nimesikia hapa na Kamati inasema ili baadaye tupate chuo kikuu. Hiki chuo tunachokipitisha sasa hivi kitapata Madaktari wa Falsafa. Sasa unasema tutaki-promote tena kwa nini. Hiki chuo kama kuna mtu ambaye huu mfumo wa sasa umempita hakupata nafasi chuo hiki kitamu-*accommodate* na ndiyo maana wanazungumza habari ya *continuing education*. Mfumo huu wa kwetu tuliona sasa hivi tumeipitisha MES MEM watoto hao utawapeleka wapi Kivukoni itawachukua kwa maana ya *Mwalimu Nyerere Memorial Academic*, ndicho kinachochukuliwa pale. Watakapoingia mle ndani hawatakwenda kule wakakuta system mle watasema mimi nataka niwachukulie watu wangu hao wanatoka kwenye mgodi nataka uwafundishie moja, mbili tatu niwekee programu, watakutengenezea programu watawafundisha. Ni fotauti. Ukienda vyuo vikuu sasa hivi wanaanza kubadilika na wao utakuta kuna taratibu zimewekwa pale lakini utachagua tu lakini iko pale. Sasa kwa matakwa ya soko kwa maana ya *demand* kinachozungumzwa hapa utakwenda Kivukoni utamwambia tazama bwana mimi ni mteja nimekuja hapa natoka kwenye Shirika hili nataka unifundishie watu wangu mambo haya na haya niandalie utaratibu mzuri halafu niwalete hapa.

Mheshimiwa Spika, Kivukoni tunayoizungumza hapa itafanya kazi hiyo. Kwa hiyo, watu wote watakaotoka watajifunza mambo ya biashara, mawasiliano, habari ya teknolojia ya kisasa na mambo mengine. Wale wa Siha wa kwangu wanaotoka Kisangara, Kishisha na Mahe wajue kuwa wanashindwa kwenda shule sasa watakata mahali pa kwenda kwa sababu tunaanzisha *Kivukoni Memorial Academy* ya Mwalimu Nyerere. Nasimama hapa kuwaambia ndugu Wabunge wenzangu leo kupitisha uamuzi huu ni kwenda na timu ambayo inashinda. Ni kufanya kazi ambayo itaonyesha kwamba sisi Watanzania tunamjali Baba wa Taifa ambayo aliongoza Taifa letu. Mwalimu alizungumza nini. Watu walifikiri Mwalimu alisema mambo ya ajabu. Mwalimu alisema tunataka tufike mahali Watanzania tuweze kutatua matatizo yetu kwa njia ya haki

na usawa kwisha. Nani ambaye anataka tuendeshe mambo hapa bila ya kutumia haki na usawa, *We want to solve our problems within justice and equality, fool stop*. Ndiyo maneno alisema yeye. Bado dakika 5 ngoja nimalizie.

Sasa wenzetu wamezungumza hapa kutawekwa mnara pale utakaokaa pale na ile picha ya Mwalimu itakayokaa pale lazima *i-reflect* mawazo ya Mwalimu Julius Kambarage Nyerere katika nchi hii. Lazima watu wakienda pale wakute vuguvugu la Mwalimu Nyerere. Sasa tunachozungumza hapa maana yake ni kwamba kila mtu sasa, namwona Kiongozi wa Upinzani ananiangalia sasa na wewe kwa mtindo huu tunaozungumza hapa na wewe utapeleka watu wako wakaenda wakasoma kule, hakuna cha kusema tunapeleka makada tu wote tutakuwa tunakwenda kule, ndicho tunachozungumza hapa. Tunasema kwamba lisiwe tu ni suala la kuweka sura ya Mwalimu pale lakini vinavyofanyika kule ni vitu vya ajabu ajabu. Huyu ni mtu ambaye tumemuenzi katika nchi hii mambo yatakayofanyika katika *Mwalimu Nyerere Memorial Academy* yawe ni mambo ambayo yanafanana na msimamo wa Mwalimu. Mwalimu alipigania uhuru wa Afrika, alipigania uhuru wa Tanzania, Kusini ya Afrika yote imejikomboa leo ndiyo historia tunayotaka kuiweka pale na watu wetu waende pale wa *cherish image* ya Mwalimu, ndicho tunachotaka kufanya pale.

Mheshimiwa Spika, sasa majukumu haya yanawezaje yakatekelezwa? Mimi nimefundisha pale Kivukoni tunayozungumza sasa hivi ukienda ukiikuta Maktaba yake iko hoi bin taabani, ukienda pale ukiangalia *cafeteria* imechoka mpaka *Nkrumah Hall* yao kama ile ya Chuo Kikuu cha Dar es Salaam wanayo pale hoi. Wanakwenda *dispensary* iko hoi bin taabani. Leo Wabunge wenzangu tunapitisha hoja hapa tuisaidie Kivukoni, mimi najiuliza walikaaje. Mimi nilikuwa nafundisha Kivukoni wameishi pale na nawasifu wafanyakazi wa Kivukoni na Mkuu wao wa Chuo nawasifu sana sana wameishi pale kwa kuuza mchicha, mayai na maziwa kwa kukaa pale kuwa na kantini wakapata hela kidogo na ndio wakaweza ku-*survive* mpaka leo tunakuja kupitisha Muswada huu hapa. Bajeti iliyokuja tunaomba Serikali iangalie maeneo muhimu. Madarasa yako hoi. Pale hawana uzio (*fence*) wanatoka wale wavuvi wanataka kutumbukia kule Kivukoni wavuruge pale na nini, tuwasaidie wajenge uzio pale.

Mheshimiwa Spika, naomba nirudie tena kusema kwamba huku nyuma tumekuwa na matatizo na Mashirika mbalimbali wafanyakazi waliofanya hiyo kazi kubwa niliyoisema hapa tunawaomba Serikali tusije tukasikia wanaandamana kwa sababu ya kudai maslahi yao hili kwa maana ya Kumbukumbu ya Mwalimu Nyerere lisitokee kwa Kivukoni. Najua kabisa kwenye *academy* kuna watu wengine ambao watataka kuendelea, kuna wengine ambao kwa kweli kwa mujibu wa majukumu mapya yanayotolewa yatakuwa ni *out*. Lakini leo tusije tukaambiwa tena eti wafanyakazi wa Kivukoni ambao wamefanya kazi kubwa kiasi hicho wanaandamana wanataka kulipwa haki zao za msingi. Tufike mahali tuwape *golden shake* tuseme nyinyi ni mashujaa mlipigania chuo kile, mnafahamu Mashirika mengine makubwa makubwa ambayo yalikufa katika nchi hii yalikufa yakaisha kabisa ni *scrape* lakini Kivukoni iliendelea kupumua na kupiga pumzi na maisha yakaendelea pale Kivukoni. Hatutegemei kwamba tutaambiwa wafanyakazi wa Kivukoni nao wamefikishwa mahali. Hawa ni viongozi ambao wamefanya kazi nzuri tuwaenzi tuwape nafasi nzuri maslahi yao yajulikane.

Mwisho kwa maana ya majukumu mapya ambayo yanatolewa na Kivukoni tuanze kufikiria namna tutakavyopeleka watu wengine pale watakaokwenda kusaidia wenye sifa zitakazofanana na chuo hiki. Waende pale watu wenye *philosophy*, Madaktari watu wenye usomi wa hali ya juu. Mwisho twende tukaangalie hapo nacheza na muda mzee maana yake kengele ikilia tu. Kule walikofanya wenzetu mambo tunayotoka kuyafanya Kivukoni iende ikachunguze walifanya fanyaje mpaka academy zao zimefika zikawa ni *centers of excellency*.

Mheshimiwa Spika, baada ya kusema maneno hayo kwa niaba ya wananchi wa jimbo langu la Siha naomba niseme kwamba naunga mkono hoja iliyoletwa hapa, nakushukuru sana. (*Makofi*)

MHE. PONSIANO D. NYAMI: Mheshimiwa Spika, nashukuru kunipa nafasi hii. Nami naomba niungane na wananchi katika kutoa rambirambi kwa Marehemu mpendwa wetu Mheshimiwa Balozi Ahmed Hassan Diria, Mwenyezi Mungu ailaze mahali pema peponi roho yake. (*Amin*)

Pili, baada ya Mwalimu wangu kuongea Mheshimiwa Mwanri ambaye amenifundisha Kivukoni na Mwalimu mara nyingi akishaongea mambo ya kitaaluma pengine mwanafunzi unaweza ukakosa mengi ya kuongea akawa amekufilisi. Lakini hata hivyo ninaomba nichangie mawili, matatu yale ambayo nadhani ni muhimu zaidi kuyasema. Kwanza kabisa nipongeze Serikali kwa kuanzisha Chuo hiki cha Kumbukumbu ya Mwalimu Nyerere, Naipongeza sana sana. Lakini pili, nipongeze Serikali kwa kuzingatia maoni ya Kamati ambayo iliweza kuuchambua Muswada huu baada ya kuona katika marekebisho nimeona mambo mengi Serikali imezingatia na kufuata ushauri na maoni ya Kamati. Pia Naipongeza sana kwa jambo kama hilo. (*Makofi*)

Kivukoni ni chuo kikongwe sana na kwa ujumla kwa nyakati hizo nakumbuka mtu ukisema umepita Kivukoni ulionekana kwamba wewe kweli ni mtu unayefaa na umepikwa hasa kuwa mzalendo wa nchi hii sio kuwa raia tu, kuwa mzalendo maana unaweza ukawa raia tu lakini bado usiwe mzalendo mzuri; kuwa mzalendo wa nchi hii. Viongozi wengi mahiri na maarufu waliopo na waliopita wao wote wamepikwa pale Kivukoni. Hata leo hii mnavyoona baadhi ya viongozi wa Upinzani wanavyotamba na matao ya kila aina hata wao walipikwa pale Kivukoni na kwa hiyo kitendo cha wao kuunga mkono chuo hiki kuanzishwa cha Kumbukumbu ya Mwalimu Nyerere bado ninawapongeza kwa maana hiyo ndiyo fadhila ambayo wanaweza wakaitoa na sio kupinga madamu kupinga tu.

Mheshimiwa Spika, uamuzi huu wa Serikali naomba uambatane na kukarabati majengo yale. Lakini sio kukarabati tu pia kuyajenga majengo yenyewe mengine ili yaweze kuongezwa pale na majengo ya kisasa. Ukitazama Kivukoni eneo lake si kubwa sana lakini kesho na kesho kutwa tunategemea ndicho kiwe chuo maarufu kwa hapa Tanzania. Basi nilikuwa nashauri Serikali ione uwezekano wa kukiongezea eneo mpaka

kufikia eneo la kule *TAFICO*. Lakini pia kuongea na wenzetu wa Wizara ya Ulinzi waweze kuwamegea eneo dogo tu hata kama ni kwa kununua lile linalomilikiwa na Navy wawamegee kaeneo kidogo ili angalau liweze kupanuka kidogo pamoja na lile eneo la Bandari ili kusudi iweze kukidhi haja ya kuwa na eneo la kutosheleza shughuli ya chuo chenyewe.

Mheshimiwa Spika, katika ibara ya 6(1) (a), (f) na (e) Wajumbe wa Bodi wametajwa katika eneo hilo na katika maeneo hayo Wajumbe wa Bodi wanaotajwa ni wale ambao wanawakilisha wenzao walio wengi. Kama ilivyotajwa katika kifungu hicho hicho cha 6(1) (i) ambapo tunatazama kuna Chama cha Wanafunzi pale imetaja wazi kwamba mmoja atakayeingia katika Bodi hiyo atakuwa amechaguliwa na wenzake. Basi nilikuwa naomba na zile organ zingine kama tunavyofanya hapa Bungeni nazo zifanye la mtu mmoja tu kumu-*appoint* mtu kwamba huyu anaingia. Wahusika wenyewe wakae kama Wabunge tunavyokaa hapa tukachagua wenzetu.

Jingine ambalo ni muhimu ambalo nimeona halipo katika sheria hii tunayoitegemea kuipitisha katika Muswada huu ni uwakilishi wa Wabunge. Katika uwakilishi wa Wabunge nimetazama pale nilikuwa natazama haraka haraka nikakuta yupo Mbunge mmoja ambaye ataingia katika Bodi hiyo. Ninashauri wawe wawili au watatu kwa sababu zifuatazo. Kwanza hawa Wabunge ndio wawakilishi wa wananchi wenyewe na ndio sauti hasa katika Bodi yenyewe pale. Katika Bunge kama unavyojua tuna uwakilishi tunajenga *sensitivity*.

Tungefurahi kama upande wa akina mama pia angekuwepo mmoja wa Bodi kutoka eneo la Wabunge. Lakini pengine kama wakiwa watatu bado eneo la Upinzani awepo Mbunge mmoja ambaye atakuwa *Board Member* na Mbunge mwingine wa kawaida.

Kwa hiyo, watatu kama vile tunavyofanya katika Vyuho Vikuu vya Dar es Salaam na vinginevyo na tulifanya kosa tusirudie kosa, kama tulilolifanya kwa Chuo cha Mzumbe ambapo ni Mbunge mmoja tu anayewakilisha katika Chuo kile, kitu ambacho inakuwa ni ngumu sana katika utendaji wa kazi. Kwa hiyo, nilikuwa naomba Serikali ilianganalie hilo katika eneo hilo la Mbunge liweze kubadilishwa *Board Member* waongezwe wawili au wawe watatu kwa maelezo ambayo nimeeleza hapa. (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, lingine ni muda wa Mkuu wa Chuo, ambapo imetajwa kwamba ni miaka minne. Nadhani ilikuwa ni vizuri tuongeze mwaka mmoja badala ya miaka minne iwe ni miaka mitano. Kwa hiyo, hapo pia naiomba Serikali ione uwezekano wa kuongeza muda kutoka miaka minne kuwa miaka mitano na ndani ya miaka mitano ninajua Mkuu wa Chuo atakuwa amekwisha-*settle* na kuweka mambo vizuri zaidi maana miaka minne ni michache zaidi. (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, kuna Mfuko wa Mwalimu Nyerere ambao mara nyingi tunauchangia takribani kila mwaka ili uweze kujiendesha wenyewe na kukua. Nilipenda tu kufahamu kuna mpango gani wa Serikali wa kuuhusisha Mfuko huu wa Mwalimu Nyerere pamoja na Chuo chenyewe ambacho kinaanzishwa kwa jina lake Mwalimu kwa

njia moja au nyingine. Kama kulikuwa hakuna mpango huo, basi naishauri Serikali iweze kuunganisha mpango kati ya Chuo chenye lakini pia Mfuko wa Mwalimu Nyerere ni jinsi gani utaweza kufanya kazi kusaidia pia Chuo hiki kwa mambo mbalimbali. (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, kama nilivyosema, Mwalimu wangu Mwanri amenifilisi kwa mambo mazuri aliyoweza kuyasema hapa, ninaomba nifikie mwisho kwamba tunapoanzisha Chuo hiki cha Mwalimu Nyerere tuangalie hayo niliyoyachangia. Lakini ukitazama Tanzania yetu na ongezeko la Sekondari nyingi ambazo zipo leo na kwa Serikali kuruhusu watu binafsi, taasisi mbalimbali binafsi kuanzisha Shule, wasomi wengi wanaongezeka katika kada hii ya Elimu ya Sekondari. Lakini tatizo lililopo ni kutokuwa na Vyuo vinavyotosheleza Elimu ya Juu kwa watu wetu. Kwa ujumla ili nchi yoyote iweze kuendelea, upende usipende ni lazima iwe ni nchi ya wasomi.

Mwaka jana mwezi wa Pili nilikuwa Japan. Ukiitazama Japan, huwezi kuilinganisha na nchi zile za Ulaya kwa maendeleo yake. Japan imekwenda juu sana! Sasa mimi nikamwuliza Mjapani mmoja pale kwamba bwana mimi mambo haya naona yamenishangaza sana jinsi mlivyofikia hapa, hebu niambie siri yenu ya maendeleo kufikia hapa ni nini? Mimi nilitegemea atanipa maelezo mengi. Akaniambia elimu. Maana elimu ni kila kitu na akasema takribani watu wao wa kule walio wengi angalau mwenye elimu ya chini ana *Diploma*. (*Makofi*)

Kwa hiyo, tunategemea mahali pa watu wenye elimu ya kutosheleza, basi maendeleo yatapatikana. Ukiwa na mahali ambapo watu wake ni mbumbumbu hawana elimu ya darasani ya kutosheleza, elimu yao waliyonayo ni hii tu elimu ya kurithi, hakuna maendeleo kwa sababu kila kitu watakuwa wanakiona kama miujiza kama mtu kujiona kwenye kioo. Kwa hiyo, ninashauri Serikali sasa kuanzisha Vyuo Vikuu au Vyuo vinavyofanana na Vyuo Vikuu mahali pengi nchini petu na ikiwezekana takribani kila Mkoa uwe na Chuo.

Viongozi wengi hapa mmekuwa mkitembea nchi za Ulaya, nchi za America, nchi za Asia mmeona jinsi wenzetu ambavyo wanajali elimu kama kitu cha kwanza kumkomboa binadamu katika kuleta maendeleo yake na kila mahali elimu yao imepanda siyo ya kuishia *Form Four* tena, wanaishia elimu ya juu, ya kati, ndipo wanakwenda moja kwa moja kwenye Vyuo vingine. Lakini sisi hapa bado tunasuasua tunaona mambo yatakwenda kwa miujiza tu. (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, tazama Kenya leo hii wako mbali, tazama Uganda leo hii wako mbali, wenye *degree* wengi tu. Sisi hapa bado. Kwa hiyo, ni lazima naomba Wizara inayohusika kwa kushirikiana na Wizara ya Elimu na Utamaduni, muweze kupanga mikakati ya kuhakikisha kwamba takribani kila Mkoa unakuwa na Chuo. Kama hauna Chuo Kikuu, basi uwe na Vyuo vya Elimu ya Juu na hasa vikiwemo Vyuo vya Ualimu ambavyo vitafundisha Walimu wengi kwa ajili ya kufundisha wanafunzi katika Vyuo mbalimbali ambavyo Serikali itaanzisha. (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, baada ya kusema hayo, ninaunga mkono hoja hii kwa moyo mkunjufu na wa dhati kabisa na kuipongeza Serikali katika kuanzisha Chuo hiki. Ahsante. *(Makofi)*

MHE. OSCAR T. MLOKA: Mheshimiwa Spika, awali ya yote ningependa kutoa salam zangu za rambirambi kwa mpendwa wetu Marehemu Ahmed Hassan Diria, ambaye ametutoka mwezi uliopita. Kwa bahati nzuri sana mimi namfahamu, nilimkuta nchini India akiwa Balozi mwaka 1975 na hakuwa Balozi tu hivi hivi bali alikuwa ni Mwenyekiti wa Mabalozi wa Nchi za Nje. Kwa hiyo, kwa kweli mchango wake umeanza siku nyingi sana katika nchi yetu na dunia hii. Mwenyezi Mungu aiweke roho yake mahali pema Peponi. Amina.

Mheshimiwa Spika, kwanza kabisa napenda kusema tu kwamba mimi ni mmoja kati ya Wajumbe wa Kamati ya Huduma za Jamii ambayo imeshughulikia uchambuzi na tafakari za Muswada huu. Hivyo ndani ya Muswada mimi sina ninaloweza nikalibezwa kwa sababu nimeshiriki, hivyo niseme moja kwa moja kwamba naiunga mkono hoja hii kwa asilimia mia kwa mia. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, ninayo machache tu ambayo pengine hayako moja kwa moja ndani ya Muswada, lakini nimeona bora basi niyatamke mbele yako na hatimaye yaweze yakaingia kwenye tafakari za kuanzisha au kumuenzi Marehemu Baba wa Taifa kwa uanzishwaji wa Chuo hiki. Kama tulivyosikia ni kwamba Chuo hiki kilianza miezi michache kama miezi minne au mitano hivi kabla ya kupata uhuru. Hivyo, sitakosea nikisema Chuo hiki ndicho kilichosaidia kwa nguvu zote kuleta uhuru wa nchi yetu hii ya Tanganyika na hatimaye kuwa Tanzania kwa hivi sasa. Hilo ni chimbuko la namna ya pekee na lenye historia ya namna ya pekee kwa nchi yetu.

Mimi wakati tunatoa jina kwa Chuo Kikuu cha Sokoine, kwa maana ya kumuenzi Marehemu Waziri Mkuu wetu wa Zamani, nilikuwa nimefikiria vile vile, hivi kwa nini Chuo Kikuu cha Dar es Salaam pengine kisingechukua jina la Marehemu Baba wa Taifa? Lakini kumbe wenzangu wanalo walilofikiria kwamba pako mahali penye chimbuko lake zuri sana ambapo jina lake kwa kweli lina umuhimu wa namna yake, yeye ndiye mwanzilishi wa Chuo hiki cha Kivukoni. Kwa hiyo, kwa kweli jina hili limefikia mahali pake lina stahili zote ambazo zinaendana na majukumu ambayo alikuwa anayafanya na falsafa ambayo ametuletea.

Mheshimiwa Spika, Viongozi wengi wa nchi hii na hata wa nje ya nchi wamepitia Kivukoni, wamepikwa kutoka Kivukoni. Sina haja ya kuwataja kwa kuwa mnawafahamu Viongozi wa nchi mbalimbali ambao tumewakaribisha hapa wakati wa kupigania uhuru hawa wote wamepita kwenye Chuo hiki. Kwa hiyo, Chuo hiki kinajulikana nje na ndani ya nchi na kwa kweli kukipa jina hili nadhani litatukuza eneo hilo katika mipaka ndani na nje ya eneo hili.

Kubwa zaidi wakati tumetembelea pale, nimekuta majengo yamechoka sana kama alivyosema mwenzangu. Sasa ni vyema kwa sababu Wizara ya Sayansi, Teknolojia na Elimu ya Juu imeona umuhimu wa Chuo hiki kukipandisha hadhi kuwa hapa kinapotakiwa kufikia, naamini kabisa ikizingatiwa kwamba wakati huu sasa ndiyo

tunaandaa Bajeti ya Serikali yetu hilo litakuwa limepewa kipaumbele, tusipandishe hadhi ya Chuo bila majengo yake kuwa yamefanyiwa ukarabati. Kwa kweli kwa sifa za huyu ambaye tunataka kukienzi Chuo hiki kwa jina lake tutahitaji pia vile vile kadri fedha zitakavyokuwa zinatosheliza tujenge majengo ya kisasa yanayofanana na jina la huyu tunayetaka tumuenzi. (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, sehemu hii ambayo tunataka kumuenzi, kama walivyotangulia wenzangu kusema, ni vyema pakawa sehemu yenye mwelekeo wa hili tunalotaka kulifanya. Mimi ningependekeza ikiwezekana pajengwe mnara wa uhuru, lakini pia iwepo sanamu ya Marehemu Baba wa Taifa ambayo itakuwa ni kumbukumbu kubwa sana kwa vizazi vijavyo. Lakini sanamu hii isiwe ya mzaha kama tunavyoziona nyingine ambazo ziko maeneo mbalimbali katika nchi yetu kama Mwanza, Tanga, Moshi, Arusha na maeneo mengine. Ni vyema hata tutumie pesa nyingi lakini ipatikane sura halisi ambayo vizazi vyetu vitakuwa vinasema ndiyo! Huyu ndiye Mwanzilishi na siyo kuibonyezabonyeza tu kama ilivyo kwenye maeneo ambayo nimeyataja. (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, pia wakati natembelea eneo hilo nimekuta kutokana na upanuzi wa Bandari pale Dar es Salaam, sasa hivi mawimbi yameelekea kupiga sana kwenye eneo la Chuo na kuleta mmomonyoko mkubwa sana. Nitapenda sana ikiwezekana nalo hili liingizwe kwenye utaratibu wa kukinga kingo za Chuo hiki kisije kikawa kinaliwa kidogo kidogo na hatimaye tusibaki na ardhi hiyo ambayo tunategemea kwamba ndio ardhi ya Chuo chetu. (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, eneo la Chuo kama walivyosema wenzangu, linapakana na taasisi nyingine mbalimbali. Sina haja ya kuzitaja kwa sababu zinajulikana, lakini nilikuwa napendekeza pia vile vile uangaliwe uwezekano wa kujenga uzio. Sasa hivi hakuna uzio wa namna yoyote. Tunaweza tukaanza tu hata na pengine miti au pengine hata michongoma ili kuonyesha kwamba sasa Chuo mpaka wake ni huu. Tumetembea tumeona *beacons* zilizowekwa, lakini si rahisi mtu kuona kwamba hapa ndiyo mpaka. Mpaka uonyeshwe kwamba hii *beacon* ndiyo mpaka wenyewe ndipo utakapojua. Kwa hiyo, uko umuhimu mkubwa sana wa kulitazama hilo na kuliwekea kwenye bajeti zinazohusika.

Lakini vile vile kama alivyosema mwenzangu wa Kambi ya Upinzani, ni kwamba liko eneo ambalo kwa kweli lilikuwa ni mali ya Chuo lakini kwa namna ambazo hazikuweza kujulikana limemegwa kiasi cha ekari 13 na kwa kweli natishika kwamba inawezekana kusudio lililokuwa limekusudiwa siyo linalotaka kufanywa. Kwa sababu kama unahitaji kujenga Maabara ya Minofu ya Samaki, mimi sidhani kama unahitaji ekari 13 ili uweze ukakamilisha hilo.

Lakini kikubwa zaidi tayari pale wanacho Kitengo ambacho kilikuwa cha *TAFICO* ambacho kingeweza kutumika kikaboreshwa kwa sababu sasa hivi ni kama majengo yale yamekufa baada ya Shirika hilo kuwa limefilisika, yale majengo yanakaa bure pale. Hivyo, hiyo *laboratory* ya minofu ingeweza ikapelekwa kule ikaachiwa eneo la Chuo kama Chuo. Lakini pia vile vile kama hilo halitoshi, basi waseme wenzetu wa maliasili wanahitaji kiasi gani cha eneo. Mimi siamini kama wanahitaji ekari 13 kwa ajili

ya kujenga *laboratory* tu ya minofu. Nadhani kuna agenda ya siri pale ndani yake. Niwaombe kama walivyosema wenzangu, basi Wizara hizi tatu zikae pamoja za Maliasili na Utali, Wizara ya Ardhi na Maendeleo ya Makazi na Wizara ya Sayansi, Teknolojia na Elimu ya Juu ili hatimaye basi, iweze ikajulikana ufumbuzi na lile eneo lirejeshwe kwenye Chuo.

Mheshimiwa Spika, kama nilivyosema mwanzo, mimi nilikuwa Mjumbe wa Kamati, kwa hiyo sikuwa na mengi zaidi ndani ya Muswada ila niliona haya machache, basi niweze nikajumuisha katika hayo ambayo yanahitajika kufanyiwa kazi. Hivyo narudia kusema tena kwamba naunga mkono hoja kwa asilimia mia kwa mia. Ahsante sana. *(Makofi)*

MHE. PAUL P. KIMITI: Mheshimiwa Spika, nataka nikushukuru kwa kunipa nafasi ili na mimi nichangie hoja hii. Lakini kabla ya hayo nataka na mimi nishiriki na wenzangu kwanza kutoa rambirambi kwa wenzetu wawili waliotangulia, Mheshimiwa Ahmed Diria pamoja na Mzee wetu Paul Bomani na tuombe wote Mwenyezi Mungu azilaze roho za Marehemu mahali pema Peponi. Amen.

Mheshimiwa Spika, la pili nataka nimpongeze Mheshimiwa Waziri na Serikali kwa ujumla kwa kuleta Muswada huu ambao tunasema ni Muswada muafaka sana na mimi naunga mkono asilimia mia kwa mia. *(Makofi)*

Napenda niungane na wenzangu kuanzia Kamati yetu ambayo iliujadili Muswada huu pia na mwenzetu Msemaji Mkuu wa Kambi ya Upinzani, kwa maelezo waliyokuwa wameyatao. Nitakuwa na machache ya kujaribu kufafanua maeneo ambayo nadhani ni vizuri tunaweza tukayaboresha.

Mheshimiwa Spika, kwa kipindi kirefu nimekuwa nikijiuliza, hivi kwa nini Vyuo vingi ambavyo vilianzishwa hapa katikati hata kimoja hakikutumia jina la Mwalimu Nyerere? Nilikuwa na wasiwasi kusema tunaweza kuanza kujenga tabia ya kusema mambo lakini bila kuyatekeleza. Nalisema hilo kwa sababu leo ni mwaka karibuni wa sita tangu tumpoteze Baba wa Taifa, lakini Vyuo vyote hivi vimeanzishwa hakuna hata kimoja na baadhi ya taasisi muhimu nazo zimeanzishwa lakini sikuona jina la Mwalimu likitumika. Leo kweli nataka kuipongeza Serikali kwa uamuzi wake wa kuanzisha Chuo hiki kwa kutumia jina lake na sababu tunazo nyingi sana. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, lakini kweli tukumbuke historia ya Baba wa Taifa, Mheshimiwa Mwanri amezungumzia kwa kirefu sana. Baba wa Taifa hakuwa na tabia ya kujikweza, Baba wa Taifa wote mnamfahamu hakutaka hata kutumia majina ya Mitaa kwa kutumia jina lake. Alifikia mahali fulani mpaka akaanza kujiuliza, kwa nini msisubiri mpaka nikafa ndiyo mkatumia majina yangu? Alikuwa na maana kwa sababu anajua binadamu ana tabia ya kubadilika. Anakupenda leo, kesho anaanza kukuchukia! Hakutaka awe mfano wa wale Viongozi ambao baada ya kung'atuka picha zao zinabomolewa na kutupwa chini, asingependa kuona hali hiyo ikitokea, bali alikuwa na subira. *(Makofi)*

Sasa nini tufanye ili kusaidia katika kumuenzi Baba wa Taifa? Kazi mojawapo ambayo imefanywa vizuri ni hii Serikali kuleta Muswada kupitia Wizara ili angalau sasa tuanze kumuenzi kwa dhati Mwalimu. Nini tunataka kufanya hivi sasa? Nataka kushauri kwamba Baba wa Taifa alikuwa ana tabia moja na Mheshimiwa Spika wewe ni shahidi yangu, hakupenda hata siku moja kufanya mambo nusu nusu au kuleta utani katika mambo yoyote unayotaka kufanya. Alikuwa na tabia anasema ukitaka kufanya kitu fanya vizuri. Ukitaka kuvaa nguo vaa vizuri. Ukitaka kula, kula vizuri, ukitaka kuimba imba vizuri.

Siku moja nikiwa Mkuu wa Mkoa aliwahi kuja akanifokea akasema, Paul kwa nini unaleta vikundi vya kuimba wanaimba ovyo ovyo hapa? Kama wanataka kuimba; tena kawaambia hadharani! Mkitaka kuimba, imbeni, kama mnaimba vibaya kaimbieni wake zanu au waume zenu. Hakupenda utani. Kama uko *serious* unataka kufanya kitu, kifanye katika hali ya juu sana. (*Makofi*)

Tulijifunza mengi kutoka kwa Mwalimu, ndiyo maana tunapoanzisha Chuo hiki tusilete utani, kiwe ni Chuo hasa ambacho kitajibu matarajio aliyokuwa nayo Baba wa Taifa. Vyuo viko vya aina nyingi, lakini Vyuo hivi vinapotumika kwa kumuenzi mtu fulani, basi heshima hiyo hiyo iendelee. Iendelee katika utaratibu gani? Kwanza mazingira yenyewe ya Shule yafanane na mtu mwenyewe mnayemuenzi. Leo unasema Kivukoni inamuenzi, mimi nadhani ya kwamba hata jina hili tuanze kulitumia baada ya kukarabati. Chuo kinatisha! Leo utaita cha Mwalimu Nyerere tena *Memorial* wakati bati, majengo ni ya kutisha, mabaya yame-*crake*, yamebomoka, leo unasema uitwe Mwalimu Nyerere! Ni matusi kwa Viongozi. Hilo la kwanza. (*Makofi*)

La pili, lazima tuhakikishe kweli Walimu na Wahadhiri watakaokwenda pale wafanane na mazingira yenyewe ambayo tumeyakuta pale. Wako Walimu wamefanya kazi katika mazingira magumu, mimi nataka kuwapongeza. Nawapongeza wamefanya kazi katika mazingira magumu sana. Wakati mwingine hata mishahara yenyewe huwezi kulinganisha na Vyuo vingine. Wako chini lakini wanavumilia kwa sababu ni Wazalendo na wamelelewa katika misingi ya kutaka kusaidia kuendeleza nchi hii. Sasa lazima tuanze kufikiria aina gani ya Wahadhiri wanaokwenda pale. Mimi ningependekeza tuwe na mchanganyiko wa Wataalam ambao wameboba katika fani mbalimbali na hasa suala zima la Uongozi na Kuondoa Umaskini katika eneo letu. Lakini pia tuwe na mchanganyiko wa watu wenye uzoefu mbalimbali. (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, mimi nilikuwa nafikiria mbele ya safari itabidi Chuo hiki kitumie hata uzoefu wa baadhi ya Viongozi waliostaafu pamoja na Marais waliostaafu wanakwenda kutoa mihadhara kule. Marekani ukisikia akina Clinton wanakwenda, wanakwenda kwenye Vyuo kutoa *experience* yao ya namna walivyokuwa wanaongoza na matatizo ya Uongozi. Itakuwa ni mahali pazuri sasa pa kuanza kujenga sasa falsafa ya Mwalimu. (*Makofi*)

Lakini pia, tukitaka tupate uongozi mzuri katika nchi hii, chimbuko ambalo tumekuwa nalo kwa miaka mingi na Viongozi wote pamoja na Mwanri aliyekuwa anazungumza anatamba hapa, uongozi umemfikisha hapo ni kutokana na Kivukoni.

Kivukoni ilisaidia kujenga! Ilijenga viongozi wengi sana! Msione vyaelea, vimeundwa! Amani tuliyonayo ndani ya Tanzania asilimia kubwa imetokana na viongozi na viongozi wengi walipitia Kivukoni. (*Makofi*)

Mheshimiwa Kingunge Ngombale-Mwiru pale naye ametoka kidogo lakini Mheshimiwa Kingunge Ngombale-Mwiru naye lazima tumpongeze, alifanya kazi nzuri sana pale Kivukoni wakati akiwa Mkuu wa Chuo. Amekuwa Mkuu wa Chuo kwa muda mrefu na Mheshimiwa Spika, unakumbuka ukiwa Katibu Mkuu wa Chama cha *TANU* wakati huo na ulijua kazi nzuri aliyokuwa anafanya Mheshimiwa Kingunge Ngombale-Mwiru katika maeneo hayo. Ni kati ya viongozi wachache kwa kweli ambao bado tunadhani tunaweza kuendelea kuwatumia vizuri wakatusaidia ili kujenga sasa falsafa ya Mwalimu na kuhakikisha kwamba yale maoni na ushauri alikuwa anautoa Mwalimu unazingatiwa katika kuimarisha Chuo hiki ambacho tutakianzisha. (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, la tatu ni suala la nini sasa tufanye katika hali tuliyonayo? Nashauri kwanza tutafute msaada tena wa hali ya juu kupitia Wizara ili bajeti ya safari hii iweke kifungu maalum cha kusaidia kukarabati mahali pale, kusaidia angalau baadhi ya zana na vifaa vinavyohitajika vipatikane ili mwaka huu wa kwanza tuanze, ianze kuonyesha ya kwamba kuna jitihada zinaanza kuandaliwa kwa kuanzisha Chuo hiki.

Pili, tuhakikishe tuanze kutafuta Wahadhiri na wafanyakazi ambao watalingana na mazingira tutakayokuwa tunayaanza pale Kivukoni. Hiyo kazi mojawapo tungeifanya mapema ili wale ambao wanaweza kuendelea waendeleo lakini wale ambao wataona kwamba uwezo wao haulingani na mazingira ambayo tutakuwa tumeanzisha, basi angalau wapewe angalau *a golden handshake* ya ahsante kwa kazi nzuri waliyofanya, wapewe nafasi waweze kwenda mahali pengine wakajitafutie mahali pa kuishi. (*Makofi*)

La mwisho ningepomba, kwa sababu suala la uongozi ni letu wote, nadhani kazi mojawapo ambayo lazima tuifanye ni kuhakikisha sasa viongozi wengi wa nchi hii tuwe sasa tunatumia nafasi ya kuwapeleka pale Kivukoni waanze kupata mafunzo ambayo yatasaidia bila kujali anatoka Chama gani kwa sababu wote tunataka kujenga nchi yetu, bila kujali anatoka Chama gani, lakini tuhakikishe ya kwamba ni kiongozi yeyote ambaye amepata ngazi fulani hata kuanzia kwenye Serikali za Vijiji, kwenye Kata mpaka kwenye Taifa angalau wapate *training*.

Hakuna kitu kinachoudhi katika nchi hii ya kwamba viongozi wengi hawapati Mafunzo ya Uongozi. Ukiangalia Wakuu wa Wilaya, Wakuu wa Mikoa hata baadhi ya Mawaziri hakuna Chuo maalum wanayokwenda kujifunza kazi za Uongozi. Wanapoteuliwa, wanaambiwa utajifunza huko mbele ya safari. Lakini tungeweza kuwa na utaratibu wa kutoa *training* ili viongozi wawe na uwezo wa kuweza kujua namna ya kuongoza watu katika mazingira haya tuliyokuwa nayo. (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, baada ya kusema hayo, nataka niungane na wenzangu ya kwamba tukubali wote Waheshimiwa Wabunge, tuunge mkono hoja hii asilimia mia kwa

mia na Chuo hiki kiweze kuanza haraka iwezekanavyo katika kipindi hiki kilichobaki. Naunga mkono hoja hii. (*Makofi*)

MHE. WILLIAM H. SHELLUKINDO: Mheshimiwa Spika, nakushukuru kwa kunipa na mimi nafasi ili nitoe mchango wangu kidogo kwenye Muswada huu. Lakini kabla ya hapo napenda nitoe pole nyingi sana kwa familia za Marehemu, Balozi Ahmed Hassan Diria na Paul Bomani waliofariki, Mwenyezi Mungu azilaze roho za Marehemu mahali pema Peponi. Amen.

Mheshimiwa Spika, kwanza napenda kumpongeza sana Naibu Waziri wa Sayansi, Teknolojia na Elimu ya Juu kwa kuwasilisha kwa ufanisi Muswada huu ambao mimi nauona ni muhimu sana. Mchango wangu kwa kweli ni wa kuunga mkono zaidi na kuweka uzito zaidi kwenye jambo hili.

Napenda kusema kwamba mimi ni mmojawapo wa wanafunzi wa Kivukoni. Mwaka 1974 nilikaa miezi mitatu Kivukoni na Mwalimu wangu alikuwa Mzee Kingunge Ngombale-Mwiru pale na wengine. Kwa hiyo, ukizungumza *Kivukoni College* ni kwamba umenirudisha *Kivukoni College*. Kwa kweli ni mahali ambapo pana historia nzito sana hasa ya uongozi na *management*. Mimi nilipelekwa nikiwa Mtumishi wa Serikali *Senior* kwenda kuchukua mafunzo ya Kamisaa wa Siasa wa Mashirika ya Umma na Mashirika yote karibu niliyaelewa vizuri sana. Sasa hivi hayapatikani!

Sasa mimi kidogo nitakuwa na moja zito zaidi ninalotaka kusema. Tunataka kuanzisha nini? Kwa sababu Chuo cha Kivukoni kilikuwepo siku zote. Au ni kubadilisha jina tu na kuweka Mwalimu Nyerere ndiyo tunachotaka kufanya? Mimi nadhani tunataka kuanzisha Chuo Kikuu cha Kumbukumbu cha Mwalimu Nyerere. Siyo tu Chuo, Chuo kipo pale. Sijui mantiki hii kama inaonekana kwa sababu tusiende hatua ya polepole. Kama kuna matatizo ya hapo kilipo, basi yarekebishwe na sheria hii ina muda inaweza kusema sasa ni maandalizi sheria itaanza kutumika tarehe fulani baada ya maandalizi haya kukamilika, kama wenzangu waliotembelea pale, mfano *Engineer* Mloka, kasema majengo yale yako katika hali ambayo huwezi kuipa hadhi ya namna hiyo ya kumbukumbu ya Mwalimu Nyerere.

Mheshimiwa Spika, mimi napendekeza kabisa tusianzishe Chuo, Chuo kipo. Tuanzishe Chuo Kikuu ili hata hii haja ya wananchi kusema mbona wengine tunawapa heshima ya kuwa na majina ya Vyuo Vikuu. Pale ndiyo mahali pake na kwa kweli kile Chuo kijengwe vizuri hasa, kiwe ni Chuo ambacho kina tafsiri Mwalimu alivyotaka nchi hii ifike kielimu. (*Makofi*)

Katika hilo nilikuwa nimeuliza maswali mawili nikasema hivi tafsiri ya *Academy* ni Chuo Kikuu au ni Chuo tu? Tukubaliane kwenye hilo. Kama tatizo liko kwenye hili neno "*Academy*" liondolewe. Lakini mimi nadhani haja yetu ni kuwa na Chuo Kikuu tena kama kungekuwa na jina lingine zaidi ya Chuo Kikuu tungelitumia hilo kwa hadhi ya Mwalimu Nyerere.

Mheshimiwa Spika, mimi ninayo machache ambayo nataka niongeze kwenye Muswada wenyewe. Katika Sehemu ile ya Tatu Kifungu cha 6(j) pale imeandikwa kwamba kuwe na “two Members representing the revolutionary Government of Zanzibar.” Mimi nilikuwa nadhani huko tumesema Bunge kwa nini Zanzibar nako tusiende kwenye Baraza la Wawakilishi ambalo ndilo ulete Wajumbe ili hizi Sheria zifike mahali pake kuliko kuliweka la jumla jumla tu ambayo ni Mwakilishi wa Serikali. Sasa utapata matatizo ya uteuzi lakini ukiweka kwenye Bunge, basi Bunge litapendekeza mtu ili kuweza kuteuliwa kama inavyofanywa kwenye kifungu kidogo (f) kwamba “recommended by the National Assembly”, hayo ni maoni nilikuwa napenda niyatoe hapo ili tuweze kwenda vizuri.

Halafu eneo lingine ningependa kutoa maoni ni katika kile Kifungu cha Saba cha Sehemu hiyo hiyo ya tatu, kile kifungu kidogo cha pili ukarasa wa 76. Pale ilikuwa imeandikwa vizuri sana kwamba “The Council may establish to this Committees and subject to this Act.” Sasa katika “amendment” imebadilishwa tena kutaja hizi Kamati kule kwenye *Principal Act* ambayo inamfunga Waziri. Hata ile *Governing Council* kubadilisha muundo wa hizo Kamati kwa kubalisha Sheria. Itabidi uwalete wabadilisha Sheria.

Sasa mimi naona tungekwenda kwa utaratibu, hivi vitu ambavyo ni *dynamic* tusiviingize katika Sheria, vinaweza kuwa kwenye *regulations*. Hii ya kwanza ni sawasawa. Kwa hiyo mimi ningependekeza kwamba ibaki kama ilivyo kwenye Muswada huu. Hii *amendment* inafunga the *Governing Council* au *Governing Board* na hizo *Committee* ambazo ziko hapo. Kwa hiyo hawezi kubalisha bila kuleta Sheria hii hapa Bungeni. Lakini kama zinakuwa kwenye *schedule* au *regulations* basi, wakati wowote zinakuwa *dynamic* na zinaweza kubadilishwa kwenye hii *amendment* iliyoletwa. Lakini Muswada ulivyoandika pale kwa kweli mimi nilikuwa naunga mkono kwamba huo ndio ungekuwa utaratibu ili wakati wowote wakitaka kubadilisha waweze kufanya hivyo.

Lingine ambalo ningependa kukumbusha liko katika Sehemu ya Tano, ukurasa wa 78 kile Kifungu cha 11 kinachozungumzia uteuzi au *appointment* ya *Principal*. Kuna ile *sentence* ya kwanza kabisa ile sehemu inayoishia kwamba; “atapatikana kutokana na *list* ya watu wasiozidi watatu ambao watapendekewa na ile Kamati Maalum.” Sasa mimi nilikuwa nadhani hiyo *list* ya watu watatu kwa kweli tuweke wazi hapo awe amepatikana *competitively* kwa sababu kuna uwezekano watu wakawa *listed* watatu lakini hawakushindanishwa na watu wengine. Hii ya *competition* nakubaliana nayo tuongeze, “drawn from a list obtained competitively.” Kwa hiyo isiachwe tu ikaelea hivyo, ni utaratibu mzuri wa kuwa na Kamati ya *Search*. Lakini *search* vile vile inaweza kuwa na matatizo yake ya kuorodhesha marafiki watatu ambao hawakushindana na watu wowote na kumchagua mmoja.

Mheshimiwa Spika, lingine la jumla ambalo nilitaka kulisema ni kwamba sasa hivi tusipoangalia tunaweza kudhani Vyuo Vikuu ndivyo tu vitaisaidia nchi hii kupata wataalam. Kwa hiyo kuna Taasisi hizi ambazo zimeundwa za fani maalum (*Professional Training Institutions*). Hizi *Professional Training Institutions* kila moja inataka kubadilika na kuwa Chuo Kikuu chawanataka zibadilike ziwe “*Academic Institutions*”

badala ya kuwa “*Professional Institutions.*” Mfano mmoja ambao tumebadilisha ni Mzumbe. Mzumbe *as a Professional Management Training Institution* sasa hivi ni Chuo Kikuu *Academics*. Kwa hiyo watu wengi watakaokwenda pale, watakuwa ni wale ambao wanataka kuingia tu kwenye *academics* hizo. Lakini hivi vingine kwa mfano, *Dar es Salaam Institute of Technology*, kwa kweli ni muhimu sana. Kwa sababu hii inaendeleza fani ya Uhandisi wa aina mbalimbali kuanzia mtu aliyeko chini anaweza kujiendeleza hapo na akaenda mpaka mwisho wa taaluma kwenye hiyo hiyo fani yake. Sasa hizi ni rahisi sana kuzianzisha ki-*profession* hata Walimu ni rahisi kuwaandaa kuliko hivi Vyuo Vikuu ambavyo vina upana mkubwa sana. Sasa tusije tukafifisha hiyo na nakumbuka kabisa Marehemu Mwalimu Julius K. Nyerere katika wakati wake kulikuwa na *Institutions* nyingi sana zilizoanzishwa.

Lakini nyingine zilikuwa siyo zile ambazo ni *mult-functional*. Baadhi zinaendelea kwa mfano, *The Sugar Institute* iliyoko kule Kidatu na nyingine ilikuwa inahusu mambo ya ngozi (Leather Institute) mifugo. Kwa hiyo tulikuwa tunajaribu kutazama huko kwenye hizo *professions* ili kuziendeleza kwamba tuna tatizo la *profession* fulani, basi kuwe na Chuo hiki cha kuiendeleza hiyo. Halafu baadaye hicho ndicho kinaweza kupanuka na kikaleta fani nyingine. Lakini hawau hiyo fani ambayo ina umuhimu zaidi katika nchi. Kwa hiyo ningependa kupendekeza kabisa kwamba hizo *Professional Training Institutions* kwa kweli tuzihimize. Tusihimize tu kila mtu kuanzisha Chuo Kikuu ili aingize vitu vingine vingi.

Mimi napenda kutoa uzoefu wangu, nilipokuwa Katibu Mkuu Utumishi vijana waliokuwa wanatoka *Technical College* pale Dar es Salaam wakati ilikuwa *Technical College* na utaratibu wa *indenting for manpower* walikuwa na soko zaidi kuliko *Academic Engineers* waliofundishwa Chuo Kikuu, kwa wana uzoefu wa vitendo. Sasa tusije tukatoa hii sehemu ya kazi kwa vitendo tukataka tu zile *Principles* kwenye *Secondary Schools* ndio waende kule.

Mheshimiwa Spika, tutafika mahali tutakuta kuna watu wengi sana huku ambao wangechukua muda mfupi sana kwenda kupewa fani za ndani zaidi na wakaja kutumikia kwenye uchumi zaidi kwa urahisi zaidi. Wale walikuwa wanachukua mafunzo ya *Technical College* pale walikuwa wanawachukua kwa sababu siyo mtu wa kufundisha. Yule wa Chuo Kikuu anahitaji *practical training* ya kutosha. *Academically* amesoma sana lakini *practically* hana uzoefu lakini hao wengine wamesoma huku wakajenga na uzoefu. Kwa hiyo wakaenda kuchukua fani zaidi ya ile fani yake kwa hatua ya juu anafanya kazi moja kwa moja. Kwa hiyo ni mtu wa kuajiriwa na kufanya kazi moja kwa moja.

Mheshimiwa Spika, mimi naomba niishie hapa na naunga mkono kabisa hoja hii lakini hayo niliyotoa kidogo yatazamwe ili kuboresha Muswada huu. Ahsante sana.

MHE. PROF. DAVID H. MWAKYUSA: Mheshimiwa Spika, nakushukuru sana kwa kunipa nafasi ili niweze kuchangia machache katika Muswada uliyo mbele yetu. Naomba niungane na Wasemaji waliotangulia ili niweze kutoa rambirambi kwa

niaba ya Wananchi wa Rungwe kwa misiba mikubwa iliyotupata ya Mbunge mwenzetu Balozi Diria na Balozi Bomani. Tumuombe Mungu awepe mapumziko mema.

Mheshimiwa Spika, nitakuwa na machache tu ya kuchangia kwa sababu Muswada wenyewe ni mfupi. Nianze na jina la hiki Chuo kitarajiwa.

Mheshimiwa Spika, Chuo cha Kivukoni ni Chuo kilichosifika nje na ndani ya nchi hii na leo tunataka kubadilisha jina kiitwe Chuo cha Kumbukumbu ya Mwalimu Nyerere. Wasemaji wenzangu wamejiuliza *what is in a name?* Nadhani tunapokibadilisha na kukiita hivyo ni *commitment* kwamba ni lazima kitoe sura ya huyu mtu ambaye tumekipa jina lake. Niliwahi kuuliza swali hapa Bungeni kwamba Mwalimu Nyerere alipofariki alituachia hazina ya mawazo na kila tunapokuwa na matatizo huwa tunarejea alichosema au alichandika. Lakini utakuta kwamba kwa sababu mbalimbali kuna barabara nyingi zimeitwa kwa jina lake, kuna Shule za Chekechea, Shule za Msingi, Shule za Sekondari, Viwanja vya Mpira, Nyumba ya Sanaa na kadhalika vyote hivi vimeitwa kwa jina hilo. Sasa nikaiuliza Serikali kwamba hili jina ambalo tumeachiwa wote hivi hatuwezi kujiwekea utaratibu kwamba matumizi yake yaratibiwe kwa namna moja au nyingine?

Sasa leo Chuo cha Kivukoni tunaazimia kiitwe kwa jina la Mwalimu Nyerere na mimi sina matatizo na naunga mkono hilo, kwa sababu Chuo Chenyewe Mwasisi alikuwa ni yeye mwenyewe na mawazo mengi ya kuwafikia wananchi na Viongozi yalipitia katika Chuo hicho. Lakini nadhani tusiishie hapo, lazima tuulize kwamba huyu Mwalimu alikuwa mtu wa namna gani? Sifa zake ni nyingi lakini moja kubwa ni ya uadilifu. Mwalimu alikuwa mtu mwadilifu sana, si mbinafsi.

Mheshimiwa Spika, mategemeo yangu ni kwamba hao watakaopata bahati ya kwenda kusoma pale watoke wakiwa wamepikwa katika uadilifu. Sijui kama litakuwa ni somo la kufundisha, lakini kwa namna moja au nyingine nilitaka kupendekeza kwamba hao watakaokuwa Viongozi wa hicho Chuo kila wakati wajiulize kwa nini tumekiita kwa jina la Mwalimu? Ni kwa sababu mtu anayetaka kujua Mwalimu alikuwa na mawazo gani, basi mahali pa kwenda iwe Chuo cha Kumbukumbu ambacho kina jina lake. *(Makofi)*

Nikienda sehemu ya pili ya Muswada Kifungu Kidogo cha (4) kinazungumzia: *“Functions of the Academy shall be...”* na Kifungu Kidogo cha (a) kinasema; *“provide facilities for study and training in social sciences, leadership and continuing education.”* Ni kweli tunategemea kwamba hiki Chuo kitajikita katika maeneo haya. Lakini mategemeo yangu kama wenzangu walivyosema ni kwamba, baadaye kitakuwa Chuo Kikuu. Nafikiri tukiainisha maeneo hapa hatuwapi fursa ya kuweza kuongeza maeneo mengine.

Mheshimiwa Shellukindo amezungumzia kuhusu Chuo Kikuu cha Mzumbe ambacho ukitaka utawala mzuri na mambo ya maendeleo uende pale. Lakini kwa sababu Sheria yake inaruhusu, vyombo vinavyohusika viliruhusu kuanzisha *programme* nyingine. Sasa hivi hata *communication technology* inafundishwa pale. Sasa

ninachosema hapa ni kwamba tusiwabane, kuwe na kifungu kitakachoweza kuwaruhusu kuanzisha maeneo mengine bila kuleta hili suala hapa Bungeni.

Mheshimiwa Spika, sehemu ya tatu katika Wajumbe wa *Governing Board*, naona (d) ilikuwa *one member representing the National Council for Technical Education*. Lakini vile vile katika Wajumbe wa *Academic Committee* alikuwepo mtu wa namna hiyo baadaye kwenye *amendment* imeondolewa. Lakini nikiangalia ukurasa wa 74 juu kabisa (g) inasema; *to conduct examinations and grant awards of the academy as approved by the National Council for Technical Education*. Nataka kuamini kwamba hawa Wajumbe wa kutoka katika chombo hiki kuondolewa katika *Governing Board* na *Academic Committee*, ni kwa sababu labda hamna uhusiano wa moja kwa moja. Nilitaka Waziri aliangalie hilo kwa sababu sielewi Baraza la Ithibati ya Elimu ya Juu inaweza ikaingiaje hapo.

Ukurasa huo huo Kifungu Kidogo cha (5) na kidogo cha (2) kama ilivyosahihishwa inasema: *“The Academy shall establish a branch at Zanzibar.”* Kwa uelewa wangu ni kwamba, tunazungumzia Zanzibar kama Mji. Sasa sijui tungesema *in Zanzibar* ingelea maana tofauti!! Maana tuwaruhusu waweze kujenga Bububu, Wete au Unguja Ukuu. Sasa tukisema *“at”* ni pale Mjini. Nadhani ingesomeka vizuri kama tungesema *branch in Zanzibar*. Lingine kalisema mwenzangu, kwenye Wajumbe wa Bodi tulipozungumzia habari za *Revolutionary Government of Zanzibar*, Sheria nyingi za Vyu vyetu vinazungumzia Baraza la Wawakilishi kuliko Serikali. Ukurasa wa 76(h), katika majukumu ya *Governing Board* inasema; *“to establish a Search Committee.”* Hii inaelea, haituelezi ni *Search Committee* ya kufanya nini. Kwa mfano pale chini Na.8 imesema: *“There shall be a Search Committee for making recommendations to the Council for appointment of the Principal.”* Hapa tunaipa kazi ya *ku-establish a Search Committee*. Mimi nadhani Muswada utasomeka vizuri bila ya hicho Kifungu kwa sababu hakijasema chochote.

Ukurasa wa 77, katika Wajumbe wa *Academic Committee* (i), inasema; *“The Registrar who shall be the Secretary to the Committee.”* Nguzo mbili za Mkuu wa Chuo ni *Registrar*, Mrajisi na *Deputy Principal*. *Deputy Principal* ndiye Mkuu wa Mambo ya Taaluma. Sasa hiyo *Academic Committee* ni ya taaluma. Nilitaka kupendekeza ya kwamba Katibu awe *Deputy Principal* kama ilivyokuwa katika Vyu vingine.

Mheshimiwa Spika, baada ya kusema hayo, naomba niunge mkono hii hoja kwa asilimia mia moja. Ahsante. *(Makofi)*

MHE. MUTTAMWEGA B. MGAYWA: Mheshimiwa Spika, naomba nitoe shukrani kwa kupata nafasi hii ili niweze kutoa mawili, matatu katika hoja hii ya *Mwalimu Nyerere Academy*.

Kabla sijaendelea, ningepole nitoa pole kwa wazee wetu waliotutoka akiwemo Mheshimiwa Balozi Diria na Mheshimiwa Balozi Bomani na pia nitumie nafasi hii kuwapa pole waumini wenzetu wa RC kwa kumpoteza *Pope John wa II*.

Mheshimiwa Spika, mimi ningeomba niongee zaidi upande wa *philosophy* za Mwalimu Nyerere. Kwa kweli ninapenda pia nashukuru kwamba Wizara imefanya jambo la busara kumuenzi Mwalimu kwa kuwa na Chuo kwa mlengwa kuendeleza aliyokuwa ameanzisha japo sidhani kama tutafikia *target* aliyokuwa amepania yeye mwenyewe alipokuwa hai. Lakini wanasema anapotoka, basi huwa tunajitahidi tu kuendeleza.

Kabla sijaendelea naomba pia nimpongeze Mkuu wa Chuo Dr. Magoti kwa kuendeleza hiki Chuo kwa mandhari iliyopo kwa sababu si muda mrefu kama miezi kadhaa iliyopita nilifika pale nikitaka ku-*join* katika hicho Chuo. Nilikuta mazingira kwa kweli yalikuwa siyo kama yale ya kwanza. Majengo yalikuwa yamefikia pabaya. Lakini Mkuu wa Chuo amejitahidi tu akiendelea nacho akiulizwa anasema Bajeti ndogo anapambana. Hiyo yote ilikuwa ni mtikisiko wa kufa ujamaa, sasa wakaua na Chuo. Kwa hiyo walikisahau wakifikiri kwamba kilikuwa ni Chuo cha Ujamaa. Kwa hiyo ujamaa ulipoteza mwelekeo na Chuo walikuwa wamekisahau. Lakini yeye akasema nitakuwa nacho pole pole na majengo haya haya mpaka tufikie tutakapofika kama kwenye *multipartism*. Kwa hiyo naomba nimpe hongera na namshukuru yeye na pia Wizara hii kwa hilo.

Mheshimiwa Spika, linalonishangaza ni jambo moja kubwa sana katika mwelekeo wa elimu yetu. Mwalimu aliekeleye elimu katika upande wa elimu ya kujitegemea na ndilo lilikuwa lengo kuu. Zaidi alimgusa mwananchi wa kawaida wa maisha ya chini na zaidi mkulima au mwananchi ambaye hakuwa na uelekeo wa maisha mazuri ya mwanzo kwa maana kwamba kesho yake iwe nzuri. Lakini tumejikuta sisi uelekeo wetu unakuwa tofauti, kwanza tumeanza kupoteza elimu ya kujitegemea na sasa tunakwenda katika elimu tegemezi. Lakini lengo kuu la Mwalimu lilikuwa ni elimu ya kujitegemea ndio maana leo utaona hata Shule zetu za Sekondari tumeanza kuua mchepuo kwa maana ya kuua elimu ya kujitegemea.

Mwalimu alivyoanza, alikuwa na maana kwamba hata mtoto anapomaliza Darasa la Saba na kwa sababu hatuna uwezo wa kumpeleka mbele zaidi, basi tuhakikishe kwamba anapofikia Darasa la Saba, anapata elimu itakayomsaidia katika maisha yake. Akienda Sekondari pia afikie elimu hiyo lakini tumejikuta tunapoteza mwelekeo wa elimu ya kujitegemea na tunakwenda katika elimu tegemezi.

Mheshimiwa Spika, kwa hiyo basi, mimi kwa kumuenzi huku ninadhani tutakuja kupata chimbuko la wasomi ambao watakwenda na *philosophy* zake na kuendeleza nchi.

Mheshimiwa Spika, *Philosophy* nyingine ya Mwalimu ilikuwa ni maendeleo. Kwa kweli kwenye jambo la maendeleo Mwalimu alikuwa habagui. Neno maendeleo alikuwa anamwangalia si Mpinzani, si Mwana-CCM. Ndio hata kipindi fulani akasema CCM siyo baba wala mama, nitaiacha kama itakosa mwelekeo. Alikuwa na msimamo thabiti kwamba alikuwa hana mchezo kwenye suala la maendeleo. Lakini kwa wenzetu wana-CCM wengi naona kwa kweli tunaanza kwenda kinyume na *target* aliyokuwa nayo Mwalimu. Siyo wote, ni wachache. Ndio maana tunapoongelea jambo zima la kumuenzi lazima tukubaliane na yale aliyoyasema, tujiulize kweli tunamuenzi au tunakuja kuleta

picha ya *Academy!* Mwalimu *is just a joke!*. Kwa sababu tunaweza kuleta kama picha tu tunajidai tunamuenzi tuonekane labda kutafutia hata kura kwamba kumbe bado uko na Mwalimu. Kwa sababu kuna wazee kule Vijijini bado wanampigia Mwalimu Nyerere kura wakifikiri ndiye yeye yule aliyegombea uhuru wa *TANU*. Kwa hiyo wanasema lazima tulinde *TANU* kumbe siyo ile *TANU* sasa hivi ni *CCM* tena siyo *CCM* kuna *CCM* kama namba sijui sita.

Mheshimiwa Spika, kwa hiyo unaweza kukuta siyo *CCM* ile ile na hivyo ni lazima Waheshimiwa Wabunge tutakaposema kwamba tunamuenzi Mwalimu tuwe *serious*.

Mimi nimepambana sana na matatizo mengi sana kwenye Jimbo langu kuanzia Wakuu wa Wilaya, lakini nashukuru baadhi ya Wakuu wa Wilaya walikuwa ni waelewa inapokuja suala la maendeleo wanajua kabisa una-*target* nini. Nimepambana mpaka Mawizarani hawajui kabisa. Ukiongea suala la maendeleo hajui wewe unaongea kuhusu nini. Yeye anafikiri wewe umekuja pale kama *TLP*. Lakini hilo Mwalimu alikuwa hana.

Mimi nina *reference*. Kuna kipindi nilikwenda kumsalimia tu, tunakutana *Airport* alivyonisikia akasema Aah! Wewe ndiyo yule kijana wa Kimwibara? Ooh! Karibu mwanangu! Akakaa pale akaanza kunipa mambo mazuri tu na ikaonekana kweli Mzee alikuwa hana kinyongo na neno *development*. Kwa hiyo alikuwa tayari kukumbatia mfumo wowote ilimradi kama utawaendeleza watu anawaowapenda Watanzania.

Lakini sisi tumefikia kwa kweli pabaya sana. Tumefikia kuangalia kwamba hapa ni kwangu, hapa ni pa *CCM*. Sasa uko tayari kufanya *any target* kwa ajili ya *CCM*. Sikuingia kwenye mambo ya siasa ninaingia kwa maana *Academy* Mwalimu, kwani naongea kuhusu tumuenzi *seriously*. Hiki Chuo tusikiingizie tena yale mambo ya U-*CCM* wala nini tuwachukue hata wale Viongozi wa huko Wilayani, Ma-*DC*, Mapolisi tukawasomesha. Imekuwa ni kikwazo kabisa cha maendeleo.

Mimi nilikuwa nimeamua kabisa Jimbo la Mwibara liwe ni mfano katika nchi. Lakini kila ukipiga huku unaminywa siyo kwamba najitetea kwamba nimeshindwa, bado nimo sijashindwa. Jimbo nitaliweka mahali pazuri katika nchi hii ya Tanzania. Hilo ni lengo langu kuu na nimeiva. Kwa hiyo namuenzi Mwalimu na naomba niwahakikishie kwamba labda ya Mzee wetu Kingunge Ngombale-Mwiru, kwenye Ujamaa, mimi naweza kushika nafasi ya pili. Hilo naomba niwahakikishie. Ujamaa ni kitu kizuri ukatae ukubali lakini bado ni mzuri. Kwa hiyo mimi nadhani katika hiki Chuo tuhakikishe kwamba baadhi *philosophy* za kijamaa endelevu kwa sababu ujamaa nao unabadilika tuziweke. Ujamaa ndio upendo kwa sababu mjamaa hamwibii mwenzake. Mjamaa hali rushwa lakini mbepari anakula kwa sababu mbepari ni mbinafsi. Mbepari anakula lakini mjamaa harithi ardhi kwa sababu cha mjamaa ni cha kwako. Kwa hiyo utakulaje utamwibia baba! Mama si atakufa njaa! Kwa hiyo ninaomba baadhi ya *philosophy* za Mwalimu za kijamaa ambazo tunadhani Waheshimiwa Wabunge kwamba ni endelevu ziwekwe katika mitaala hiyo kwa ajili ya maendeleo ya kesho ya nchi yetu.

Lingine ni kuhusiana na hiki Chuo, ningepomba pia wafanye baadhi ya *course* ndogo ndogo ambazo zitakuwa zinakwenda moja kwa moja katika maeneo yetu. Kwa mfano, hawa Watendaji wa Vijiji, Kata, hiki Chuo kiwe na *programme* kwa ajili ya kuwafikia Watendaji ili wapate baadhi ya mafunzo kwa kupitia njia mbalimbali ikiwa ni baadhi ya *course* ndogo ndogo zinazoweza kuendeshwa katika Wilaya zetu. Kwa hiyo ninaomba Chuo kiweke hizo *programme*.

Lingine pia, ni kuona uwezekano kwani tulikuwa tumependekeza pale lakini bado napata utata kidogo Mheshimiwa Naibu Waziri kuwa Butiama kuwe na Chuo cha Kumuenzi Mwalimu. Sasa sijui ndicho hiki kimebadilishwa au kile bado kinaendelea pale! Kama hiki kipo, basi tunaweza kuwa na *Branch* pale Butiama kama siyo Butiama, basi katika Mikoa ya nje ya Dar es Salaam kwa maana ya kwamba maisha ni ghali sana kwa mtu kuja kusoma Dar es Salaam. Lakini inapokuwa katika Kanda inaweza kusaidia Vyuo vidogo katika Kanda, Kanda ya Ziwa na Kanda mbalimbali ili tuweze kufikisha hii *philosophy* ambayo mimi nadhani bado ni nzuri kwa sababu *philosophy* yake ilikuwa ni kuendeleza nchi na bado iko pale pale.

Mwisho, naomba nisisitize tu kwamba Chuo ni kizuri na hivyo tutenge pesa ya kutosha. Mimi nilikuwa *Mbeya Technical College*. Wakati niko *Mbeya Technical College*, nilikuwa Mwanachuo na uzuri kile Chuo unajua Mwalimu alikuwa na maono ya mbali zaidi siyo kama wakina yahe sisi. Mwalimu alikuwa na *target* yake katika Chuo cha *Mbeya Technical College*, alikifanya kama Chuo kidogo lakini kilikuwa kinatoa elimu kuzidi Chuo Kikuu. Hilo naomba niwahakikishie kwani wakati nilikuwa pale tulikuwa tunachukua miaka minne.

Baada ya *Form Six* unaenda pale miaka minne wanaita *FTC*. Lakini walikuwa wanakuja Walimu wa Chuo Kikuu kwa ajili ya kutufundisha, wanashangaa tulikuwa ni mwaka wa tatu wa Chuo Kikuu masomo tunayofundishwa.. Walimu wetu wote walikuwa Warusi. Sasa wao walikuwa wanatupa elimu yote *full*. Ukitoka pale ukiwa *full* ni elimu ya kujitegemea. Ukitoka pale kama ukitaka kutengeneza ndege, gari ni sawa. Kwa hiyo haikuwa elimu nyimifu yaani elimu ya kunyimwa upambizwa kwamba umepata kama ilivyo elimu ya kujitegemea sasa hivi ambayo tunadanganya kwamba ni kujitegemea. Lakini mtoto unamweka katika hali ya kuwa bado tegemezi. (*Makofi*)

Lakini Mwalimu alivyokuja pale baada ya ile miaka wakati anapokuja kufungua, *target* yake ilikuwa ni kukiita *Mwalimu Nyerere University of Engineering* kama tulivyoambiwa. Lakini alipokuja pale, akakuta adhi yake ilikuwa haitoshelezi. Kwanza hata yale majengo aliyokuwa ameambiwa na aliyekuwa anafahamu *NAMECO* hayapo. Waswahili wameyaminyamba pembeni.

Kwa hiyo ramani aliyopewa na Warusi ilikuwa ni kubwa, tena uzuri wakati anakuja mimi mwenyewe nilikuwepo nilikuwa mwanachuo. Amekuja na ramani zake na tena akauliza na lile jengo liko wapi? Wanamwambia unajua Mwalimu tulishindwa kulimalizia. Na lile lingine!! Basi, mpaka akasema msiliite *Mwalimu Nyerere University* kwa sababu hakikuwa na hadhi yake.

Mwalimu alitaka aache mfano katika nchi hii kwamba ni mfano bora. Amefanya mambo ya maana kwa maana hiyo basi, kama tunakiita Mwalimu Nyerere basi tukipe pesa na nguvu ya kutosha ili ionekane picha ya Mwalimu Nyerere. Kwa sababu alifanya mengi na wote hawa ni uzao wa Mwalimu Nyerere kwa hiyo hukwepi. Kwa hiyo kama ni Mwalimu Nyerere alitufikisha hapa tulipo, alipigania nchi hii na leo tunaamua kumuenzi, basi tupeleke nguvu zote pale tuwaonyeshe kwamba *The Mwalimu Nyerere is still alive in idea*. Hatukona, lakini katika mawazo yake tunaendeleza na hao wajanja wajanja wanaokuja kutudanganya siku hizi naona mpaka wanafikia hata kutudanganya elimu.

Juzi walikuwa wamefikia hata kutumalizia elimu yetu *fish, the education is fish third world*. Wazungu kwa sababu watoto wao kule hawasomi. sasa kama hawasomi ni lazima wai-*balance* dunia ndio maana MEM wana-*find* kui-*balance* dunia.

Mheshimiwa Spika, ukienda sasa hivi hata Mitaala yetu hutasoma historia hakuna neno Mwalimu Nyerere. Nenda kasome, historia imefutika kwa *primary* tunawapeleka wapi watoto wetu kama hatuwapi historia wametoka wapi? Wale wazungu wajanja walipogundua kwamba kummaliza Mwalimu Nyerere, kummaliza Mkwawa aliyekomboa nchi sasa wakawaambia unganisha masomo *Civics, History* na *Geography* sasa ukishaunganisha lile likitabu linakuwa kubwa, sasa unaona hebu nisafishe, unanza lakini Mwalimu Nyerere watoto wameshamsahau na Mkwawa alishasahaulika.

Kwa hiyo, ukienda kusoma hata vile vitabu hatuna historia tena ya Mwalimu Nyerere. Wazungu ni kuua *idea*, wanaua *where we have come from* tumetoka wapi! Sasa ukishagundua kwamba wakishakuulia umetoka wapi, wamekuulia historia, wamekumaliza! Kwa sababu hujui, huwezi ukajua kama nchi hii uliikomboa au ni yako.

Mheshimiwa Spika, nakushukuru, naunga mkono hoja.

MHE. ALI SAID SALIM: Mheshimiwa Spika, kwanza nachukua nafasi hii kumshukuru Mwenyezi Mungu kuweza kutujalia sote sisi kuweza kurudi tena katika Bunge hili tukiwa katika hali ya afya.

Mheshimiwa Spika, la pili nikushukuru na wewe kwa kunipa nafasi hii nikiwa mchangiaji wa mwisho asubuhi hii na tatu kabla sijaingia katika maudhui niliyokusudia na mimi niungane na wenzangu kutoa pole kwa familia ya Mbunge, aliyekuwa Mbunge mwenzetu Mheshimiwa Diria na Mungu amlipe kwa mujibu wa amani zake alizofanya.

Mheshimiwa Spika, mimi nitakuwa na maeneo machache tu ya kuchangia katika Muswada na kwanza niende na *title* ya Muswada wenyewe. Mimi nadhani tumesahau kwamba Waasisi wa Taifa hili la Tanzania tunaowakumbuka ni wawili Mwalimu Nyerere na Marehemu Karume. Lakini inaonekana kwamba huyu wa pili kasahaulika. Kwa hiyo mimi nadhani kwamba kwanza kabisa tungefanya ili Muswada huu uwe *valid*,

basi tungeweza kuweka haki sawa. Tungeweza kuwakumbuka Waasisi wa Taifa letu ambao ni Nyerere na pia na Karume.

Sasa mimi kwa mawazo yangu nadhani tungebadilisha *title* ya huu Muswada na badala ya kuuita Muswada huu kwamba ni Muswada wa Sheria wa Kuanzisha Kumbukumbu ya Mwalimu Nyerere, basi tungeweza kubadilisha na kuuita kwamba ni Muswada wa Sheria wa Kuanzisha Chuo cha Kumbukumbu za Mwalimu Nyerere na Karume (*Mwalimu Nyerere and Karume Memorial Academy Act 2005*) na siku zote tunasema kwamba sisi tumo katika jitihada ya kuimarisha Muungano. Sasa hamwoni kwamba ikiwa mna kumbukumbu ya mtu mmoja tu ambaye ndio mwasisi wa Taifa, kwanza mtaanza kupunguza nguvu ya huu Muungano. Sasa nadhani mngekaa mkafikiria kwamba iko haja ya kufanya marekebisho ya *title* ya Muswada huu.

Mheshimiwa Spika, la pili ni muundo wa Bodi yenyewe. Bodi sasa hivi ipo katika muundo niseme kana kwamba ni wa Chama kimoja. Kwa sababu sasa tuko katika mfumo wa Vyama vingi, basi ni vyema muundo wa Bodi yenyewe ukaundwa upya na katika muundo huo mpya mimi nilikuwa napendekeza mambo yafuatayo:-

Hizi Bodi wadau wakubwa zaidi ni Wabunge kwa kuwa Wabunge ndio Wawakilishi wa wananchi. Sasa muundo wa Bodi zetu wote sasa hivi utakuta mara nyingi Mbunge anayekwenda kuwakilisha wananchi ni mmoja tu katika muundo wa Bodi zetu nyingi. Nadhani tungeanzisha utaratibu mpya wa kuweka uwakilishi mkubwa zaidi ndani ya hizi Bodi zetu kwa kuanzia basi, tuanzie na Bodi hii ya hiki Chuo cha Kivukoni. Mimi nilikuwa napendekeza kuwe na Wabunge watatu. Mbunge mmoja kutoka Viti Maalum (Wanawake), Mbunge mmoja atoke Chama kinachotawala na mmoja atoke Kambi ya Upinzani. Nadhani tukiweka hivi tutakuwa tumeweka uwakilishi mzuri kwa ajili ya kuweza kuletewa michango zaidi na fikira nyingi zaidi kwa wananchi kwa ujumla.

Halafu katika adhima ni kuwaenzi hawa. Sasa kama dhamira ni hiyo, basi nadhani kungekuwa na utaratibu maalum wa kuhakikisha kwamba hotuba maalum na hasa hotuba za kisiasa na hotuba za kiuchumi za Viongozi wetu hawa zinakuwepo katika hiki Chuo ili wananchi waweze kupata nafasi ya kwenda kuweza kuazima au kusoma wanapoweza kupata nafasi.

Nadhani kama kuna kitu muhimu ambacho ni kumbukumbu nzuri kabisa ambayo inahitajika iwepo katika Chuo hiki, basi ni zile *Eleven Articles of Union Original*. Itajulikana kwamba hizi ndio makubaliano ya awali kabisa ya Muungano huu, basi yale yawemo katika Chuo hiki ili walioko hivi sasa watakaokuja wakapate nafasi kujua hasa mambo gani yalikuwa ndio ya kuasisiwa kwa Muungano huu.

Mheshimiwa Spika, lingine nashukuru kwamba katika marekebisho aliyoleta Mheshimiwa Waziri asubuhi ambayo awali hayakuwemo ni pendekezo la kufunguliwa tawi kule Zanzibar. Lakini mimi nadhani utaratibu huu sio mzuri. Yaani nyie mara nyingi huwa mnafanya kwa kusahau huko Zanzibar. Yaani kila kitu ifikiriwe kwa marekebisho, kwa nini msikumbuke mwanzo? Hivi kila wakati kama kwamba watu wa Zanzibar hawahusiki mpaka mkumbushwe mgongwe kwanza too! Aha, kumbe kuna

Zanzibar kwa hiyo hebu tuweke katika marekebisho. Mimi nadhani huu sio utaratibu mzuri na wala sio utamaduni mzuri. Jenjeni utamaduni kwa kuiingiza Zanzibar tokea awali, sio kwa kushitukiziwa. Kwa hiyo napongeza, lakini napenda mara nyingine mambo kama haya msishitukizie, ioneni Zanzibar ni sehemu ya Tanzania, nao wana haki sawa sawa na wengine. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, lingine ni muundo wa Vyuho wenyewe katika dhamira hii ya kuimarisha Muungano wetu. Katika adhima hii ya kuimarisha Muungano wetu, basi nilikuwa napendekeza kwamba ikiwa Mkuu wa Chuo atatoka upande mmoja wa Muungano, basi Makamu Mkuu wa Chuo atoke upande wa pili wa Muungano katika adhima hii hii ya kuimarisha Muungano wetu tuwe na nia ya kuimarisha Muungano kwa vitendo tusiwe na nia ya kuimarisha Muungano kwa maneno ya kwenye jukwaa, tuthibitisha kwa vitendo.

Mheshimiwa Spika, la mwisho Mwalimu Nyerere tunamuita ni Baba wa Taifa, basi mimi nilikuwa napendekeza kuanzia leo huyu Karume tumweke aitwe Baba mdogo wa Taifa ndio. Hao walioasisiwa msimsahau, kama Nyerere ni Baba wa Taifa ni sawa, basi Karume awe ni Baba mdogo wa Taifa kuanzia leo. Nakushukuru asante. *(Kicheko/Makofi)*

SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, amebaki mchangiaji mmoja naye ni Mheshimiwa Ngombale-Mwiru, lakini aliomba achangie kipindi cha mchana kwa sababu ya utaratibu wetu wa kawaida kwamba Mtoa hoja huwa anapewa nafasi ya kipindi hiki cha mapumziko ili aweze kuandaa majibu yake vizuri kwa kushauriana na watalaam wake. Kwa hiyo kwa vyovyote hata kama wachangiaji wangekuwa wamekwisha, tungeahirisha mpaka mchana ili kumpa fursa hiyo Mtoa hoja. Kwa hiyo msemaji wa kwanza mchana atakuwa Mheshimiwa Ngombale- Mwiru na baada ya hapo Mheshimiwa Mtoa Hoja, atahitimisha hoja yake.

Baada ya maelezo hayo, sasa nasitisha shughuli za Bunge hadi saa 11 jioni.

(Saa 6.40 Mchana Bunge liliahirishwa hadi saa 11: 00 jioni)

(Saa 11 jioni Bunge lilirudia)

Hapa Naibu Spika (Mhe. Juma J. Akukweti) Alikalia Kiti

**Muswada wa Sheria ya Uanzishwaji wa Chuo cha Kumbukumbu
ya Mwalimu Nyerere wa Mwaka 2005 *(The Mwalimu Nyerere
Memorial Academy Bill, 2005)***

(Majadiliano yanaendelea)

MHE. KINGUNGE NGOMBALE-MWIRU: Mheshimiwa Naibu Spika, ningependa kwanza nikushukuru wewe na Mheshimiwa Spika, kwa kuniwezesha

kusimama hapa ili niweze kutoa mchango wangu katika kujadili Muswada huu wa kihistoria.

Kabla sijaanza kutoa mchango wangu niungane na Wabunge wenzangu katika kutoa rambirambi kwanza kwa kumpoteza mzee wetu mashuhuri sana, mwasisi wa ushirika katika nchi yetu na mwasisi wa Chama cha *TANU* na Chama cha *CCM*, Balozi Paul Bomani. Sisi wengine tumepata nafasi ya kumfahamu vizuri tangu wakati wa kupigania Uhuru na tunaelewa vizuri kwamba alitoa mchango wa kupigiwa mfano katika harakati zile na ameendelea kufanya hivyo mpaka mauti yalipomkuta.

Pili, natoa rambirambi kwa ndugu yetu Balozi Diria ambaye ni miongoni wa makada maarufu, Balozi maarufu, mwanasiasa maarufu ambaye ametoa mchango mkubwa sana katika nchi yetu. Wote nawaombea wapumzike kwa Amani.

Mheshimiwa Naibu Spika, mimi nasimama ili nitumie nafasi hii kuipongeza Serikali kwa kuuleta Muswada huu. Kitendo hiki ni cha kihistoria na ningependa basi niungane na wasemaji wenzangu walionitangulia kwa jinsi ambavyo kwanza wameunga mkono Muswada huu. Lakini pili, wameelezea kila mmoja kwa ufundi wake na kwa sehemu yake umuhimu wa hatua hii ambayo tumeifikia na mimi nasimama kuunga mkono Muswada huu. (*Makofi*)

Pengine mimi niseme tu yale machache mengine ya nyongeza, mengine kurudia kidogo kwa msisitizo waliosema baadhi ya wenzangu. Ningependa kwanza nitilie mkazo nafasi ya *Kivukoni College* katika nchi yetu.

Kwanza ni vizuri tukakumbuka tunapopitisha Muswada huu, jinsi gani Baba wa Taifa Mwalimu Julius Nyerere na Chama cha *TANU* kwa jumla, walikuwa na upeo mpana sana wa harakati za ukombozi. Suala halikuwa tu la kupigania Uhuru, lakini lilikuwa ni suala la kumkomboa Mwafrica kwa wakati ule na katika mambo ambayo sisi Tanzania Bara tulikuwa tumenyimwa sana na Waingereza ilikuwa ni Elimu. Sisi tulikuwa ni wa mwisho katika Afrika Mashariki kwa upande wa maendeleo ya kielimu, ndio maana hata wakati tunapata Uhuru mwaka 1961 ulikuwa unaweza ukahesabu kwa vidole idadi ya Watanganyika ambao walikuwa wamefika Chuo Kikuu.

Kwa hiyo Mwalimu tangu mwanzo alielewa kwamba kwa sababu tumenyimwa nafasi ya Elimu ni muhimu sisi wenyewe tuchukue hatua za kujipa na kujiundia nafasi hiyo. Kwa kweli wakati ule alifanya mambo mawili pamoja na ule uongozi wa *TANU*. Kwa upande wa elimu, kwanza alianzisha Mradi wa Kujenga jengo la Elimu ya Watu Wazima pale Lumumba, kwa michango ya senti 50 ya wanachama. (*Makofi*)

Wakati ule ule akaanzisha Mradi wa Kuanzisha Chuo cha Kivukoni kwa michango vile vile, bahati nzuri bado wapo Watanzania ambao wameshiriki, wengine walikuwa hawajazaliwa. Kuna wale waliobahatika kwamba bado wapo na walishiriki katika kuendesha michango hiyo. Kuna mwasisi mmoja wa Chama kule Rufiji miaka kama saba iliyopita aliniletea barua kwa ndani akafungasha barua. Nilivyopata ile barua kumbe ni barua yangu niliyomwandikia yeye mwaka 1957 mimi nikiwa Katibu wa

Chama cha *TANU* wa Wilaya ya Rufiji, nilipewa kule na Mwalimu, namwelekeza namna ya kwenda kuendesha mipango ya kupata pesa kwa ajili ya Shule ile ya Kivukoni na kule kwingine. *(Makofi)*

Kwa hiyo, bado wapo wengi wa namna hiyo na suala hili lilikuwa ni mtazamo wa mbali wa Chama cha *TANU* na Mwalimu Nyerere. Kwa hiyo tunapozungumzia Muswada huu ni vizuri vile vile tukatumia nafasi hii kuwapongeza na kuwashukuru waasisi wa mapambano ya ukombozi wa nchi yetu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, Chuo cha Kivukoni kimekuwa katika hatua kubwa tatu, mwaka 1961 mpaka 1967 kilikuwa ni Chuo cha kawaida cha Social Science katika lengo lile ambalo Naibu Waziri amelielezea la kuwasaidia vijana wakati ule ambao walipata elimu, lakini ilikuwa haitoshelezi, wapate elimu ili waweze kushika nafasi za uongozi katika nchi yetu. Miongoni mwa hao bado wapo, wengine hawapo lakini wengine bado wapo waliosaidiwa na Chuo cha Kivukoni kuelimishwa kwa lengo la kuweza kushika nafasi za uongozi.

Baada ya Azimio la Arusha tukaingia hatua ya pili. Sasa Chama kikaona kwamba kuna haja ya kuandaa makada wa Chama cha Mapinduzi. Chama kipo peke yake kinaongoza nchi, lakini viongozi wake wanahitaji kuandaliwa. Kwa hiyo ukafanywa uamuzi na Halmashauri Kuu ya Taifa kwamba Kivukoni sasa ifanye kazi ya kuandaa makada. *(Makofi)*

Viongozi wetu wengi sana katika nchi hii wamepita Kivukoni kwa namna moja ama nyingine na kwa kuwa tulikuwa na mfumo wa Chama kimoja waliopita kule sio tu wa Chama chenyewe moja kwa moja. Lakini wa makundi mbalimbali hata wanajeshi walipita Kivukoni kunolewa na matokeo ya kazi iliyofanywa na Kivukoni kwanza ni kujenga mtazamo wa aina moja wa viongozi wa nchi nzima. *(Makofi)*

Kutokana na hilo imewezekana nchi yetu kuwa na mshikamano, kuwa na amani, kuwa na utulivu kwa sababu uongozi kwa pamoja una mtazamo unaofanana. Nafurahi kwamba baadhi ya Walimu wa Kivukoni mmoja Mwalimu maarufu yupo humu ndani, Mheshimiwa Mwanri na leo asubuhi alikuwa anazungumza kwa namna ya Ualimu wa Kivukoni, safi sana. *(Makofi)*

Lakini hatua ya tatu ya Kivukoni ni tangu mwaka 1992 mpaka sasa ambapo imekuwa ni Chuo cha Science ya Jamii Kivukoni. Ningependa niseme kwamba katika kipindi hiki, pia Chuo hiki kimetoa mafunzo na kinatoa mafunzo ambayo yanasaidia sana kuwaendeleza Watanzania wanaopata nafasi ya kwenda hapo. Yako mafunzo makubwa ya aina tatu. Moja, ni Mafunzo ya Jinsia na Maendeleo; Pili, Mafunzo ya Uchumi; Tatu, Mafunzo ya Uongozi wa Vijana.

Sasa Chuo kimeanza na wanafunzi wachache chini ya 50, sasa kuna wanafunzi zaidi ya 300 na ni Chuo kimojawapo ambapo walio wengi katika wanafunzi wake ni wanawake karibu asilimia 80. Kwa hiyo ni Chuo ambacho kinafanya kazi nzuri sana.

Ningependa nitumie nafasi hii kumpongeza Mkuu wa Chuo Dr. Magoti, Wahadhiri wenzake na wanafunzi wa Chuo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, mimi nilisimama ili nitilie mkazo tu uzito na umuhimu wa Muswada huu unaopitishwa na mchango mkubwa ambao Kivukoni imetoa na matumaini yetu ni kwamba mchango huu, Kivukoni mpya itaweza kutoa mchango mkubwa zaidi hasa ikibeba jina la Baba wa Taifa Mwalimu Nyerere.

Ningependa nitumie nafasi hii kuwapongeza Wajumbe wa Bodi ya Wakurugenzi ya sasa ambayo Muswada utakapotiwa saina maana yake ndio itakuwa mwisho. Mwenyekiti wa Bodi ni Mzee Rashidi Mfaume Kawawa. Mimi ni msaidizi wake huwa nakaimu, Ndugu Ally Ameir Mohamed ni mmoja wa Wajumbe wa Bodi. Lakini vile vile ningependa nimalizie kwa kutoa shukrani maalum kwa Rais Mkapu, kwamba amefanya maamuzi ya kishujaa na ya kihistoria katika kukubali Chuo hiki sasa kibebe jina zito na kubwa la *The Mwalimu Nyerere Memorial Academy*. *(Makofi)*

Mwisho, ningependa kushukuru sana Wizara ya Sayansi, Teknolojia na Elimu ya Juu kwanza, kwa kushirikiana sana na Bodi iliyoko sasa hivi ya Kivukoni. Pili, kwa misaada mbalimbali ambayo imetoa kwa Kivukoni mpaka sasa na kwa hiyo tunaamini kabisa kwamba Chuo hiki kitakuwa katika mikono ya kuaminika chini ya Wizara hii ya Sayansi, Teknolojia na Elimu ya Juu.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba kuunga mkono hoja. *(Makofi)*

NAIBU WAZIRI WA SAYANSI, TEKNOLOJIA NA ELIMU YA JUU:
Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza nakushukuru kwa kunipa nafasi hii, kwa niaba ya Waziri wa Sayansi, Teknolojia na Elimu ya Juu ningependa niwatambue Waheshimiwa Wabunge waliochangia hoja hii.

Kwanza ningependa niwatambue wale waliochangia kwa kuzungumza. Mheshimiwa Omar Kwaangw' Mbunge wa Babati Mashariki na Mwenyekiti wa Kamati ya Bunge ya Huduma za Jamii; Mheshimiwa Benedicto Mtungirehi, Mbunge wa Kyerwa na Msemaji wa Kambi ya Upinzani; Mheshimiwa Aggrey Mwanri, Mbunge wa Siha, ambaye ametoa ushuhuda wa shughuli za Chuo cha Sayansi ya Jamii Kivukoni nasi pia tungependa kutoa ushuhuda wa shughuli za Chuo hicho kupitia kwa utendaji wa Mheshimiwa Mwanri hapa Bungeni na vile vile nafasi ya ukuu wa wilaya aliyopata alipoteuliwa.

Wengine ni, Mheshimiwa Ponsiano Nyami, Mbunge wa Nkasi; Mheshimiwa Oscar Mloka, Mbunge wa Morogoro Mjini; Mheshimiwa Paul Kimiti, Mbunge wa Sumbawanga; Mheshimiwa William Shellukindo, Mbunge wa Bumbuli; Mheshimiwa Prof. David Mwankyusa, Mbunge wa Rungwe Magharibi; Mheshimiwa Muttamwega Mgaywa, Mbunge wa Mwibara; Mheshimiwa Ali Said Salim, Mbunge wa Ziwani na Mheshimiwa Kingunge Ngombare-Mwiru, Mbunge wa kuteuliwa na Rais. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, napenda kuwatambua vile vile Waheshimiwa Wabunge waliochangia hoja kwa maandishi nao ni Mheshimiwa Shamsa Mwangunga viti maalum, Mheshimiwa Diana Chilolo Viti Maalum na Mheshimiwa Margareth Bwana Viti Maalum. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, napenda kutumia fursa hii kuwashukuru Waheshimiwa Wabunge wote waliochangia hoja hii. Ni imani yangu kwamba michango yao itasaidia sana kuboresha Muswada huu na kuinua hadhi ya Chuo cha kumbukumbu ya Mwalimu Nyerere. Naomba sasa nijibu baadhi ya hoja zilizotolewa na Waheshimiwa Wabunge.

Mheshimiwa Naibu Spika, awali ya yote napenda kumshukuru sana Mwenyekiti wa Kamati ya Bunge ya Huduma za Jamii kwa mchango wake na ushauri katika kuboresha Muswada huu. Mwenyekiti ameelekeza ushauri wake katika maeneo yafuatayo:- Kujifunza kutoka nchi nyingine kuhusu shughuli za Academy, kukarabati majengo ya Chuo ambayo yako katika hali mbaya, kuhifadhi vitabu na hotuba za Baba wa Taifa kwa lengo la kuwekeza wanafunzi na wananchi kwa ujumla kupata fursa ya kuvisoma.

Mheshimiwa Naibu Spika, napenda kueleza Bunge lako Tukufu kuwa ushauri tumeupokea na ni mawazo mazuri na tutayafanyia kazi.

Mheshimiwa Naibu Spika, vile vile tunapenda kumshukuru Mheshimiwa Omar Kwaangw' kwa kueleza Bunge lako Tukufu kwamba maoni na hoja zilizotolewa na wadau zimezingatiwa na Wizara yetu. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, tunamshukuru sana Msemaji wa Kambi ya Upinzani Mheshimiwa Mtungirehi, kwanza kwa pongezi na kuunda mkono hoja hii. Katika kuchangia hoja hii Mheshimiwa Mtungirehi ameinisha maeneo yafuatayo:- Uteuzi wa Mkuu wa Chuo, Bodi ya Wakurugenzi kuwa na Mawaziri, kuwahusisha wadau hatua za mwisho.

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali imelikubali pendekezo lake kwamba Mkuu wa Chuo ateuliwe na Waziri badala ya Rais. Aidha, pendekezo lake hilo pia limezingatia *Act*. Na.9 ya mwaka 1997. Kuhusu Bodi ya Chuo kuwa na Mawaziri, napenda kutoa taarifa kuwa Bodi mpya ya Chuo itakayoteuliwa kwa kuzingatia kifungu Na.6(1) cha Sheria hii itakapopitishwa na Bunge hili. Kuhusu kuwahusisha wadau hatua ya mwisho wa Muswada, napenda kutoa taarifa kuwa wadau walianza kushirikishwa tangu hatua za mwanzo kabisa.

Katika *study* iliyofanywa na Balozi Kuhanga mwaka 2001, wadau wengi walipewa fursa ya kutoa maoni yao. Miongoni mwa wadau hawa ni kama wafuatao:- Nitasoma baadhi tu, Mheshimiwa Rashid Mfaume Kawawa, Mheshimiwa Kingunge Ngombale-Mwiru, Mheshimiwa Msekwa, Ndugu Mangula, Ndugu Makanya ambaye ni Mwenyekiti wa Chama cha Demokrasia na Maendeleo Prof. Lipumba, Mwenyekiti wa *Civic United Front*; Ndugu Mloo, Makamu Mwenyekiti wa Civic Unite Front; Ndugu Mbatia, Mwenyekiti wa *NCCR* Mageuzi; Ndugu Mrema, Mwenyekiti wa *Tanzania*

Labour Party; Ndugu Jakusi, alikuwa Katibu Mkuu wa Tanzania Labour Party na wengine wengi, Mheshimiwa Mwenyekiti na baadhi ya Waheshimiwa Wabunge walihusishwa katika hatua ya kwanza. Vile vile katika *list* hii namwona Mheshimiwa Zabein Muhaji Mhita. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, baada ya kujibu hoja ya Mwenyekiti wa Kamati ya Huduma za Jamii Mheshimiwa Omar Kwaangw na Mheshimiwa Mtungirehi msemaji wa Kambi ya Upinzani. Sasa naomba nitoe majibu ya hoja za Waheshimiwa Wabunge.

Mheshimiwa Naibu Spika, hoja za Waheshimiwa Wabunge tumezigawa katika theme. Nini maana ya *Academy*? Ameuliza Mheshimiwa William Shellukindo. *Academy* ni Taasisi inayotoa mafunzo katika maeneo maalum na vile vile ni *Center of Excellence*. *The Mwalimu Nyerere Memorial Academy* itatoa mafunzo ya Elimu ya Juu yaliyoainishwa katika Muswada huu. Chuo hiki kitaruhusiwa kutoa vyeti, shahada, stashahada, shahada za uzamili na shahada za falsafa. Kutokana na hali hiyo uhusiano wa Chuo na Taasisi ya Mwalimu Nyerere uko katika maeneo yafuatayo:-

Chuo na Taasisi, vyote viwili muasisi wake ni Mwalimu Nyerere. Wataalam wa Chuo wamekuwa wakitumiwa katika Program za Taasisi ya Mwalimu Nyerere kila wakati Chuo kinapoombwa kufanya hivyo. Mahusiano baina ya vyombo hivi viwili yataendelea kuimarishwa chini ya utaratibu huu mpya wa kuwa na Chuo cha Kumbukumbu ya Mwalimu Nyerere.

Ukarabati na upanuzi wa Chuo, imechangiwa na Mheshimiwa Aggrey Mwanri, Mheshimiwa Ponsiano Nyami, Mheshimiwa Oscar Mloka, Mheshimiwa Paul Kimiti, Mheshimiwa Shamsa Mangunga, Mheshimiwa Diana Chilolo na Mheshimiwa Margareth Bwana. Chuo cha Kivukoni kina mpango wa maendeleo, *Strategic Development Plan* ya miaka 15 uliotayarishwa na wataalam waelekezaji. Katika kutekeleza mpango huo ambao umejumuishwa ukarabati wa majengo, maoni ya Waheshimiwa Wabunge pia yataendelea kuzingatiwa.

Eneo na mipaka ya Chuo, imechangiwa Mheshimiwa Oscar Mloka, Mheshimiwa Aggrey Mwanri, Mheshimiwa Ponsiano Nyami na Mheshimiwa Paul Kimiti. Chuo kina ekari 58.8 pale Kivukoni. Hata hivyo, Wizara zinazohusika yaani Wizara ya Sayansi, Teknolojia na Elimu ya Juu, Wizara ya Ardhi, Utalii na Ulinzi zitakutana kujadili suala la ekari 13 ambazo kwa sasa zinamilikiwa na Wizara ya Maliasili na Utalii. Napenda ieleweke kwamba hizi ekari 13 ziko nje ya ekari 58.8 ambazo Chuo inazimiliki. Chuo pia kinamiliki ekari 81.8 Zanzibar. Kwa lengo la kuimarisha Muungano ni vyema shughuli nyingine zikahamishiwa Zanzibar badala ya kuweka shughuli zote Kivukoni. (*Makofi*)

Kuhusu kumuenzi Hayati Mwalimu Nyerere, imechangiwa na Mheshimiwa Aggrey Mwanri, Mheshimiwa Ponsiano Nyami, Mheshimiwa Oscar Mloka, Mheshimiwa Paul Kimiti, Mheshimiwa William Shellukindo, Mheshimiwa Prof. David Mwankyusa, Mheshimiwa Muttamwega Mgaywa, Mheshimiwa Alli Said Salim na Mheshimiwa Kingunge Ngombale-Mwiru. Chuo kitahifadhi hotuba na kumbukumbu zote

zinazohusiana na Mwalimu Nyerere kwenye Maktaba yake. Vile vile, Chuo kitaendesha mihadhara ya falsafa ya Mwalimu Nyerere kwa lengo la kumuenzi.

Kuhusu marekebisho ya Muswada, imechangiwa na Mheshimiwa William Shellukindo, Mheshimiwa Prof. David Mwakyusa na Mheshimiwa Ali Said Salim. Kifungu cha 7(2) hakijaondolewa kutoka kwenye Muswada badala yake kifungu 7(2) kimekuwa namba 7(3) baada ya kufanya marekebisho na kuongeza kifungu kingine ambacho kimechukua namba ya kifungu 7(2). Kifungu 6(1)(b) kitakuwa *Director of Technical Education* badala ya *Technical of Higher Education*.

Kifungu 6(1)(d) kuondolewa kwa Mjumbe wa NACTE ni kwa sababu NACTE ni *Regulatory Board*, kwa hiyo endapo mjumbe wa NACTE atakuwa kwenye Baraza ataathiri utendaji wake. Kifungu 9(1)(i) *Depute Principal* atakuwa Katibu wa *Academic Committee* badala ya Msajili, hiyo tumeipokea, kama ilivyopendekezwa na Waheshimiwa Wabunge. Kifungu 23 neno “*in*” litawekwa badala ya neno “*at*” badala ya kusema, “*at Zanzibar*”, tutasema, “*in Zanzibar*” kama ilivyopendekezwa na Waheshimiwa Wabunge.

Serikali imeona kwamba ni vyema Chuo hiki kibaki na jina la Mwalimu Nyerere badala ya kulipa jina la *Mwalimu Nyerere, Karume Academy*. Serikali bado inao mpango wa kuanzisha Vyuo vingine. Vitakapoanzishwa Vyuo hivyo jina la mzee wetu Mzee Karume litapewa Chuo kimojawapo kwa kuzingatia umuhimu wake. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba nichukue nafasi hii kwa uzito wa pekee kabisa nimshukuru Mheshimiwa Kingunge Ngombale-Mwiru kwa taarifa yake ya kina ya Chuo cha Kivukoni na nafasi ya Chuo hicho kwa nchi yetu. (*Makofi*)

Vile vile ametoa pendekezo kuwa *The Mwalimu Nyerere Academy* itekeleze majukumu yake kwa kiwango cha juu zaidi. Pendekezo hili pia limezingatiwa na Serikali.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba kutoa hoja. (*Makofi*)

(*Hoja iliamuliwa na Kuafikiwa*)

(*Muswada wa Sheria ya Serikali Ulisomwa Mara ya Pili*)

KAMATI YA BUNGE ZIMA

Muswada wa Sheria ya Uanzishwaji wa Chuo cha Kumbukumbu

ya Mwalimu Nyerere wa Mwaka 2005 yaani (*The Mwalimu Nyerere Memorial Academy, 2005*)

Ibara ya 1

(Ibara iliyotajwa hapo juu ilipitishwa na Kamati ya Bunge Zima bila mabadiliko yoyote)

Ibara ya 2

(Ibara iliyotajwa hapo juu ilipitishwa na Kamati ya Bunge Zima pamoja na marekebisho yake)

Ibara ya 3

(Ibara iliyotajwa hapo juu ilipitishwa na Kamati ya Bunge Zima bila mabadiliko yoyote)

Ibara ya 4

Ibara ya 5

(Ibara zilizotajwa hapo juu zilipitishwa na Kamati ya Bunge Zima pamoja na marekebisho yake)

Ibara ya 6

MHE. WILLIAM H. SHELUKINDO: Mheshimiwa Naibu Spika, nilikuwa nahitaji ufafanuzi katika ile *Governing Board* ya Ibara ya Sita 1(j) pale ilipoandikwa *Representing Revolutionary Government of Zanzibar* nadhani hata Prof. Mwakyusa aliweka vizuri sana kwamba ingekuwa ni Baraza la Wawakilishi badala ya ile Serikali kwa ujumla. Sasa sina uhakika kama haikuendana na alivyosema. Naomba ufafanuzi tu.

MWENYEKITI - MHE. JUMA J. AKUKWETI: Mheshimiwa Mtoa Hoja, Naibu Waziri, ufafanuzi.

NAIBU WAZIRI WIZARA YA SAYANSI, TEKNOLOJIA NA ELIMU YA JUU: Mheshimiwa Mwenyekiti, Ibara ya 6(j) inayosema “*Two Members Representing the Revolutionary Government of Zanzibar*” tumeipata na Mheshimiwa Mwenyekiti tutaingalia tena.

MWENYEKITI - MHE. JUMA J. AKUKWETI: Hapa ndiyo tunapitisha, mtaiangalia lini? Mheshimiwa Mwanasheria Mkuu wa Serikali.

MWANASHERIA MKUU WA SERIKALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, namshukuru sana Mheshimiwa Shellukindo. Tunakubaliana naye kwamba katika kifungu cha 6(1)(j) hawa Wajumbe wawili watokane na Baraza la Wawakilishi. (*Makofi*)

MHE. BENEDICTO M. MUTUNGIREHI: Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa hakutakuwa na balance kwa sababu tumekubaliana kuwa Mbunge atoke mmoja sasa kama ni kwa Baraza la Wawakilishi mpaka atoke mmoja na yule mwingine atoke kwenye Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar nadhani tufanye hivyo sijui kama ninaeleweka.

MWANASHERIA MKUU WA SERIKALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, tunachotaka ni kuona sura ya Muungano katika chombo hiki na katika kuwa na hawa Wajumbe wawili wanaotokana na Baraza la Wawakilishi tungelipenda tuiachie Serikali ya Mapinduzi kwa kutumia busara yake. Yawezekana mmoja wa hawa Wajumbe wawili akawa ni Waziri ambaye ni Mjumbe wa Baraza la Wawakilishi, lakini tunachotaka kuona ni hawa Wajumbe wawili wanaotokana na sehemu hiyo muhimu ya Muungano. (*Makofi*)

MHE. BENEDICTO M. MUTUNGIREHI: Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi sikatai Wajumbe wasitoke Zanzibar. Ilivyokuwa mwanzo, tulisema Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar lakini ikaja hoja kwamba sasa inaelekea kwamba Baraza la Wawakilishi lenyewe halikupewa nafasi, nafasi zile mbili zikae Zanzibar. Lakini tunachosema, mmoja atoke Baraza la Wawakilishi na mwingine atoke Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar.

Sasa Mheshimiwa Mwanasheria Mkuu wa Serikali anachosema ni kwamba, inawezekana na Waziri akajichomeka kule kitu ambacho tumekwishasema kwenye Board za kawaida, Waziri anapokaa kule kwa kweli haikubaliki. Mimi nadhani atuelekeze vizuri.

WAZIRI WA NCHI, OFISI YA WAZIRI MKUU (MHE. WILLIAM V. LUKUVI): Mheshimiwa Mwenyekiti mimi nadhani tusichukue muda mwingi kwa suala hili. Naelewa kabisa spirit iliyokuwa hapa katika mazungumzo kwenye Kamati. Sasa kama hoja ndiyo hiyo, mimi napendekeza tuivunje iwe sehemu mbili. Mmoja atokane na Baraza la Wawakilishi na mmoja atokane na Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar, *that is all*.

Lakini mimi nilikuwa nasema tunachotaka ni uwakilishi wa sehemu muhimu hiyo ya Muungano na jinsi wanavyoingia katika chombo hiki, ndiyo maana tulisema ndani ya Baraza la Wawakilishi, tunajua wapo Mawaziri wa Serikali ya Mapinduzi lakini mimi napendekeza sasa tuwe na (j), tutaiweka katika makundi mawili kwamba Mjumbe mmoja atatokana na Baraza la Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar na Mjumbe mmoja atatokana na Baraza la Wawakilishi.

MHE. PONSIANO D. NYAMI: Mheshimiwa Mwenyekiti, katika kifungu cha 6(1)(e) imerekebisha, nilikuwa nimeshauri kwamba ikiwezekana, ili kuweka *gender balance* au pengine na suala la Upinzani kama ilivyo kwenye Vyuvo vingine, wawepo

angalau Wabunge wawili badala ya Mbunge mmoja. Nilikuwa naomba Serikali itukubalie kuwa na Wabunge wawili katika uwakilishi huo

MWANASHERIA MKUU WA SERIKALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa heshima zote kwa Mheshimiwa Nyami, naomba pendekezo la Serikali libaki kama lilivyo mbele ya Kamati yako.

MWENYEKITI - MHE. JUMA J. AKUKWETI: Waheshimiwa Wabunge, haya mabadiliko yaliyofanywa kwenye mazungumzo haya ni kile kifungu cha (j) ambacho Serikali imependekeza mbele ya Bunge hili kwamba kitagawanywa hicho hicho ili mmoja atoke Baraza la Wawakilishi na mwingine atoke ndani ya Serikali. Kwa hiyo, haya ndiyo mapendekezo ambayo nitakuwa nayahoji pamoja na yale mengine.

*(Ibara iliyotajwa hapo juu ilipitishwa na Kamati ya Bunge
Zima pamoja na marekebisho yake)*

Ibara ya 7

MWENYEKITI - MHE. JUMA J. AKUKWETI: Ibara ya 7 nawaona Waheshimiwa Wawili. Kwa hiyo ninao wawili Mheshimiwa Prof. Mwakyusa.

MHE. PROF DAVID H. MWAKYUSA: Mheshimiwa Mwenyekiti ahsante. Nilipochangia kwa kuzungumza, kifungu kidogo cha (h) kinasema “*to establish a Search Committee.*” Nilisema kwamba hiyo inaelea tu haielezei ni *Search Committee* ya nini na nilikuwa nimependekeza kwamba hiki kifungu kifutwe. Ningependa kupata maelezo kwa sababu sijasikia kwamba kimefutwa au vipi.

MWANASHERIA MKUU WA SERIKALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, katika Vyuvo vya Elimu ya Juu, upatikanaji wa *Principal* uwe wa *Vice Chancellor*, unawekewa utaratibu na ukisoma kifungu cha hapo hapo alipoanzia Mheshimiwa Professor Mwakyusa, ukiteremka chini pale kwenye kifungu cha nane tunasema; “*there shall be a Search Committee for making recommendations to the Council for appointment of the Principal.*” Kwa hiyo *Search Committee* ile ambayo iko pale juu sasa ndiyo inafafanuliwa vizuri katika kifungu cha 9(1). Kwa hiyo siyo kwamba inaelea. Inaelea pale ilipo, lakini mzizi wake unaukuta katika kifungu cha nane cha Muswada.

MHE. WILLIAM H. SHELLUKINDO: Mheshimiwa Mwenyekiti, katika majibu ya Mheshimiwa Naibu Waziri kuhusu kifungu hiki cha pili cha Ibara hiyo ya saba pale ukurasa wa 76 kilikuwa kimeweka utaratibu ambao ni mzuri kwamba *Board* isifungwe kwa kuwekewa idadi ya Kamati. Sasa hicho kinabaki kinatosheleza. Sasa kile kilichokuja ambacho ndicho kinakuwa cha pili, hiki kilichopo kwenye Muswada kinakuwa cha tatu kinabaki pale pale kwenye ile hoja kwamba *Board* isifungwe kwa kutajiwa Kamati katika *Principal Act* kwa sababu watatengeneza muundo jinsi wanavyokwenda. Sasa itabidi kila wakati wanapotengeneza Kamati, basi waje kwenye kufumua tena *Principal Act*. Ndiyo hoja yangu.

Kwa hiyo nakubaliana naye kwamba hakikufutwa kile lakini hiki kilichokuja kinaingiza tatizo lile lile la kuweka Kamati ambazo *Board* yenyewe au *Council* yenyewe ingeweza kupanga kila wakati na zinakuwa *dynamic* ndiyo hasa hoja kubwa hii.

MWANASHERIA MKUU WA SERIKALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, hiki kifungu kipya cha pili yaani hizi Kamati mpya ambazo zinatajwa humu ni Kamati za muhimu sana ambazo lazima zionekane katika Muswada. Zile nyingine ni zile ambazo sasa chombo husika kwa kuzingatia hali halisi ya wakati, wanaweza wakaanzisha Kamati hizo.

Sasa hii Kamati ya *Human Resource Development* ni muhimu sana kwa sababu watumishi watakaokuwepo kwenye chombo hicho, suala la nidhamu kwa wanafunzi, masuala ya fedha na mipango na suala zima la rufaa kwa wanafunzi ambao wanaona kwamba Mamlaka iliyotoa uamuzi huo hawakubaliani nao, kwa hiyo haya ndiyo tumeona ni vizuri yakatajwa mahususi na Muswada huu. Kile kifungu kidogo cha tatu katika Muswada kama kilivyobadilishwa kitoe ule unyumbulifu wa kuweza kuanzishwa kwa Kamati mbalimbali kama inavyopendekezwa. Ndiyo dhana tunayoipendekeza katika Muswada huu.

*(Ibara iliyotajwa hapo juu ilipitishwa na Kamati ya Bunge
Zima pamoja na marekebisho yake)*

Ibara ya 8

*(Ibara iliyotajwa hapo juu ilipitishwa na Kamati ya Bunge
Zima bila mabadiliko yoyote)*

Ibara ya 9

*(Ibara iliyotajwa hapo juu ilipitishwa na Kamati ya Bunge
Zima pamoja na marekebisho yake)*

Ibara ya 10

*(Ibara iliyotajwa hapo juu ilipitishwa na Kamati ya Bunge
Zima bila mabadiliko yoyote)*

Ibara ya 11

Ibara ya 12

*(Ibara zilizotajwa hapo juu zilipitishwa na Kamati ya Bunge
Zima pamoja na marekebisho yake)*

Ibara ya 13

Ibara ya 14

Ibara ya 15

*(Ibara zilizotajwa hapo juu zilipitishwa na Kamati ya Bunge
Zima bila mabadiliko yoyote)*

Ibara ya 16

Ibara ya 17

*(Ibara zilizotajwa hapo juu zilipitishwa na Kamati ya Bunge
Zima pamoja na marekebisho yake)*

Ibara ya 18

Ibara ya 19

Ibara ya 20

Ibara ya 21

Ibara ya 22

*(Ibara zilizotajwa hapo juu zilipitishwa na Kamati ya Bunge
Zima bila mabadiliko yoyote)*

Ibara ya 23

*(Ibara iliyotajwa hapo juu ilipitishwa na Kamati ya Bunge
Zima pamoja na marekebisho yake)*

Ibara ya 24

*(Ibara iliyotajwa hapo juu ilipitishwa na Kamati ya Bunge
Zima bila mabadiliko yoyote)*

Ibara ya 25

*(Ibara iliyotajwa hapo juu ilipitishwa na Kamati ya Bunge
Zima pamoja na marekebisho yake)*

Ibara ya 26

*(Ibara iliyotajwa hapo juu ilipitishwa na Kamati ya Bunge
Zima bila mabadiliko yoyote)*

Jedwali

*(Jedwali lililotajwa hapo juu lilipitishwa na Kamati ya
Bunge Zima pamoja na mabadiliko yake)*

(Bunge lilirudia.)

**Muswada wa Sheria ya Uanzishwaji wa Chuo cha Kumbukumbu
ya Mwalimu Nyerere wa Mwaka 2005 (*The Mwalimu
Nyerere Memorial Academy Bill, 2005*)**

(Kusomwa Mara ya Tatu)

NAIBU WAZIRI WA SAYANSI, TEKNOLOJIA NA ELIMU YA JUU:
Mheshimiwa Naibu Spika, naomba kutoa taarifa kwamba Kamati ya Bunge Zima, imefikiria Muswada wa kubadili Chuo cha Sayansi ya Jamii Kivukoni kuwa Chuo cha Kumbukumbu ya Mwalimu Nyerere, yaani *The Mwalimu Nyerere Memorial Academy Act* pamoja na marekebisho yaliyofanywa. Hivyo, naomba kwamba Muswada huo kama ulivyorekebishwa katika Kamati ya Bunge Zima sasa ukubaliwe.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba kutoa hoja. *(Makofi)*

WAZIRI WA UJENZI: Mheshimiwa Spika, naafiki.

*(Hoja ilitolewa iamuliwe)
(Hoja iliamuliwa na Kuafikiwa)*

*(Muswada wa Sheria ya Serikali Ulisomwa
Mara ya Tatu na Kupitishwa)*

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, hapo ndipo tumefikia mwisho wa shughuli za leo. Sasa naahirisha shughuli za Bunge mpaka kesho saa tatu asubuhi.

*(Bunge liliahirishwa Mpaka Siku ya Jumatano
Tarehe 13 Aprili, 2005 Saa Tatu Asubuhi)*